8414

III

Pawlicki Stefan, ks., prof., dr.
„Kant"
R. 1886-1887.

Pani Staël powiedziała o nim, że od czasów greckich nikt nie żył tak filozoficznie. Mówiła tak, bo nie znała średnich wieków — wielu zakonników żyło na kształt prawdziwych filozofów. Zresztą wśród nowszych filozofów nie jeden przewyższa Kanta w życiu, jeżeli nie regularnością, to poświęceniem, ludzkością — n.p. Descartes.

—

Kant zapowiadał odkrycie Uranusa, co później przyznał Herschel, gdy go odkrył.

—

Mimo swoich usterek, a tylko niem. publiczność umiała je przebaczyć, Krytyka czystego rozumu stała się sławną. (Lewes)

Wielu ciekawych pielgrzymowało do Królewca, prof. Reuss przyjechał 160 mil, aby Kanta zobaczyć. —

—

Nad Krytyką czystego rozumu myślał K. lat 12 a napisał ją przez 9 miesięcy. I dwie te okoliczności tłumaczą jej usterki (Lewes)

—

Podczas ostatniej choroby mawiał: „nie boję się śmierci, bo umiem umierać. Zaręczam wam, że gdybym wiedział, iż ta noc będzie dla mnie ostatnią, podniósłbym ręce i zawołałbym: dzięki Ci Boże. Zupełnie inaczej byłoby ze mną, gdybym kiedykolwiek żyłbym uczynił nieszczęśliwem jakie z Jego stworzeń!" —

Rozwodzi się Lewes nad ciemnością stylu str. 485 2° tomu niem. wyd.

W sto lat po pierwszem wyd: jeszcze sławni profesorowie z gniewem wyrzucają sobie nawzajem jej niezrozumienie – zob. spór Kuno Fischera z Trendelenburgiem. Także zachodzi różnica zdań co do zmian, zrobionych w 1ej edycyi Kryt. czy: roz: Michelet, Szopenhauer, Ku: Fischer utrzymują, że były zrobione, Ueberweg i Mahaffy, przeczą żeby to były zmiany essencyalne. –

—

O ile K: był niedoskonałym pisarzem, o tyle był wysoce krytycznym i rewolucyjnym myślicielem. Zrobił głębokie wrażenie na ~~[illegible]~~ umysłach Europy, podobne do rewol: fran: Obu skutki były wielkie i zadziwiające w niszczeniu, a nie miały w sobie nasion do nowej budowy. Obaj są szczytem anarchicznych ruchów, obaj przyjmują w siebie wyniki wielowiekowej pracy. Jak rewolucya europ: polityce nadała nowy char: tak K: europ: metafizyce. Ale właściwie nie było nic nowego w jego metodzie a bardzo mało bezwzględnych nowości w jego wnioskach. – (Lewes 487)

—

Przeciw Kunowi Fischer dow: Lew: II. 488 nast: że zadanie, jakie sobie K: postawił: wie ist Erfahrung möglich – nie było nowem – Uwagi jego bardzo trafne dowodzą, że był przygotowany przez Bakona, Locke'a, Berkeleya i Hume'a

—

Kant pozostanie źródłem niewyczerpanych rzek i strumieni, które w odwróconym od niego kierunku wpadają w bezbrzeżny ocean spekulacyi. – Lew. 493. –

Lewes radzi pozostawić studyum Krytyki czys: rozum: na sam koniec, a przygotować się do jej trudnego języka przez Mansel'a prolegomena logica, Wiktora Cousin'a leçons sur Kant, Apelta metafizykę, nareszcie samego Kanta prolegomena do każdej przyszłej metaf: Potem można śmiało zabrać się do samej Krytyki.

Kant 1

§ Żywot Kanta

Źród: 1) Borowski, arcyb. protest. przy schył. życia, jedyny swego rodz: był ucz. Kanta, pot. został pastorem w Król. częst. z nim przebyw. W r. 1792 napis. krót. biogr. filoz: którą tenże przejrz: ale za życ: swe: ogło. zakaz. Bor. wyd. ją 1804 w Królew: pod tyt. Darstellg d. Lebens u. Charak. Immanuel Kants. Von Kant selbst genau revidirt u. berichtigt. – Pomimo niedost. swoich dzieł – to jest najważn. i najpewn. biogr. staroż. [illegible]

2) Jachmann, tak. uczeń K. a późn. jego pomocn. wyd. Im. Kant geschildert in Briefen an einen Freund Königsb. 1804 – za to rozmai. wspomnie: o życ: i charak. filoz.

3) pastor Wasiański był przed Jachm. przez 10 lat pomocn. Kant. późn. jego przyj. i częst. gości. naresz. przy schył. życ. opieko. się nim prowadz. jego interes i wykon. testam. Wyd: Kant in seinen letzten Lebensjahren. Beiträge zur Kenntniss seines Char. u. häusl. Lebens aus dem tägl. Umgange mit ihm. Königsb. 1804.

Tomiż. Krót. inn. pism. mnieg. wartości które ukazały się tak: wkrótce po śmier. Kan. a dod. tyl: że najobszer. i najlep. biogr. Kan. napis. Schubert: Im. Kants Biographie, zum grossen Thl nach hdschrftl. Nachrichten dargestellt. Ogłosz: w wyd. kompl. dzieł Kanta: ~~[illegible]~~ Kants sämtl. Werke, herausg. von Rosenkranz u. Schubert. Bd. XI. Abth. 2. Leipz. 42. –

Oprócz wspomnian. wyd. w 12 tom. istni. jesz. dawniej. w 10 tom. zrob. przez Hartensteina, także w Lips. 1838-39.
Nareszcie trzec. wyd. wszyst. dzieł Kan. ukaz. się jeszcze raz w Lips. 1867-69 przez tegoż Hartensteina

To wyd. powtórzo. zost. i opatrzo. przyp. w Bibl. filoz. Kirchmanna - Berlin 1868 i nast.

Literatura o Kancie jest olbrzy.

§. Młodość Kan.

Ur. 22 Kw. 1724 w ~~Kr~~ Królewcu, syn biedn. mieszcz. Dziad jego ~~pis. się jesz. Cant~~ i był jed. z licz. szkoc. emigr. którz. na przestrz. 18º stul. wynieś. się cz. gromadnie do Litwy i Prus Książ. Ojciec był rymarz. i pis. się jesz. Cant. mat. odumar. 1737, kied. młod. Emma. miał lat 13. Z 10ga braci i sióstr przeżył go był. siostr. najmłod. później owdowiała która go pielęgno. w lat. ostat.

Rodzi. byli pietyst. a sam K. o sob. opowi. że w dom. rodzi. i w szko. był ~~wszęd~~ ~~zupeł~~ skonied. pietyz. Przypisy. takiemu wychow. swoj. wyst. olbrzym.

~~Borowski~~ Borowski: ojciec doma. się, aby był pracowi. i uczciw. ~~[illegible]~~ przedewszyst. zaś aby unik. kłams. mat. wedło zyda. święta. Tym zasad. rodzi. przypisu. Bor. nieubłag. surow. w kwest. moral. jaka odzn. się K. do śmierć. Ka. aż do śmierć. zachow. dla rodzi. cześć najwyż. Jeszcze w 74 ro. ży. wypis. te piękne sło. „Co do pochodz. mego nie umiem więcej uwię. się dokład. jak ten, że rodzi. moi byli uczciw. mieszcz." Ściśle. moraln. i porząd. nie zostaw. mi ani majątk. ani długu. a dali

wychow. które pod wzgled. moraln. nie mogło
być lepsz. Za nię, że razy ne pamięć rob.
przywod. ocz. wszys. pełn. uznan.

Głowa pietyz. protest. w Król. był wtc. Dr.
Schultz, sławn. kaznodzie. i prof. teol. także
zwol. filoz. Wolfa, któr. się wyucz. w Halle,
Został dyrekt. najwaz. w Król. zakł. wychow.
tak zw. collegium Fridericianum. Tem
uczniem: K.: od 1733–1740 za namo-rame.
Schultza, który był zaprzyjaźnion. z jego rodz.:

Chłop. uczył się z trudno: bo miał słabe
zdr. i mało pamię. Nadto był bar. nieśmie.
Z wielk. zapał. uczył się Łaciń. w któr. aż
do śmierć. umia. pis. z łatwo. a przez żelaz.
pracę tak wzmoc. swoj. zdol. uczen. pamię.
że aż do śmier. pamięt. mnóst. ustęp. z
poet. n.p. cała prac. poem. Lukr. de natura
rerum. Chwal. się now. zapał. odd. języ.
klasy: tak jed. przyjaz. jego i towa. lat szkol.
Ruhnken, ale roz. były ~~drogi~~ ich przysze.
Ruh. zost. sławn. prof. filo: w Leyden
w Holl. a on filoz: W r. 1771 t.j. 30
lat późn. Ruhnken dowiedz. się że przyjaz.
jego lat gimnaz. jest prof. w Króle. napis.
do nie: list klasycz. łaciń.: zaklin. go
aby dzieła swoj. wyda. po łaci.: żeby także
Holend. i Angli. z nich korzyst. mogli:
Erat tũ ea de ingenio tuo opinio
ut ōnes praedicarent, posse te, si studio
utilit intermisso contenderes, ad id, quod
in litteris sum̃u ē, pervenire.
Ale inne były przeznacz. Kan

Kan. nie był stwor. na huma: lecz miał wiel. zdoln. mate. i filoz; jeżeli te nie rozbud. się w pełni. potrzeb. to stąd, że mat. była bar. źle wykła. przy. ówczes. zwłaszcza nauko. przez Heydenreicha. Nic dziw. że K. sympat. z filo: mając dobr. nauczy.

Nauczy. było na uniw. Ten filoz: świetnie wykład. bardzo dobr. Marcin Knutzen, a fizy. Gotfryd Teske. Knutzen zapalczywy zachęc. młod. Kan. do filoz. i mat. dowodz. mu od wykład. dzieł Newtona. Odtąd mat. i nau. przyrod. były jego zajęć. ulubio: choć zapis. na wydz. teol: nie zaniedbyw. wykła: fachow: ojca i prof. Schultze. Po kurs. 5 letn. ogłos. rozpr. z dzied: ~~filoz. przyrod~~ mechani: Gedanken von d. wahren Schätzung der lebendigen Kräfte in d. Natur Königsb. 1747.

Kwest: którą rozb. Kan. w tej rozpr. dziel. podów. mat. na 2 obo: Była taka: czy siła poruszaj. ciała mierzy się iloczyn: z jego massy i kwadr. szybko. (mv^2) jak twier. Leibn. lub też iloczyn. z massy i prost. szybk. czy: mv, jak chcie: Dekart, Euler i t. d.

Kan. otr. drugą powied: ~~wykaz~~ twierd. że w niektór: ruch: ma Leib. słuszn., a w niektór. Dek.

Nie mając na raz. utrzym. a zarazem myśli starać się o posa: ducho: po nieuda prób. zrzeka tak. się stab: pier: nie dozwal. mu predykow. przyj. Kan: obowiąz: nauczy. domow. które pełn. przez lat dziew. (1746–1755) na wsi, w trzech po kole: famil: Najkorzyst. była dzięc. gubern. u hr. Kayserlinga, który

wiel. uczu roku przepęd. w Król. W domu hrabiostwa
nabr: Kta. wykwint. manier, takt potrzeb. filoz.
a choć: nie przypisy. sob. żadn. zdoln. pedago:
stosun. jego przyjaciel. ch Kaiserl: trwają: aż
do śmier. świad: że rodzi. byli kont. z wychow.
jak. dał ich synom: Hrabina była barw. wykształc.
osob. i wyso. ceni. filoz. a Kuzynka hrabiego,
Eliza von der Recke opowiad: że przez cu dzie
syoty: Kta: w domu hrab. zachwyco. była jego
rozmow. zapraszo. dowcip. i wielkie. przyjem.
Towarz. zabaw: –

§. Kta. nauczyc: uniw.

W r. 1755 habil. się wśród okoliczn: bar: wetkoin.
Była to w przedd. wszys 7 lektu. Według. zwycz:
napis: jedn. rozpra: na uzysk. stopn: dokt.
Meditationum quarundam de igne succincta
delineatio w któr. ogień za ~~prostka~~ powagą: Eulera
uznawa: jako ubra: etern, wszechśw. wypełnia.
Stawa w obroz: teor. undulacyj: a mater.
~~c~~ ciep: uważ za jedn. z ~~teor.~~ mater. ina.
Bron. tej rozpra. 12 czerw: a 27 wrze:
tegoż w: bronił drug. rozpra: principiorum
primorum cognitionis metaphysicae nova dilu-
cidatio, za którą zost. przywatdoce. W tej rozpr:
trzyma się przeważ: Leibn. choć odstęp. od nie.
w kilk. waż. punkt. mianow: za pierw. zasa: myśl.
nie przyj. jak. Leib. zasa: kontrad. lecz zasa:
tożsamo.

Tomien. wedł. istnieją: przepis: nikt nie mógł
zost. prof. nadzwy. kto nie bron. trzech przynaj.
rozpr. w publ. dyskus: napis. K. w ro. nast: (1756)
i publ. obron: rozpra: Metaphysicae cum geometria
junctae usus in philosophia naturali, cujus spe-
cimen I continet monadologiam physicam.
Idzie: monady niepodziel. Leib: a zastęp. je

przestrzen: choć niepojął. atomami Gjdwn. wyjś.
wyraz. w ten zdan: Quodlibet corporis elementu simplex s. monas no zolu ē in spatio, sed ē implet spatiū, salva nihilominus ejusiq simplicitate.

Ale prof. nadzwy. K. nie dost. bo rząd prus: gotuj. się do wojn: posta. żadn. now. prof. nadzwy. nie miano. W r. 1758 opróżni. się prof. zwyczajna logiki i metaf: o którą K. ubieg. się raz. z przyw. doc. Buckiem ale zaniedz: promi. prus: jen. rosyj. von Korff bo juz od styczn: Moskale zabrali byli i zatem promu. odd. prof: Buckowi, który był dawn. star.

Gdy w r. 1762 Moskale ~~[illegible]~~: po wstąp. na tron Piotra III oddali Prusakom ~~[illegible]~~ powr. promz: ~~K.~~ K. ciąg. był jenne przyw. doc. Był już wte. dostat. znany z pism i wykła ~~[illegible]~~: że rząd pruski ~~[illegible]~~ postan. odd. mu pierw. prof: która zawakuje na wydz. filoz. Ale zawako. przez dziwn. ~~[illegible]~~ traf: lose. kate. poez: Ten który ją piasto. musi: pis. urzęd. poez. na wszyst. wrocy: atked. i Król. a nadto cenzurow. wszyst. in. poezy. wycho. z ~~[illegible]~~ tone unia: Oczyw. K. odm. propoz. na katedr: Wtedy rząd aby ciu zwab. do bibli. doc: zamian. go 1766 podbiblio. w biblio. zamkow. z płacą 62 tal. rocz.
a w roku: ~~[illegible]~~ uczyw: Kia zdol. i prz. pisma uro. ~~st~~ wstawio. niegdyś. Tym czas: sła. K. rozchodz. się coraz bar. za grani: Pruss - w r. 1769 prawie równo. dwa uniw: erlangski i jenajski ofiaro. mu kate: filoz: Lecz: było dla królew. że zawakow. już w r. 1770 kate: wyżej ~~o [illegible]~~: ~~Kta~~ po Bucku a tak po ~~[illegible]~~ piętna. let. bezpłatn.

nazwan. Ka: narei. zost. prof. i stan. u zelu swoich życia. Urząd swój piast. nieuer. aż do r. 1797 z zachow. regular: Pensya jego wyno. zrazu 200 tal: którą pot. prus. uwegół. także Fryd. Wilh. II podnies. do 620.
W r. 1786 zost. rekt. i przyjmo. wspom. króla w r. 1788 drugi raz był rekt: a następ. senior: całe. uniwers. —

O wykł. jego mamy cieK. wspom: Borow: był obecn: na jego pierw. w półroc. zimo 1755/56 Przyjaciołwer. wykład. wtedy Kan. u sieb. Ui. miał obszer: salę, która była cała zapcha: studen. tak samo sień i schody. W pierw. wykł. był ogrom. zmiesz. mówił bar. po cichu, popraw. się ustawicz: ale następ. wykł: były nie tyl. grunto. lecz i bar. przyję: i zachwy. Stud: W tem zgadz. się wszy: jego uczniów: że był prawdzi. nauczy: naiw: które nie chodzi o to, aby uczniów: ucz. się dawało na pam. filoz: lecz aby filozo: Dla tego stara. się rozbudz. uczy: słucha. do samodz. myśl. i bad: co jest główn. cel. stud. akad. Drugi: tak: wykł: nie były obliczo. na słuch. mierz. i zwykł. którzy po nie: raz. przest: przycho: Zwykł. drzym. się K: jak. który: podst: ale nie wiąz. się, lecz wiele dodaw. mówił uwag. a ogi. rob. długi. zboczę. Częs: był bard. oży(wio). nam. poety. i wzniós: a czyta: mnoś. poet. podró: i dzieł histor: rob. swoi. bardzo barw. zajmuj: Wszyst. wreles: i przeciw. adz. podr. wykł. były dla nie: niezno. Zwykł. przez cały wykł. wpatry. się w jedn. słucha. ale wystar. aby stud. przyzrew. zobowiaz. guzik ~~~~ ~~~~ aby prof. był już nie: zaniepo. i zostanym.

W pierw. lat. wykł. K. cztery przedm. obow.
matem. fizy. logi. metaf. i do wszy. wykł.
podaw. księgi podręcz. Wolfa, Eberharda,
Baumeistera, Meiera i t. d.
Potem: wykł: tak. geogr. fizy; pot. dla teol.
filoz.-relig. lub teol. natur. nast. dla wszyst.
studia. prawo przyr. ety. antropol.
Wykł. te kontynuo. K. przez lat 40 z
ogrom. powodz.; pot. zaczę. się stagna:
naprzód przez konflikt z rząd. pot. przez
staro. W 1794 przest: wykł: teol. natu.
któr. rząd. ówcz. nie lub. w lecie 1795
zaniech. wykł. wszyst. prywa. a tył. niew.
wykł. publ. o logi. i metaf. W jesie. 1797
przest. wykła. na zaw.

Wszyst. wykł. lub jak w Niem. mów.
„czytał" przez dwie godz. ale bywa. lata
gdy wykła. 4 do 5 godz. dzien. K. był
chodzą. regul: Jachmann który go stud.
przez lat dziew: zezn: że przez ten cały
~~[illegible]~~ czas nie opuści. ani jedn. godz:
ani nie spóźni. się nigd. o jed. kwad.

Oczyw. wykł. K. z lat. stab: w miarę
jak się starz. Mamy list Herdera który
stud. K. od 1762 - 1764 - Pierw. raz
był na lek. 21. sierp. 1762 kiedy Kt.
miał lat 38 - a pisze o tych lek.:
„Miał. wtedy: że znał. filoz. który był
moim nauczy. W ~~kwiecie~~ wie. wie: miał
weso: swobo: młodzieńc. który jak sądz.
towarzy. mu będ. do zgrzyb. staro. Czoło jego
przezn: do myśle. zbud. było siedz. niezmąc:
pogo. i wesoł. - mowa jego płynna i pełna
myśli; dowcip, żart i humor zaw. miał na zawoła.

jego wykł. ponoszą. był obecnym. najbardz.
zajmuj.: Z tego sam. umysł. z któr. bad.
Leib. Wolfa, Baumgartena, Kruzyusza, Humea
rozbier. tak. prawa Newtona, Keplera i fizy:
lub krytyk. : wychodzą. podówcz. pisma Rousseau
jego Emile i jego Heloizę i t. d.... Tego
~~[illegible]~~ męża, którego wspominam ~~[illegible]~~ z największ. wdzięcz.
i czcią, jest Em. K. obraz jego mile stoi
mi przed oczami.

Trzydzie. lat późn. przyjech. Fichte do
Król. i napis. te słowa w swoim dzien.
„Uczęszczałem ~~[illegible] na wykła~~" Kanta ale nie zasyt.
mojich oczekiw: Wykł. jego usypiające".
Ale wtedy miał K. już lat 68

Najwięc: słucha. uczęszcz. na wykłady antrop.
i jeogr. fizy. K. ~~[illegible]~~ był wiel. admiratorem ~~za gran~~
Prus wschod. nigd. nie wyjech.; za to lub. czyty.
podró. a przy wielk. wyobr. i pamięc. umia. ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ tak opowia. jak gdyb. je był zwiedz. Angl.
pewien, który go słysz. rozpraw. o moście westmin.
w Londy: był przekonany, że to ~~[illegible] [illegible]~~ anlit. który lat kil.
przepęd. w Angl. Słuchać to ciekaw. jego wykł.
o jeogr: fizy. które rozchodz: się nawet w odpis.
aż do Berl. Minister oświe: bar. Zedlitz sam
wystar: się o taki odpis i zwdzięcz. podzięk.
K. za uczuk. który wynio. z tego wykła. K.
odrzeka się, że egz. był lichy i błęd. napis:
post. na kopię starań. W ogóle były czasy
minist. Zedlitza dla K. najmilsze: Mini.
propag: oświa. (Aufklärung) tak jak jeś
wówczas pojmow: t. j. ptyt. racyon: oderw:
od chrześ. a zatem jemu przeciw. a K.
który tak: był deistą i mało trzym. o dogm.
relig. objaw: wydaw. się jemu najprzed. znako.
do plan: ówczes: partii liberal. kierow. przez masonów.

Usiłow. niew. wydob. K. z odległ. Król: i przen.
go na szer. widow: Po śmier. Meiera prof.
filoz. w Halli, który wiel. wzięc. względ.
i był stronn. Wolfa, nalez. wpł. na K. aby
przenió. się do Halli. Rząd pru: nadzwy-
czaj: otw. właśc. ten zamiar: (w Berl. podob.
zamiar. jenn. nie było). Kan. więc K. że klim.
lepsz. w Halli że mu da pens. podróż. i nad.
jeśli był: dwor: Ale K: dwa razy stano:
odmów: już to będ. pięknoś. do miej. ojcz.
już to mój. wstręt. niepokonany do wystąp.
na wszelkie widow. i wiód stosun. niezwykl.
zewn. ale i bardz. mały: myśl w Król.
Był jeszcze inny pow. może ważniej. że po-
został w Król. Już w r. 1770 z powodu obj.
katedr. zwycz. met. i log. ogłosi. ~~[struck]~~ K. rozpr.
de mundi sensibilis atque intelligibilis
forma et principiis, w której ~~[struck]~~ K. kił. myśl.
zawie. o czas. i przest: ~~[struck]~~ zapowiedz. syst.
zupeł. nowy i stanow. zerw. z filoz. Leib.
i Wolfa. Z nowo. list. ~~[struck]~~ do Mar. Herze
leka i filoz. berlin. pisyw. od 1770–1787
dowiadu. się, że K. zamie: rozpr. pomyśl. rozmier.
w kompl. dzie. o grani. zmysł. i rozumu.
pojmow. a zaraz. przekształ. z grun. metaf.
Już w r. następ. (1772) zapow: „Krytykę
czyst. rozumu" (eine Kritik d. reinen
Vernunft) w któ. chciał wyłoż: źród.
meto. i grani. metaf. a spodzie. się ją ukoń.
w ciąg. trzech mies. Ale w mia. jak postęp.
pra. mno. się trud. Trzy mies. przeszły a
nic nie słych. o tej pra. Trzy mies. mnoży się
przeciąg. do 9 lat. ~~[struck]~~ Cztery lata później ~~[struck]~~
~~[struck]~~ pisze znowu K. że jego prace będą:
„formal. wied: do któ. istnie. już nau. nie nie

się nie przydać. a która do ~~ustaw~~ zasadn.
nie. potrz. nawet now. techn. wyraz. "Zanosi.
się mów na coś wielk. Ale lata mija. a pra.
nie wid. Trzyja. narek. że berzyp. że nie
nie wydz. Kiedy on, jak pisze, nigd. nie
był bardziej ~~chęt~~: ~~w ...~~ ani ~~...~~ systematycznej
lub wytrwalej. Narez. zapow. że będ. goto.
na poczat. 1777 ale w bież. tegoż rok. jeszcz.
nie była gotow. Dopiero 1. maj. 1781 donos.
Herzowi, że pra. jego druk. się w Halli
i niebaw. ukaże + ~~(w Rydze)~~ Naprawdę ~~Ale dopiero~~ pod kon. lip.
tegoż r. mógł dzie: zaczn. objęt. wszyst.
przyszło. Dzieło to rozpoczyn. nową epo. w
dziej. filoz. nowo. Najnow. biogr. i wielb.
K: mówi, że od ukaza. się tego dzieł. datuje
epoka krytyczna i że dzie. to niebyw. jest
jedno z najtrudn. tem razem najdoskonal. i
najbar. obszerniejsze:" (Kuno Fischer, Gesch. d. neuern Philos. Bd. III p. 72) Że słowa
te nie są przesadą: świad. cytaty. z jakim
Niem. protest. obchodz. ~~st~~ w r. 1881
stuletnią roczn. ukaz. się "Krytyki czystego
rozumu"

+ Nakładca był księg. Hartknoch w Rydze, dla tego Ryga pod. na tyt: choć drukow. w Halli.

Już dwa lata później (1783) nakład. tegoż Hartknocha
w Rydze, ukaz. się prace nie mniej sław. choć
mniej. objęt: Prolegomena zu einer jeden
künft. Metaph. die als Wissenschaft wird
auftreten können. — Praca ta była poniek.
wyciąg. popular: z pomyś. dzieł: ale była
także odpowie. na ciąg. recenz: nieprzyjaz.
które pisząc obwinia: czy to o sceptyc. czy
idealizm. Aby na przyszło. ~~...~~ wszelkie podob.
zaraz: porob. K. w 2iem wyd: Kryt. czyst.
Rozumu (Ryga 1787) znacz. i waż. zmiany
które służą. za wzór i tekst do 3 nast.

wyd. ogłosz. pism. za życ. filoz: (1790. 1794. 1799) Tak Jaskr. różni. międ. 1a edy. a nast. była i jest dot. przedmio. zasad. wal: gdy jedni przewidz. syst. K. znajdz. tyl. w 1ej edy. inni znowu w 2giej i nast. Ale o tem pomów. obszer.

Kryt. czyst. rozu: nie zakończy. pracy reformat. K. Chcia. całą wiedz. ludz. przekszt. wedł. swoich pogląd. metaf. W r. 1786 wyd. „Metaphysische Anfangsgründe der Naturwissenschaft i wył. filoz. przyrod. przepeł. niezłych. ważn. uwag: Poprzed. zaś 1785o wyd. Grundlegung zur Meta. der Sitten, po któr. 2e lata póź. ukaz. się druga słynna Kryt: Kritik d. prakt. Vernunft Ryga 1788. Dwa te dzie: obej. ety: K. Nareszc. w r. 1790 wyszła trzecia wiel. Kryt: Kritik d. Urtheilskraft (Libau u. Berlin) które w się: zaw. filoz. sztuk. pięk. a w ogól. filoz. przyro.

Nie mogąc dosyć podzi. stare. już a zaw. stałość. filoz. któ. w prze. lat 10 potraf. tyl. dzieł obszer. i gruntow. napis. & już przeszkadz. mu to w pisan. (innych rozpr: o najróżnoro. kwest. naukow. po czasopis. To dziesięciolecie było najpłodn. i najświet. w życ. K. ale już pod kon. jego zerwa: się burza, która zamąciła długoletnią pogodę ducha starc. filoz: —

§. Zatargi z rządem. Kant 7

Fryd. II + w 1786. Nast. po nim Fryd. Wil. II
praw. w niez. do nieg. niepodo. Chara: słabe:
kapryś. niestałych. uczuć. i zmien. humor. i nielub.
pracow. miał on dobr. serc: i usiłow. zagoić głębo-
rany, które gospodar: krajow: i dobrob. społecz:
zadał despotyzm Fryd. II. Ale z drug. stron. brak
się do wszyst. niezgrab: bez stale obmyśl. planu,
bez energ. i konsekw: Wszystk. rządy jego były
formal. antyt. do rząd. swego poprzed. Najbar.
objaw. się to w ~~dzied.~~ polit. ~~relig~~ kościel. Fryd.
II był niedowiar: a pon. kwi. życ. kompl. materya.
Za jego przykł. wyższ. warst. a mianow. intelli:
gency. się pogard. chrześ. i ugan. za jakąś
humanit. oświec: wedł. syst. encyklop. Król
wprawd. protegow: ~~[illegible]~~ luteran: jako inst: państw.
a gdy. mogł. pruszcz. katol. i wszyst: żyd: wszyst. niedopusz. do urzęd.
ale wolność protest: wyznań kompl. indyfer:
i pozwal. każd. pastor: mówić i uczyć jak
mu się żyw. podob: W ten znacz. należy brać
słowa król: In meinem Staate kann jeder
nach seiner Façon selig werden. Wskut.
tej istnie. dla protest. bezpośr. dla kato.
lub żyd. protes. korzyst: z owe: indyfe:
i wedł. zasad. prote: że każ: obowią. tyl.
w to wier. co przy własn. bada: wywnio. i
zrozum. z pism. św. doszli do zupeł. racjona:
podkopując wszyst. praw: objaw: które. i tak
niezbyt wiele pozost. podobn. w prost: punk.

Ta polit. religii. ~~[illegible]~~ wskutek zmien. się z wstąp.
na tron Fryd. Wil. II. W pierw. dwóch lat. opanow.
tego się syst. jego stryj: a gdy w wrześ. 1786
przyby. do Królew. dla odebr. homagium, nie tyl.
szczegól. przyją: Kanta. odwiedz. rekt. uniw: ~~ale~~ lecz w
odpowiedzi na jego przemów. wspom. naw. z uzna.

o jego stan. filoz. Ale już po niespeł. dwóch
lat: bar. Zedlitz, przyjac. wielki. Krla. dost.
dymisyę, a Jego miejsce: i kultu objął pastor
Wöllner 3. lip. 1788. Już w kilk. dni pot. zaczę-
ła się gwałt. reak.:

~~Pisarz. do~~ Pisarz. liberal. tej reak: przedstaw: w kolor:
bar. ponur: wszelkie zdan. niestety: bo była
i konieczną: i natur: wynik. stosun. poprzed:
Przez długie panow. półwiek. nad Fryd. II rozle-
gła się zaraz: powódź: racyonal: a w jego następ:
niewia: ~~Owoc~~ Zasiew tej niewiar: wydał: owoc najzgub.
w polityce: - wywrót chrześc: i monarch: jak wid.
było w Fran: gdy zerwie się ta ona wiel.
rewol: która do ona: miała pochłon: ~~[illegible]~~ wszystk. trady.
~~[illegible]~~ relig. i swoje. przeszło. chrześcij.: Cóż dziw. że Fryd. Wilh. II patrząc
na to, co się działo w Fran: a przygotow.
się w Niem: usiłow. wzmoc: na powrót
zasad: chrześ. konserwat: Z tego punk.
widzenia: była reak. konieczną: bo kiedy nad
nią przewódz., obronią nie. powoli się od
groźn. nie wyzwo:

Ale była ta tak. wynik natur. długol.
prace: rozkładow: który toczył Niem: za
czas. Fryd. II. Tak zwane Aufklärung pa-
nowała już z pół wiek: a przeszła: umysł: jałow:
frazesa: w tak. wysok. stopn. że dusze ~~[illegible]~~:
zmęk.: inne: pokar: Błędy dziejów i nega:
życia niedopuszcz. tak wyzięb. serc, że te
~~[illegible]~~ zmarłe: ~~[illegible]~~ jakiej kolwiekbądź ~~[illegible]~~ pociechy chciały w (się na ... mb.
zabobo: chwytają szczęśl: (~~na~~ nowo w ciepłe
~~[illegible]~~: szata duchów. Tłuma. do dziw:
i lepsze, z jakim wtedy: występ: rozp.
~~czarn.~~ kuglarzy: Cagliostro, St. Germain
i t. p. którzy obiecyw: zwraz. przywróc. stosun.
z krainą duch. ~~a także [illegible]~~ Nic dziw:
że ten ogól. ruch tak. Cóż wielk. więcej:

protest: do żywszej ~~wiary~~ afirmacyi prawd objawion. i powro: do trad.
tradyc: chrześc. które wśród nich przechow. się od
czas. wystąp. Lutra i nowatorów.

Najważn. jedn. pow. reakc. leży w charakt. król:
W pamięt. despoty. ~~~~ ostatecz. wola panującego
daje impuls do kier. akcyi polit. Król, wszystk.
będąc przeciw. ~~d~~ swe: skłonn., był wierny protest:
a nadto zabobon. Lubił gusła i wywoływ. duch:
otocz: się awanturnik: którzy korzyst. z tej
jego słabo: a przytem król: silnie porusz.
wyobr. wzr: Monarch. prus. wita się wtedy
od różokrzyżow. ~~lub~~ templaryusz: braci złotych
i najrozmait. masonów: tak zwan. wyższ. stopn.
Kto chce pozn. owe czas: niech przeczyt. rom.
Schillera „der Geisterseher".

Dosyć, że już 9. lip. 88 nowy minis.
Wöllner wyd. edykt zakazuj. pastor. nauczy.
i prof: pod karą dymis. odstępow. w naucza.
od dogmat. kości. luter: Oczyw: podnio. się
wrza: ogrom: dowodz. że min. nie miał prawa
wyd. taki edykt, sprzeciw. się swobodz. wiary
w kości. lut. Ale w grud. tegoż r. wyszedł
edykt jesz. gorszy znoszący wolno. druku ~~~~ i zaprowadz.
~~~~ cenzur: bardz. ostrą dla wszyst. publik.
W kwiet. 1791 wyznacz. nawet komisyą
~~złożo~~ z trzech oberkonsistorialratów
i nadano jej władz. nieograniczon. nad szkołami
i kościołem. Komis. objeżdż. prowin. bada:
podejrzan: ~~~~ nieprawomyśl. lub składa. z urzęd.
pastor. i nauczy. podejrz. W r. 1792
i 93, w miarę: jak olbrzym: ruch rewoluc.
w Fran: komis: obostrza: swoj: postępow:
wszyst. kandyd. stanu nauczyc. i duchow:
obowiązyw. do trzyma. się ~~ksiąg~~ dogm. protest.
~~~~

a nieposłuszny: traktow. jako buntown. ateusz.
jakobin. i t. d.
Ozyw. minister. nie mogąc zachow. się obojęt.
wobec pism K: Sława jego a zaś i jego
uczniów wzięcia: się od wszyst. univ. niem.
Jego „Kryt. prakt. roz:" wyszła w tym sam.
ro. w którym Wöllner zost. minis. kult. i oświec.
a Kryt. ta jest zagroż. antychrześ. Minist.
wiedz. że K. wykła: filoz. relig. w duchu
nie bar. zgodn. z dogm. protest. a Woltersdorf
jed. z 3 rzecz dyktat: rozkaz. w swej komis.
inkwizyc: domag. się od Król. aby zabro. mu
~~pisać~~ ogłasz: nowe książ. Z razu jed. ~~zostaw~~ nie furbow:
K. ~~wysłał~~: Król nie w. się włas. kort. swoj.
wysłał Kiesewetter'a od Króla: aby ten
studyow. filoz. K. w r. 1788 - a w ro.
rest: minist. Wöllner, dekre: pełną
wyra: podwyż. pens: K, jak wyż. się
nekld – Ale K nie przest. pisać: w duchu
Kryty." jak mów. czyli antychrześ. Ogłos.
w zeszy. Kwiet: czasop: „Berliner Monatsschrift"
rozpr: „Ueb. d. radicale Böse in d. menschl.
Natur". Czasop. drukow. się w Jenie, ale
wychodz. w Berl: stąd redak: podl. artykł.
pod cenzu: berliń: Hilmer, ~~jeden~~ ober-
consistorialrat – ~~jed. z~~ inny z 3 trzymawców
~~[illegible]~~: Pozwol: druk: bo jak ~~najpier~~: „tylko
głębo: myślą: uczonych zwykł. czytuj. pism. Ka."
Ka. nades: druga rozpr: będą: dals. ciąg: pierw:
Von d. Kampf d. guten Prinzips mit d. bösen
um d. Herrschaft über d. Menschen". Cenzu:
odmówi: aprob: ale ~~że~~ Ka miał jeszcze dwie
rozpra: podob. treści a nie chcąc: ich zachow.
w sobie – postanow: że wszyst. raz: ogłos. jako
książ. Na wszyst. się zgodził: że cenz. berliń:

przepiśi manuskr: obrał jedn. drogę, która nie
pozosta: odd. manuskr: do cenzu: wydział. teol.
w Królew. Wydz: dał aprob. jednomyśl. a wszyst.
cztery części razem: ukaza. się pod wspól. tytu.
„D. Religion innerhalb d. Grenzen d. blossen
Vernunft" Königsb. 1793. Pismo zrobi: ogrom.
wraż: i już w r.: nast. była potrzeb. nowa edy:
Oczywiś. ~~wład~~ minist. nie mogło puści. płaz. takie:
wyzwan: To też K: 12. paźd. 1794 odebr:
odk. król: który podaj. w dosłow. tłumacz:
Z Boż. Łaski Fryd. Wilh. król prus.
Najpierw miłości. pozdrow. Czcigodn. i wielce
uczo: kocha: panie K. Nasza najwyż. osob:
już od dawn. cza: przekon. się z wiel. niezadow.
jak Pan nadużyw. filoz: swoj. do przekręc.
i ~~[illegible]~~ znieważ. niektór. nauk główn. i zasadn. Pisma
św. i chrześcian.; jak mianow. P. uczyni. w
książ. swoj: „Relig. w grani. czyste. rozu."
jako też w niektór. inn. mniej. rozpraw. Mieli.
o P. lepsz. ~~[illegible]~~ wyobraż. Wszak P. sam powinie.
~~[illegible]~~ spostrzedz ~~przyzn~~. jak ~~niedozwo~~ karygodn. sposo. wykracz. P.
przeciw obowiąz. ~~Który mamy jako nauczy.~~ nauczyciel. względ.
młodzie. ~~a jako poddo: względ~~ i przeciw naszo
dobr. Ci znan: zamiar. względ. oryg.
Dla tego żąd: abyś jak najprędz. się usprawiedli.
i spodziew. się, że nie zbłądzi nasraż. się na
naszą najwyż. niełask.. nie będz. P. na przyszł.
dopuszcz. się niczego w tym rodzaj., lecz że
przeciw. będz. używ. powa. i zdolno. Twoich
aby może ojcow: względ. kraj. zamia. zosta.
coraz lep. urzeczywist. W przeciw. razi. jeżeli
dłuż. będz. się opierać, nieomylnie. ~~[illegible]~~ doczekasz się
~~[illegible]~~ bardz. nieprzyjem. decyzji. Łaskawie
Ci jesteśmy oddany. Berlin 1. paźd. 1794
prz. Wöllner

Równocześ. wszys. prof. teol. i filoz. w Król. musie. podpis. rewers, że nie będ. wykła. Kantow. filoz. relig.

Filoz. nasz miał wtedy lat 70 a nie chciał ani nie potrzebow. rozsz. wyzn. swoich przekon. Było to tem łatw. że reskr. dan. go poufn. a nikt w Król. o nim nie wiedz. Nawet prof. który rew. podpisa. nie domyśla. się, że dot. podob. nagan. przypom. tył. że krok przeciw niemu wymierzo. był sprawdz. jego dzieł dawniejsz. To też K. milcz. o tym reskry. nie wspomnę, z wyjąt. jedn. przyjac: a odpow. jego do ministr. pozost. również tajem. Odpis. że jako najwiern. podda. Najjaśn. Pana, odtąd więcej ani w wykła. ani w pism. nie będ. się zajmow. relig. czy przyrod. czy objaw: K jak wspomn. nie miał ocho. rozsz. wyzna. swoich przekon. a widz. nadto, że opozy. była by bezwzględ. Tego postęp. K. ganić nie myślę, bo inacz. postąp. nie mógł. Ktoś kto uwa. Król. za najwyż. sędzia. w spraw. ducho. i relig. powin. i na tem polu być mu bezwzgl. posłusz. Pisa. który kryty. czy reskry. Król. czy zachow. się K. nie zdają sob. z tego spra: że protest: zmuszą wyznaw. swoich do ślep. hypokr. i najgotow. kontradykc. Protest: prowa: do zupeł. anar: a ta zwraca do krzyczą. bezprawia, do strasz. tyranii. –

Tymczaso: milcz. K. trwa. tylko 3 lata. W 1797 + Fryd. Wilh. II a już w następ: wyd. K. dziełko: d. Streit d. Facultäten – Königsb. 1798 gdz. w przedmo. opowia. zajś. swoj. z ministr. Wöllnerem. Fryd. Wilh. III przyją: w polit. relig. kierun. szkoły liberalnej: wyrozum. dla protest. bo dla katol. pozost. również twardy jak jego poprzedni. K. nie miał się już czego obaw. a teol. protest: wyraźni. zaczęli hołdować racyonalizmowi.

§. Ostatn. lata. Kant. 10

Fiwr. się tak dn: i zejść tyle, jedn. sitą woli swoj. i zapom. bardzo ogledn. i regul. dye: Ostatecz. jedn. siły jego fizy. wyczerp. się zupeł. W jesie. 1797 porzu. Kate. na zaw: od r. 1798 nie przyjmo. już żadn. uproś. a przyjmo. u sieb. tyl. mała liczb. dawn. przyj. W ro. nast. zaniech. naw. wszystk. spacer. Wpraw. pracow. jeszcz. ogłasz. nie jedn. rozpraw: pracow. naw. nad jak. dziet. obszern. pod tyt: Metaphy. d. Natur. Naryw. je tak: d. System d. reinen Philos. in ihrem ganzen Inbegriffe. Pracow. nad tem dzie: aż do ostatn. miesi. swego życ: a manuskr: obejm. oko: 100 arku: Dzie. K. uważ. to dzie. za najważ. z prac swoich, była to illuzja, wspól. wszystk. starc: przywiąz. nadzw. do ost. prac swych. Ale wyjąt. ogłosz. z dzie. tego w Altpreuss. Monatsschr: pokaza. że K. przy tej pra: posta: myśli dawnej: że miał wielkie: chwile jasne, w których wraz: an dawn. siła rozumow. ale że jemu. nagu. bredził i nie wiedz. naw. co pisał. Oto dzie: którego autogr. przed 2 laty nabył past. Krause z Hamb. wzniosła się gwałtow. i niemowr. polemi. Nabyw. manuskr: wyd. brosz: Im. Kan. wider Kuno Fischer, zum ersten Male mit Hülfe des verloren gewesenen Kantischen Hauptwerkes: Vom Uebergang von der Meta. zur Physik vertheidigt von Albr. Krause. Lahr. 1884. Zawrz. gwałto. Fischer a, którego odpow: również dosyć. jak brutal. bezwzgl. ukaza. się zaraz pod. Das Streber. u. Gründerthum in d. Literatur. Vade mecum für Hr. Pastor Krause in Hambg. Stuttg. 1884

Tu powoli obumie: Pamięć: znika. niedorzeczny wyjątkowo: postanowienie. Chodz. z domu. nie mógł dojść się ze prosto, uzy. potrzebow. pomo. W głow. czuł ciężkość: ciężko. co dowodz. że mózg się rozkład. Na lewe oko już dawno zaniewidz. prawem swym może wid. nie miał już apety. nie mógł zatrzym. uter. który: ani wypić. lub odrzuc. pienię. Wasiański wier. mówi pamięt. o wszyst. Gdy ukoń. r. 79[u], napis. dnia dzi. poło. (27 Kw. 1803) tłust. książ. biblij: które ne mu sprawdzić się w zupełno: Dni żywota naszego 70 lat, a jeśli w możności ich 80 lat, a nadto co więcej, prac i boleść (Ps. LXXXIX. 10)

80° r. nie dożył: W pierw. 1803 mocno zesła. i cierpi: strach: Mania. razem; nie boję się śmierci. bo umiem umier. Zaręczam, że gdyb. wiedz. iż noc ta będzie: ostat. dla mnie, podniosł. ręce i zawoł: Dzięki Ci, Boże! Byłoby jedn. rzecz gdyb. kiedykol. był wszyst. nieznoś: jedno z Jego stworzeń! Po chorob.

~~ale jeno~~ polepszy: ~~poprawił~~ ma się trochę: ~~lecz~~ ale na 80 byl. aby ~~..~~ wegetował. Nie mógł już napisa. nazwisk. swego liter nie widz. lub nie rozum. bełkotał, ma swoje wyr. słow. przyp: nablisz. nie poznaw, często żyć, które zary. niezd. swoją bieda, zeschłe jak mumia. Mieć już ostrzeg. najzwyż. do ży. Nareszc. śmierć. uwolni. go od ciężkości. brzemię. 12 lut. 1804. Ostat. słow. jego było: „Dobrze." „Es ist gut" Pochowa. go dopie. 28. lut. w grobach profes: pod arkad. przy Dumie protestan. Arkady te nazyw. się odtąd Stoa Kantiana i zostały przyozdob. jego popiersi. Ale że grób się rozpa: wydobyt. zwło. filoz. 21. listop. 1880 i pochow: pod wszyst. zbudow. kaplicą gotyc.

Istnieje. kil. wybor. portre: biust. medalion. posąg. ale wszyst. przewyż: posąg Raucha na piedest. pomni. Fryd. w Berl: Tam on stoi wśród prusk. gener: jako wielki wódz ducha: luterst: racjonali.

§. Charak. Kan.

Całe życ. jego było czyst: Nie było tam ani jedn. czyn. który by nie zmierza. do jakiejś szlachetn. wyższ. było wytrzebiony: obmyśl. z góry. Przez życ. całe nosi się z postanowi. zawcza: życ mierale. i życ zaw. według. rzecz. wzna. Ten podwój: zamiar udał mu się w zupeł. zadziwia!

Nie mogł. być nieżal. nie maj. wystar. ubogie.
K. przy nawet. ~~swoich~~ jego docho. dość wystar. przy życ.
całe, bo nigd. nie zrob. wyd. niepotrzeb. Zresztą
żył w wiel. ~~biedzie~~ niedost. Był czas, gdy miał tyl. jed.
zaród. bard. wystar: a jedn: niejeden ofiary przyję.
który mu chcie. wyrzą. zwrot. Żył z tego co
zarab. przy lekcyi i pisma, a później z swoj.
niewiel. pens: zebr. znaczny majątek bo prze.
21.000 tal.[+] A nie był skąp: przy tem bo ubog.
krewn: hojn. wspier: płac. im ~~wo~~ zapom:
W później. wiek: co chciał mieć, kto przyję. na obie.
Zat. był oszczędn. i rozum. gospodar: dbał
o finanso: niezależno. która jest podstaw.
wszel: dobr: i intell. moraln. przymiot:
Przy schyłk. życ: jeszcz. chwalił się tem, że nigdy
żadn. wierz: nie: „proszę!" ile razy puk. do
jego drzwi, bo nigdy ~~nie mógł~~ nie spodziew. się ~~nie wierzyć~~ wierzyc:

Z tą sama oszczędno. ekspensow. swoje
zdrow: Z natury: słabowi: a dla ~~…~~ nierozmiąść.
piers: ciąg: (~~duszno~~ na ciarpia: przy siły woli
i umiejęt. badan. swoj. natu. dokaz. tyle,
że znosić się miał, a czy: mu nie przeszk. w
pra: O bol. i nie myśl: przekonan: że siłą
woli może zawsze panow: nad organiz: i jego
dolegliw: naprow: nigd. przez dług. życ. nie
więzie. leka: bo też nigd: na serio nie chorow:
Katar i kaszel leczył sen oddych. nosem przy ściśnię.
warg. lub zwalcz. drażnie. w ~~…~~ gardle, a dopó. nie
przeszło.

~~Aby~~ Cały jego spos. życ. był tak zwarty.
aby żyć. starcy. jak ustal i. Kaź. przemy.
Każ. odezwy. był obliczo: Gdy popołud. wycho:
z domu i wiedział: mogli. że pół do czwar. i nastaw.
zegar. – osiem razy przechodz. aleą lipo. (Królewieckie
planty) w górę i z powrot, o każd. porze roku,
z tym był. dodał. że w dżdż. pochmur. niósł
za nim stary sługa Lampe z Kolos: parasol.

[+] Zawsze oszczęd. nie byłby tyle zebr: ale mają.
ktr. przyjaz: kupce: pomocz. im swoje oszczęd.
do ich. ~~przed~~ spekula.

[Notatke bibliograf: do dalsz. wykład:
Pesch, die Haltlosigkeit der modernen Wissenschaft. Eine Kritik der Kantschen Vernunft-Kritik für weitere Kreise. Freiburg, Herder 1877

pod piechot – Chodzi. powoli i sam, aby nie być
zmuszo. do rozmow. co uważ. za szkodli. podcz. chodz.
dla tego nie cierp. się bar. gdy mu kto towarzy.
Gdy pracow.: u sieb.: ~~siedział~~ ktoryś : na najdalsz:
kraj.: swoj: [illegible] od [illegible], aby być zmuszo.
do odczu. i ruchu – Bagni: [illegible]: ~~[illegible]~~ pełne:
[illegible]: były [illegible] regul: [illegible]: jedz:
[illegible] i t. d. było uregulo.: i [illegible] pozni.
Heine, że wiel. zegar na tumie nie był regular.
od niego.

Najregularn. było życie przez niego. Do
niego potrzebow. zupeł. spoko. Skutk. tego zradło
był kont z mieszk: i sąs: je zmien: Najpr.
mieszk. [illegible] rzeki, ale dużo hałasow:
flisaki polscy – w drug: mieszk: przeszka.
mu kog. sąsia: i ofiarow. znacz. sumę
aby kog.: dost. w swoi. ręce, ale sąsiad
był upar. a K.: mus. opuść. mieszk. Naresz.
w r. 1783 kup: sob. włas. domek, kiedy
już miał lat 59 ale i tam mu było nie
dobrz: bo w pobl.: było więz. gdz: zbrodni.
w pewn: (godz): śpiewa: pobożn. liter.
pieśni – to niezmi. drażnił K. do rozpa.
i korespond. z burmist. aby mu tego zaka.
twierd.: że zbawie. ich dusz nie zależ. tego
śpiew. i że były przy hypokr. Tak [illegible].
aby dozór. o nich nakazał. [illegible] następ. przechod.
Zaled. burmis. temu zaradz. zaraz: znow
K. niespok.: nowa nuty: jakie: pobliskie:
ławka. publicz. gdz. dużo wiele dzieciąt. Odtąd
pozwolił: K. wszystk. [illegible] do [illegible].
nazyw. ją sztuką natręt: w swoj. estetyce.

Przy wykła. a bard. jeszcze przy medyt. lub.
(patrz: uwzględn) zapatrywać się w jeden i ten sam punkt. Nie obec. tego
punkt. lub zmien. jaka sprawi. mu niedoczne
wstarga: [illegible] na [illegible]: słucha. – Topole rąsią: i t. d.

W ogóle każde ~~wszystkie~~ były dla niego ~~jego~~ tyranami, których przestrzegał. Którego miał więcej lat 20, długi nie zaciągał pożyczki, chociaż był w nędzy, i w najwyższym stopniu niegodnym. Dopiero w 1802 go oddalił, ale tak cierpiał z tego powodu: że musiał napisać we własnym kalendarzu: Lampe muss vergessen werden — którego to od 1779 zatrzymywał.

Najdokładniej obchodził się z czasem. O 10^{tej} kładł się do łóżka, o piątej wstawał. ~~Stale~~ Przez 30 lat ani razu nie spał dłużej, jak zwykł stale. Wstawszy gotował się na wykład; od 7–9 wykładał: wspomniałem już wyżej jak regularnie wykładał. Potem wracał zaraz do siebie: i pisał lub korygował druki (a od 1779 wiele druków!) Praca ta trwała bez przerwy do 1^{ej}, poczem oddawał się ~~przyjęciu~~ z całą ochotą: obiadowi: który trwał od 3–5 godziny: według rozmów, które się toczyły: Obiad potrzebny był ~~?~~ i zastosowany do jego zdrowia. Jego rozmowa była zawsze ożywiona i zajmująca; lub się wygadał przez czas owych godzin. Aż do 63° życia jadał w restauracji: potem u siebie: gdzie co dzień zapraszał kilku przyjaciół: ale liczba, rozmowy potrzebna była naprzód obmyślana: aby wszystkie zgadzały się. Nigdy nie było ich mniej od 3, nigdy więcej nad dziewięć. Po ~~wyjeździe~~ obiedzie: spacer — wieczorem czytanie i medytacja. O 10^{tej} dzień ~~był~~ dla niego się kończył. Nie lubił zmiany tego porządku — przypadek z ~~baron~~ hrabią — wtedy postanowił: nigdy nie siadać do powozu: którego sam nie najmie, i nigdy nie dawać się zabierać innym na spacer. Gdy raz co postanowił, niezachwianie przeprowadzał.

Stwierdza Kuno Fischer (Tom III. p. 98): Życie K. odbiło się, jak słowo najregularniejszych ~~?~~ ~~było wszystko~~ zamierzonych ~~postanowień~~, obmyślonych, oznaczonych postanowień według reguł i zasad: i to w szeregu najdrobniejszych aż do ~~?~~ ultra: potrzeb, które nie jemu na obie... i kolorów ~~?~~ które miał nosić. Żył w wszystkim punktualnie.

jak filoz. kryt. o ktör. Hippel mow. żarł. że mógłby napis. rów. dob. kryt: szt. kuch. jak kryt. czyst. rozu."

Oczyw. przy takt. sposob. życ: musi. się wyrob. pew. egoiz: K. tak. Dbał o swoj. niezal. i niezamr. swoich wszystk: że głów. dla tego nie ożen. się. Mow. z resz. Pew. że dobre jest żen. się, a lep. nie żen. Zapomin. jedn. o tej prozy. że chroni. uważ. małż. za wiel. dobr: które należy się wyrz: dla dob. wszyk: dla dokona: służe. Ale i odda. się Bog; podob. gdy K. uważ. że złe, które b. nie wyzwa: porząd. Dzien. i uważ. na niemy. Przy tak. jego usposob. nie dziw. że przyjaźń. nigd. nie odd: się oży. go a tą zaraz. antymatrymonia (z rów. każd. zapamr. korze. Jenn. w stan. (miał już lat 69, past. pew. usil. należ. aby się ożen. i nap. nawet tworz. Raphael u. Tobias od. d. Gespräch zweier Freunde über d. Gott wohlgefäll. Ehestand. Ale i ten atak nie zdał się. Zresz. K. nie tylk. uważ. małż. za coś dla sieb. bar. ciekaw; miał o nim dosyć płask. wyobr. Uważ. je za kontr. utyliter. który. głów. korzy. że żona porząd. swoim zapom. mężu. wszyk. nieżal.

Wiel. filoz. pozosta: w stan. bezżen. ale z wyjąt. jedn. Szopenh. żad. nie powod. się wiem. płask. motyw; Jedn. wyrz: się małż. dla służ. boż: inni dla przekon: że absorbow: przy nauce lub rozliczn. inter: nie potrzeb. uwagi. Kobie. inni nareszc. dla przeciw. los: nie zdoła. sob. wybr. towarzy. (Z wyjąt. Szopenh. i kilk. materj. lub sozjal. żad. filoz. nie miał o małż. i kob. tak płask. pojęc.)

K. Miał zres. grono. przyja: dla któr. był wylan. i serdecz: ale gdy któr. z nich umarł nie lub. więc. o nim wspom: Gdy zacz. przy śmierć, Hippla wspom. o nim, przesz. go słow: niech umar. spocz. z umar:

Przyja: dobiér. gob. najprzes: z warstw wieloron.
w ich tryb. wzych: dwór Kup. bankier. leśnicz.
agrono: ale mało prof. i liter. Tłumacz. się to
tem, że ludz. ucze: lub. uprzed. wzdłm. wor.
teoret: przy stykan. się z ludź. praktyk. ale a filoz.
zwła. niem. tak. pewna pychę do tego przez:
lub też chęć naukow. dyskus: nieprzyjem. wciąg.
dust ~~[illegible]~~ przeraży: rozryw. i odpoczyn.
Z Kup. zwła: Green i Motherby, obaj angli:
byli z nim zaprzyjaźn. i pomagali mu w lokow.
oszczędz. kapitaliv. Były to nadzwyczaj. oryg.
Green n.p. żył jedn. bardz. się K. wedł zegar.
Pewn. razu miał z K. o 8ej rano pojech. na
spa. Green wedł: zwycz. z pien. wdzi: wziął
do pow: 7 i przejech. koło nadchodz. K. który
się spóźn. o 2 min. Nie zatrzym. się aby go
zabr: Przez wiele lat K: zaw. popołu. chodz.
codz. do nie: i regul: zasłan. go śpiąc w fot.
K. zar: pora. w jego ila: pot: przych:
dyr. banku Ruffmann, wcia. ob. nich i
zasyp: Naresz. o tej sam. zaw godz. wchodz.
Motherby, budz. ich i zaczyn. się dyskus.
ożywio. Ale z wybre: godz. 7ej wszyst: ~~[illegible]~~ rozchodz.
się tak regula: że mieszk. uli. mawi: jeszcze
nie siódma, bo prof. K. nie przeszedł.
Tak. gosp. Jachmann.
Exager. jest, co gdzieś mówi pani Staël
że od czas. greck. nikt nie żył tak. filoz.
Mówi tak, bo nie znała filoz. średniowie.
z których wiele po klaszt. życie na kształt. prawd.
filoz: z wszyst. separ. się sieb. a mniej tej:
o wyższ: naw: o czas swobo. a jedn. odzna. wszy
ostry. Z nowsz. filoz. tak. nie jed. przewyż:
K. ścis. nie regul. i systema: żyć: to łagod.
ludzko. jak Spino: lub pobożn. jak Dekart.

§ Rozwój filoz. Kanta a naprzód o ~~[illegible]~~ filoz. Leibnitza.

Zanim rozbiér: syst. (właśn.) K. powin. uprzytom. sob. stan ogól. filoz. za jego czas. Nie od razu doszł: do właśn. syst. Miał lat 16 gdy ~~[illegible]~~ zapis. się na uniw. a 46 gdy zacz: pracow. nad swoj. filoz. włas. a 57 kied. ogłos. Kryt. czyst. rozu. Z tego zestawie: ~~[illegible]~~ wid. że jak. lat 30 wyznaw. filoz. obcą, zanim przystap. do utworz. sob. właśn. (Pomin. tu oto: poddała: pod wpływ. i przy kryt. rozbio. tamtej, ale: tę przedkrytyt. pozn.) Że jedn. byłaby to pra: zbyt dług. i zbyt mozol. był: oddal. się od celu główn. ograniczy. się do krótk. pogląd.

W pierw. połow: XVIII stul. panow. w Niem. wszechwład. filoz. Wolffa (1679–1754). Nazy. się tak.: die leibniz-wolffische Philos: bo W. nie prow. własn. nie dod. do filoz. przy. swe. myśl. Ma jedn. W. tę wiel: dla Niem. zasłu: (że pierw. z prof. wykł. i pisa. o filoz. po niem. oraz) że myśl. Leib. rozrzuc. ~~[illegible]~~: ~~po prost~~ w mnóst. rozpr. i list. utwo: w syst. całą. ~~Nie wyłoż. jej w cał. czysto. bez przeinacz. i zastoso: do potrz: ~~[illegible]~~ i ~~[illegible]~~: ~~[illegible]~~. Dla tego filoz. jego ma char. eklekty.~~ Należy więc przedewszyst. pozn. zasa. Leib.

~~Wolff podz: filoz. na teore. i prakt: Pierw. obejmu. logi. i metaf. a metaf: rozpa. się na ontol. kosmol. racyonal. psychol. i teol. ~~na~~ przyrodz. Filoz. zaś prakt. ~~[illegible]~~ dzie. się na ety. prawo przyrod. i polit. Nadto: empir. psychol. jest wstęp. i przygotow. do filoz. ~~[illegible]~~ w tem zros. podział. Wszystk. te części opraco: obszern. w szere. tomów i ogłos. po łaci. Ale pier. przedt: główn. częś. wyd. po niem. Z pism niem. najtęż. wzbudz. o cał. syst. daje: Vernünftige Gedanken über Welt, Gott u. Seele. Halle 1719~~

Kosmol. górn. w nau: o monad. i o uprzed (monadologia),
ustanow. harmo: (harmonia praestabilita). Obie
nau: w głów. zary: zapoży. od Leib. Ciała składa-
ją się z monad t. j. niepodziel. pojedyń. drobnust.
subst: (Ta teor. Leib. jest antyt. do nau. Kar:
że mate. dzieli się dziel. Za najdrob: najst:
czą. atomy są jedy. niepodz. dla przenikl. Leibni:)
Każ. mona. obdarz. podwój. właś. percep.
i apetyt.; za pomo. percep. wyobra. sob:
wszyst. inn. mona:, za pomo: dąży: udosko.
się pozn. Jedn. mona: jest najwyż. niestwor.
ną - Bóg. Pod Nim wszy: mona: stwor.
porządku. się hierarchi. wedł. tego czy percep.
jest ~~[illegible]~~ więcej lub mniej. jasn. Najniż. za
w stan: drzemią. Mona. nie mogą na sieb.
wpływ. ni dzia: stąd wszy: co mona. wie, nie
ze sieb. nie odbie. zaś żad. wraż. z zewną.
a jeże. mona. się zmien. to tak. nie pod wpływ.
zewnę: działa. ale więc inn. monad, lecz przez
rozwijanie się, ograniczając sieb. sam. (Einschränkung)
które spra: że mona: mogą raz. łączy. się w cał:
Jeże. w inne. mona. wyda. się działa. to jest to
iluzja, pochodz. stąd, że każ. w wszy. jeden. por.
zmien. się odpowie: do podobn. zmian w inn. monad.
Aby zaś te zmia: wewnę: wszyst. raz. zgadz.
się a tak. był porząd. w przyro. Bóg przy stwor.
zgóry harmo. wszyst. monad obmyśl.

Leibnitz (1646–1716) jest jedn. z najwiętk. geniusz. jedn.
z tak: któr. Bóst. dobrotl. tyl. co kilkaset lat
ludzko: daje za chorążego ducho. postę. Jak Göthe
wyobra. w sob. cywili. niem. prezent.
stule. tak L: cywiliz. Europ. w XVII. Z
dawnej: filoz. duch tyl. przeszy. go obszerno. między
i dar. panow. nad olbrzym. materyi. Arystot. i
Alb. W. i do do naukow. zas. małoby tu dowięz. bogact. oryginal. pomysłów.
i przymiotów zajść
wszystk. interes. musza wnyść jemu istn. pierw. więcej.
Od 21° ro. życ. aż do śmierć. t. j. prze lat 49
ustawi. czyn. w dyplom. i polityc. wystąpi.
Kurfir. moguncki: potem u Kurfir. hanower.
Jeździ z
wzra. misyą do Pary. i Londy: a dla
badań archiwal. do Wiedn. Flor. i Rzym. Zajmu.
się wszystk. inter. domu. i kraj. hanow: czy
one tyczy. stosun. kościel. czy polity. czy nawet
etykiet. i ceremon. z. dwor: i prawie nad podrzędnie!
zna lutrów z tak. zw. sekt. zreform. pot.
protest. z katoli: przytem uczęszcz do podn. nie
szkolni. gorniet.
i mennicy także do ... niepra. zajdzani. pisze histo. domu
brunświc. filozofu. z Kurfirstową Zofią
(żona Ernesta Augu.) i daje lekcye jej córce Zofii Karolinie (Charlotte)
później. królo. prusk, zostaje hofratem, justizratem,
reichshofratem wyzn. pensyą, i jest założy.
i prezes: akad. nauk. berlińs. a wcz. umiera
baron. imper: Te prac: nieustaj. i życ.
świat. z ow. rezolk: stosun: które z niego
wypły. i z olbrzym. korespon: nie przeszkod.
mu jedn. zost: jedn. z najwięk. filoz. i uczon.
jakie dot. żyli. Jest niepospoli. znaw: starożyt.
i średniow. histor: jest fachow. teol. filoz. i prawn.
i zna wszyst. co o tych zen. napisa: interesu.
się żywo nauką: przyrodni: jeograf.
etnologią: drowiny. najwięk. matem. swego
stule. a dzieli z Newto. stew. odkry. dyferencyalnej.

Jego badan. histor. rr grunt. ważon. kryt.
jego rozpra. prawni. i polity. znakom; jego
prace w teol. mechan. opty. mineral. lingwist.
były wart. długo życia: A co więc. umiał
wszyst. te wszechn. i nen. różnoro. opasow. i
ometraw. jed. myślą filoz: i stara. w syst.
filoz. konsekwen. (Zob. Zeller'a,
Gesch. d. deutsch. Philos. seit Leibnitz. München 1873
p. 84–194. Erdmann. Grundriss d. Gesch. d. Philos. Bd. II p. 139–165. 2 Aufl.)
Gdyż wed. Jego syst. był oprawo. wszyst.
dzie. filoz. były wszę dzie. filoz. niem.
pozost. im. dora: ale za to brak. im cem.
Jego syst. jest tyl: rankszo: a nadto głów.
jego myśl. wyrażać: po mnoś. artyku.
rozpr. i list: Prau. wszyst. Tacie i franc.
ukoun. się do filoz. zwyd. się w Leibnitzu
opp. philos. ed. Erdmann. Lipsiæ 1840.
Przyto. z jego syst. tyl. kil. myśli ważniej. a
najpierw teor: monad. czy. monadologię.
Pod względ. Arys: które. wszys. cenił zary.
filoz: i przewaz. się tryn. oraz w się: polemiza.
z Karteryu. zwłaszcza w się: go niejed. bior. wyrob.
sob. L. nowe oryg. poję. o subst. Jeżel. stwrzy.
pomied. Takie, że w poję. przycz. mieści się
cała filoz: to będ. jenn. w poję. subst.
Materyalis: za jego cres: n.p. Hobbes przyjmu.
tyl. subst: cieles: jak to przed nimi wszys.
Epikurej; natoż raz Kartezy: przyj: dwa rodz: (subst. stwor:
cieles. czyli rozcią. (substantia extensa) i dusko: czy. myśla (substantia cogitans)
Naresz. subst. niestwor. niestkoi. czy Bo.
L. gani w materyalist. że jed. tyl. rodz. subst.
uwaj. t. j. cieles. – w Kartezyan. zaś, że
ich poję: subst. ciele: jest niedosko:
Zarz: im najpierw: że rozciągł. nie może być isto.
ciał, bo cia: mają jenne im. przymio. jako to
opór, nieprzenikalno. inercya. któr. nie dają się

Humaczy jener. sam. wrażą.
Powtó: zaraz: że wrażą: nie może być ~~???~~ jedyn-
~~twór~~ isto. czst, skoro one nie jest ocemi pierwo.
bez jest wyni: i to siły, za pomo. któr. ona: dziata.
lub ogiera się jedno drug: Bed. więc siła isto. subst.
Każ. subst. jest siła, czyj. entelechieę wedł. Aryst.
Całe zrozumie. subst. jest w jej sile, za pomo.
któr. dział. lub bierna się zachow.
Nawet. Każ. subst. ciele: ... wij czy
Kartę: musi być monada t. j. niepodziel.
pojedyn. jestest. Subst. złoż. skład. się z pojedyn. subst.
a te wszy. już dziel. się nie dają: czynna więc
może być - być isto. pojedyn. pod. gdy nie
złożo: jest ocemi materyal. i bierna.
„Każ. rzecz czynne jest subst. ~~pojedyncz~~ jednostka
Każ. subst. ~~jed~~ jednostka. jest wewnętrz. czyn.
siła czyn. a mego to samo grec. co indywid.
Ale przecz: jednolita i działająca siła może
być - być isto. ducho: czy: obdarz. percepcyą
Każ. ona: żyw. czy nieży. jest złożon. z mnóst.
czy. a ten sam. zachow. się bier: wobec kształtu
go ... wpływ. zewnę. Jedn. być
zna: subst. pojedyn. jednolita i czynna
czyn: t. j. dusze nawet dla tego wsz.
skład. wszyst. rzecz. jest. muszą być subst.
pojedyn. i czyn: muszą być dusza: t. j.
isto. które zdol: są do jakiejkol. percep.
Zamiast więc atom. materyi: przyjmu. Leib.
indyw. ducho. zamia: fizycz. punkt. punkt.
metafizy. zamiast: istota ~~czyn~~ będąc: mart.
materyą: przyjmu. L. świat żywy, organiz:
złożo. z niezliczo. jestest. z któr. żadn. nie jest
ani mart. ani materyal. bez wszyst. są żyj.
dusza, czynno.

§ <u>ciąg dalszy o filoz. Leibni:</u> <u>Monady – ciała – materya.</u>

Tak. mona. nie mog. ani powst. ani zgin. prze. [illegible] ich nie powo. do bytu, lub znisz. Skoro mat. zaś daje się dziel. w nieskoń. musi tak. być. mon. być nie-skończ. a żad. nie może być podob. do drug. w niej każ. musi mieć swe przymiot. ale nie będ. to przym. zewn. przestrz: lecz wewnę: A jak żad. mona. nie jest podob. do drug: tak. żad. stan jej nie jest podob. do dawniej: ona w ciągł. jest przemia. Ale ta przem. odby. się tak. wewn. bo mona. nie maj. części, nie zajmuj. przestrz. nie mog. się zewn. się zmien. Nadto nie może dla tych sam. powod. ~~[illegible]~~ podleg. zmian. wskut. wpły. zewn. „Mona. nie mają okien mówi L. przez które mogło b. coś do nich wchodz. się lub z nich wycho."

Wyobr. sob. przeto, że każ. nowy stan mon. nie jest skut. jakichś wpły. zewn. lecz sta. poprzed. w któr. stan nowy zawar: wyo. ideal. jak poję. w um. poprz: Każd. bow. mona. jest siła ducho. myśla. czy. duszą. –

O czem myśl. mona? o wszystkiem. Każ. mona. jest zwierciad. w któr. wszyst. inn. mona. się odbij. czy. ona je sob. wyobr: mniej lub więc. jasno Poję. będ. jasn. jeś. mona. zdoła porów. wszy. ciem. lub zagmatw. jeś. nie może – Ciem. poję. mogą być tak nieczyst. że nie docho. do świad. są to percepcye, jasn. ich zaś świad. = apper-cepcye – –

Dusza jest ciąg. czyn. dla tego nie był. nie wyobr: (percepcye) ciem. lecz stara się ciąg: aby ~~[illegible]~~ je przemien. w jas. Dusz. będ. sił. musi się ciąg. zmien. a zmia. ta właś. w tem, że się przeobra. jej wład: pojmow. Im wyż. w tem wład. się podno. tem wyż. miej. zajmu. mona. w świe. Ona nie był: pojmu. wsz. cały, lecz star. się) pojmow. go cor. lep. Dzie. się to za pomo. drug wład. która jest pragn: pożądan. Tak w człow. obok rozu. – wola, tak w każ. mona. obok pojmow. pożąd. Z jedn. percep. wyn. ~~[illegible]~~ wypi. druga, z jedn. stan. drugi, a tak zyj. mona. ciąg. zmien. się, każ. jed. chwila tej przemia. wedł.

stat. niezmien. praw, zależ. od dusz. a zewn. jest znowu
widziel. następ.

Wszyst. te przemia. mają międ. jedyn. wewn. możn.
kaź. bow. dusza, mówi L. jest światem osob. zamknięt.
dla wpływ. zewnęt. jak gdyb. zewn. nic nie istnia.
prócz Boga. Jakim spos. dzieje się, że te nieliczo.
mona: nie tyl. ~~wpływu~~ znają między lub więc. jas.
siebie ale wzaj. ale raz: stano. jed. świat o wszyst.
działa. jedn. wzaj. na drug. Bo świat jest całością
uporząd. w któr. jedn. drug. dział. na drug., dusza na
ciało: a te mona. jedn. na drug.

To pyt. zadaw. sob. uczniow. Kanta: co do stosu.
wzajem. duszy i ciała: L. zada. je sob. co do wszy.
monad razem: Aż do L. wszy. ludz. uczon. a nie uczo.
a także samo więks. filoz. przypuszcz.: że jedn. jestest.
rzeczyw. dział. na drug. i w nich doskonyw. zmian
Jeno. Kant. to przyjmu.: a jego uczniow. dopie. dochodz.
o orzecz. wart.: przeczy. zaś aby tak wzaj. dział.
mogło być międ. dusz. a ciał.

(L. zrob. krok dal.) i przecz.: nie tyl. ażeb. dusza mogła
dział. na ciało. lub ciało. na dusz. lecz przeczy żeby
jedn. subst. mog. dział. na drug.: co przyjmuj. uczniow.
Kant. dla ciał mart. a nierozdzielności. i przyrz. Jeże.
przeto dwie subst. nie wzaj. o sob. międz. co (w Kant. że
jedn. na drug.: powod. tyl. mog. że obie to mają
od trzec.: przyczy.: jak.: W isto. wola Bo. Tak wszys.
układa. że zmian.: wewnęt.: subst.: wszy. mona. zgadz.
się najwybor. międ. sob. Jedn. wola Najwyż. nie
każd. chwi.: dzia.: na subst.: lecz zrucz. ich stosun.
wzaj. i rozw.: raz na zaw.: wtedy, gdy je stworzy. wszy.
Tak dwie zega. mogą być tak urządz. że nieza le.
od sieb. pokazu. tę sam. godz. Tak mona.: każ.
pokazu. tę, sam. godz. co wszy. inn. bo Odwiecz. Zegarm.
na porząd. tak je nastaw. Każ. mona. w kaź.
chwi. jest na tym stop. stosun. ~~skutk.~~ praw swoich wrodzon. swoj. wewn. rozwo. (na któr. byłaby)
gdyb. wszys. inn. na nią wpływ.; Z drug. stron. nie
należy sądz. jakob. mona.: nie były związa. prawdz. [illegible]

wszyst. lub nie były zależ. jedn. od drug. w
swej istnie. i rozwoj. Ale jest to połącz. ideal:
dokona. przez wolę Najwyż. Isto. i Jej opatrzno.
Albo: stwor. mona. Bo. każd. dał te przymi:
a w ich następ. te działa. któr. wymag. wzgląd
na inn. mona. i czy z osob. czy raz. wzięte. Każ.
mać było od począ: zależ. od inn. i sobi je zależ.
a stąd wszystk. raz. któr. każ. z osob. i ostatn.
ist. się rozwi. two: całokszt. zgod: w wszy. częś. zwo.
zgod. i wykończo. Ten całokształt. i zasa. jest ową
słynną harmonią naprzód ułożo. (harmonia
praestabilita) któ. L. uważ. za szcz. i dusz.
swe. syst. filoz.

Na tej myś. zasadz. (syst. oper: L. swo:
Kosmol. któr. tut. szczegół. przechodz. nie mog. Wyjm.
tyl. o kil. punkt.

a) Ciało każ. jest agreg. mona. któr. trzym. są
raz. przez jed. mona. central. Ta nad niemi panu.
jak dusz. nad ciał. Mona. zaś centr. jestte, któ
ma jasn. pojęc: w sob. ~~[illegible]~~ (częśc. lub mniej. lub innych
mona. wszel. te wszys. znajd. w niej swoj. wyra.
i swoi związ: ideal. (My zaś) patrz. na tęki
aglome: gdy mamy o nim pojęc: zmęgło: zmieszcz.
powsta. w nas wyobr: rzeczy rozciąg. w przest.
czy mater. tak zwan: (jest to już materia
secunda, podczas gdy mate. prima dla niego jest
sama bierno: monad tak. zdążo: pod jedn.
mona. central.)

„O subst. cieles: możi. tyl. tem mów. gdz. jest
ciał. organ. z panuj. nad niem mona. innemi
słow. gdz. jest isto. żyjąca."

Ciało dla tego jest zbiór. mon. połącz. przez
swój współ. stosu. do jedn. mona. centr., materya
zaś (massa owa: ciał:) jest tyl. fenom. t.j:
istnie. tyl. w ~~przedst~~ zmysłow. naszy. pojmow.
tak. jak przestrz. przez nią zajmow. jest tyl. fenom.
jest tyl. form. ~~pod~~ któr. porząd. rzeczy raz. istnieją

przedst. się dla zawikła. niejasn. ludzi. Ale
że pod tym zjawis. kryje się owa rzeczyw: (t.
j. mona: połącz. w jedności.) przeto nie jest to
apparencya czcza, lecz dobr. uzasad. zjawis. phae-
nomenon bene fundatum.

b) Mater. nie jest massą przestrz. wypełnia.
jak podówczas przypuszcz. fizy. lecz nieślicz. licz.
jest duchów; nieb. pojed. niepodz. nie przestrz. Nie
ma więc stwor. bez ciał: ani ciał: bez
duszy bo jak każ. mona. stwo. ma w sob. niejas.
pojęć: a ten ciem. część bierna i zależ. od inn. mon:
tak połącz. mon. tyl. wtedy moż. dojść do skut.
gdy mniej doskon: i mniej rozwinięt. mona. łączą
się pod jedną wyżs. Tak mater. stają się wspol.
wszyst. wszyst. mon. a duch nie mają związ.
bezpośr. z ciał: tem sam. wykl: z całości kosmos.

c) Mat. jest ~~ożywio.~~ ożywio. a stąd organi. jest
nietyl. podzielna w nieskoń. ale rzeczywiś. podzielona ~~od~~
~~nieskoń~~. W ciało każ. ciał. jest organ. t. j.
sztucz. machiną pod rządą ~~[illegible]~~ jedn. ~~monady~~ centr.
d) Każ. część ciała: jest znow: organiz. w podob.
sposob. jak całe ciał: ułożon: pod jedn. monad: a
(tak. części bez końc. Stąd najmniej. część. świat.
jest ~~[illegible]~~ w sob: zawierają: zno: świat. nieślicz.
e) nie ma ani atom. ani próż. ~~Z tego~~ Odrzuc. tak. że
Ł. teor: Newt. o wzajem. i powszech. attrak.
mater: gdyż actio in distans wydaw. się jemu
niepotreb. cud: Zam. tego tłum: ciąż. elektryczność
magnet. i t. d. przez płyn eteryczny: obejmu.
ziem. i ~~plan.~~ inn. ciał. nieb. i ~~[illegible]~~ nadający im
ruch przez dział. czys. mech. Zjawis. przyro:
tłumacz. (w ogól. mechanicznie ale ciało: świat. i
najwyż. jego prz: tłumaczą dynamicznie.

f.) Z ogól. praw przyro. Ł. dwa odkr: a przynaj.
pierw. – jasno sformułow. i do fizy. wprowadz: prawo
ciągło: i pra: zachow. siły ~~[illegible]~~ energii. Przez
pierw. (la continuité) rozum. że każ. zmia.

musi mieć przycz: swoj. w zmia: poprzedz: i że w szerz: zjaw. po sob. następu. nie może ciąg. być przer: bez mina być międ. ogniw. ~~tego~~ pośred. Innem słow: świat raz stwor. i w ruch wprow. nie potrze: żad. wspra: bez wiedz: stąd niezmien. praw rozwij. się bez przer...

Taki zaś rozw: być. niemoże. bez zachowa: ozd. sumy sił czy. energii. Już Kart: utrzymy. że suma ruchu wszechś: w świe. zost. zaw. ta sama Nie zgad. się na to L. twierd. że suma tego ruchu może być raz więk. drugi raz mniej. ale niezmienio. zost. suma sił działaj: lub powstrzymujących Wł. monadolo: bow. dowódz. że siły zawar. w monad. każ. są dwojak. rodz: jedn. pragnie: drug. wszechś. ruch. Pierw. nazyw. siłą martw. drug. siłą żywą. (To nowoczes. można b. pierw. nazy. wstęp. drug. pracą) Twier. więc L. że suma sił żyw: (po nazyw: pracy) zost. ta sama.

O ten punkt zaw. się wiel. spór międ. szko. Kart. a szko. L. o któr. wspom: i pow. rozpra. K. Gedanken von d. Schätzung d. lebendigen Kräfte. Spór ten tak da się streś: Wedł. Kart: ilość siły dział: zost. ta sama, bo ilo: ruchu tak. zost. ta sama. miarą zaś ruchu jest iloczyn massy i szybko: $(m v)$. Wedł. L. przeciw: ilość sił dział. zost. ta sama, ale ilość ruchu się zmien. bo siła mierzy się wedł. iloczynu massy i kwadr. szybko. $(m v^2)$. W tym spor: który K. uczon. pogodz. twier. że jedn. siły mierz. się wedł. formuł. Kart. a drug. wedł. formuł. L. żadn. stro. nie mie. racyi. Pomijając bow: kwest: mierzen. siły, któ. wszys: do fizy. i mech. należy, wiele do filoz: jest mniej rzecz: że twierdz. Kart: suma ruchu wszechśt. zost. ta sama jest fałszy: bo ruch wszech: (lokalny) może się w ciąg: zamien. w ciepło czy. ~~pracę~~ ruch molekul. ~~ciepło~~)

Należ. b. mieć powiedz: suma ruchu (pracy) ciepła, w którą się ~~pracy~~ przepr. zamien. ~~wykonan.~~ Ale o ciepłe molekular. (nie miał Kant. jeszcze pojęc:) zresztą jemu nie o ~~pracę~~ ciepło chodzi, lecz o ruch lokalny ~~translacyjny~~.

L. znow. myślił się w tem, że odróż: siłę żywą od ruchu, co w jego syst. jest niekonsekw. Bo mowa każ. ma 2 siły: przyr: = opór, inercyę, i działan: organ. Tonieni. mowa . zewn. ciało nie działa: lecz siła jej organ jest zewn. jej ruch: przeto ilość ruchu musi pozost. tak samą jak ilość siły dział: Taki niekonsek. popełn. L. twierdz. że ilość siły żyw. zost. ta sama, bo skoro każ. mowa nie zdoln. rozw: przeto w niej z czas: pewna ilość siły mart. zamien. się w siłę żyw. a stąd ilość siły żyw. wzrast. powinna.

Nie moż: zresztą L. o to winić, że przejrzawszy wiel. prawo, nie zdoł: go w szczegół. sprawdzić, na to nie miał odpowied. środk. które dzi. posiadamy . się nau. przyrodn. –

§ Teodycea Leib.

L. przeprow. swoj. teor. monadol. w wszyst. gałęz. filoz: wied. Nie mog: się zapuszcz: w szczegół. wykł: wszyst. czę: syst: zatrzym. się ~~tylko~~ przy jego Teol. natur: czy. Teodycei które z wszyst. jego pism największ: dostąp. rozgłos. i ~~wszęd.~~ połącz: najwięcej była czytyw. Théodicée, najpopularn. wykł: przedst. teol. L. została: napis. wskutek dworu król. pruskiej, księżniczki ~~kurfürstowej~~ hanower: Należy jej wszyst. prawie rozm. inne pisma, dawniej i później.

Na czele swoj. Teodycei umieści. L. rozpraw: „o zgodn. wia. z rozum." Wymierz. ona przeciw sceptyk: wywod. Bayle'a, francusk. uczon: (Dictionnaire historique et critique 1695 2 Tomy) który twierd. że wiara i filoz. nigdy pogodz. się nie dadzą bo są sob. wręcz przeciw. Objaw. wiedz. tego nie możeb: bo jest. zawsz: przed: rozumowi przystęp: mogą przy swoj. rozst. ostkn: jest. zaś

zawie. praw. przeczynaj: rozum ludz: to tak.
prawd. są sprzeczn. rozumo. a zat. niemożne.

L: odpow: wiar. i roz. powin. zgadz. się, bo
nie może być prawd. w teol. co jest fałsz. w filo.
ani wiar. nie moż. w rzecz. sprzeciwiać się roz.
Każ. wia: objaw: zawie. praw. które roz. ludz.
o włas. sił. ani odkr: ani pojąć w zupeł. nie
może, więc. były. objaw. niepotrze: Ale stąd
że prawd. objaw: przechodz: pojęt. przyrod. roz:
nie wyni. aby były przeciw: rozu. Twier: bow:
przeciw. rozu: jest tak, o której dowie. moż: że jest
fałsz. To jedn. nie tyczy się prawd objaw: bo chociaż
ich dowie. nie moż. za pomo: prawd przyrod:
oraz z nich dedukow: to z ~~pod.~~ drug. stro: nie
moż. dowie. że są fałszy. Na to bow. aby dowie.
że treść objawie. jest fałszy: należ. b. wykaz.
albo że sprzeciw. się prawd. ogóln. przyjęt: albo
fakt. niewątpl. skonstatow. Że zaś treść objaw.
są po więk. cz: fakta cudow: należ. b. dowie.
że cuda są nie możeb: Jeżeli bow. cud może: to
i praw. nadprzyro: są może; jeżeli on nie może:
to one tak. niemoż.

Cuda zaś są możeb: bo nie zawie: żad. kontrad.
Dwa są bow. rodz: prawd i dwa rodz. konieczn:
Prawdy są albo ~~koniecz~~: wiecz. albo doczes; konieczno.
jest albo metafi: albo moral: Praw. wiecz: matem.
nie dozwal: wyjąt. bo te zawier. b. w sob. kontrad.
prawdy zaś przypadk. doczes: a tak. są prawa,
któ. B. nad. przyro. a te są żależ: od Jego woli i
wybo. Jeżeli praw. wiecz. są niezmie: a ich koniec.
bezwzglę. tak że B. nawe. zmienić ich nie może,
to prawa przyrody mają tylk. konieczn. przyrodz:
a ta jest warunkową moral: to znacz. że prawa
przyro. nie są z właścw. natur. swoj. konieczn: lecz
względ: jako środ: które B. uprzedz. sobie zamierza
w tym. Dla tego B. może je zmienić,

lub zamiesz. jeże. zemia. Tego tego wyjmuj; może
B. przez ind. wyjąt. stanu: których same prawa i siły
przyro. wyjd. nie potrze. a tak. z boga. od nich
nie za gwałtem. ponad. Kosmicz: lecz podporządko-
wanie: sziz. pod wyż. ~~porząd.~~ fizy. pod moral.
przyro. pod Łaskę. Tak. fak. cudu. może. pom.
(apprendre). ale ~~nie~~ pojąć ich nie może (comprendre);
może. zrozum. że są i czem są, ale nie może. ~~pojąć~~
dla czego są i jak są. To jedn. nie przeszk. że
fak. cudu: zosta: w zgodz. z ogól. plan. św.
bo Stwór. z góry postano. aby Łaska zgadz. się
z przyro. ponad. moral. z fizy.

Tak jak cuda, tak wszyst. prawd. nadprzyr.
zgadza. się z rozum. t. j. nie da się dow. że są fałsz.
Dogmat Trój. św. piekło, wiary: obcow. Chry. P.
w sakram. ołtarz: w niej, nie sprzeciw. się rozsąd.
i prawd. rozu. a mnie jem: owa wspól. wszyst.
relig. prawd. tak zwa. reli. przyrod.: np. istnie.
Bo. nieśmier. duszy. i t. d. Co do istn. B.
mamy dow. bar. przekonywa: L. dział je na ~~tak~~ dwie kategor. naprzód na takie,
które posługu. się tyl. sam. poj. naszy. i przez
anali. tegoż usiłują ~~dowie~~ wykaz. że same nasz istn:
Tak. dow. nazy. się zwyk. aprioryst. lub ontolog.
Stynn. jest dowód ontol: L. który jedn. jest
tyl. poprzed. edyc: dow. Kar. i Ansel. Ś. Kant.
był pomi: że B. musi. istn. jeże. jest isto. najdosko.
Prawd. doda. L. a przed nim zrob. to już Cudworth
angiel. mistyk. i naturalista, prawda, ale
trze: wykaz: że ta idea isto. najdosk: jest
możeb: t. j. że nie zawie. w sob. żadn. kontradyk.
Argumentuje więc L: Jeże. B. możeb. to istnie.
bo z jego możl: wynik: jego egzyst. Gdyb. nie
był, to ~~B.~~ dla tego, że ~~B.~~ nie był możeb. ale wte. nie by nie był
możeb: po za Nim. Taki jest dow. ontol. L. Druga katego: dowod. za istnie. Bo. obejmu. tak zwane
~~Tego dow~~. Kosmolog. czyli a posteriori. dow. polegają na

zasa: wystarcz: powod. principium rationis sufficientis."

Wszyst. co się dzieje (tak argum. Leib.) musi dziać się dla jakiś. powo: (ratio). ~~Widzi~~ Mona. istnie. rozwiją. się według. jak: z góry ułożon. harmo: której (one) nie wytworzy. sob. lecz która im zost. gotową zkądś nadana, ale mona: jak prze: ich rozwoj. jak wreś. świat. cały się jestest. możeb: ale nie są konieczn: bo mogłyby nie być, mogł.b. tak. być inacz. Var: jest jest. przypad: (contingent) doma: się w przed: rzecz: w jak. jest. konieczn: które im nada: istnie: tak jak prawda wieczys: konieczn: domag. się isto. konieczn. w którego natu: istnia: by. Ta isto: konieczn: jest. źródł. i wszys. i podstawą: wszyst. jest. przypad. t.j. całe. świa.

[Obok tego argum: wiąż. tak. L. czas: dawniej. który poszło. od Ar: że B. konieczn. jest źródł. wszelk. ruchu w świe. czyli tak. świa. primum motor]

Dale: wyk. więcej, niż nie dow. kosmol. klas. L. nie dow. teleologicz: lub racz: oba jedno: w jed. dow. wspól. Rzeczy i zjawis. tego świa. mogły być inne. niż są, bo mogły. ~~wszystk.~~ są konieczn: bo wszyst. wynika z dawniej. rzeczy i zjawi. To jedn. takie konieczn. tyl. względ.. Ale że świat. w ogó. istn: że samo stwor. jest takie, a nie inne, tego przycz. w nich nie mieści się, lecz w jak. przyczy. poza świat. Ta przyczy. może tyl. być Isto jak. i to jed. bo i świa. jed. jest; musi być dal. inteligentn. bo tyl. rozu. nieskończe. doskonał. mógł z wszystk. możeb. świat. ten właśń. wybr. w którym żyje. Musi być nieskończe. dobra ta Isto: bo tyl. dobroć mogła ją skłonić przy wybo. tego świa.; nareś. wszechpotęż: bo inacz. nie byłaby zdoln. urzeczywist. tego, czego pragnę.

Te dwa dowo. jedn. t.j. kosmol. i teleol: nie wyda. się L. wystarcz: zresz: nie był jego wynalaz. bo dow. przed nim filoz: dowod: że przypadko: i doczesno. stworze. ~~[illegible]~~ mieć ze przycz: Isto. konieczn. i rozumn.

Tak samo wyraźnj. Tad i piękn: św.: i doskonc.
jego celowo: z jak: niestwórz. rozum. dobr. i potęż.
Isto: Orygin.l. L. w tem, że dowod. owego daje
nowa, a jak sądzi, niewzruszo i podstaw. w monad.
i harmon: ~~z góry~~ uprzed. ustanow. Bez niej wyd.
mu się owe dow: słabe, bo dają co najwięc. jakąś
moral. pewno. że B. istnieć: ale metafizy. i bezwzgl.
pewno. daje dopie: prz teor. monad.

Dawni bow: filoz: tak sąd. Leib. przypu:
że jed. stwor: może dział. na drug. że zat.
zjawis. i zmian: przyr: są wynik: dział. stwor.
Wted. może się istnieć: jak: Stwór: zaw. św.:
wydawać moral. prawdopod. ale metafiz. koniecz.
nie jest bo może św. ów sob. zem wystar:
Ale jeżel: stwor. nie mogą dział. jed. na
drugie a jed: ich rozwój (działan. tak się zgad-
zaj:) jak gdyb. nawzajem. dział. wted. oczywis.
jest, że ta zgo: i harmon. mogą mieć swoj.
racyę: nie w stworzen. sam. bez w jak. najwyżs.
intell.y. Które z nieograniczo. potęg: przepis.
w stworzen. swoje z gór. obwiązt. zgania. Tyl.
rozum boż: może ~~[illegible]~~ połącz. wszyst. owe mona. w
całość i być spraw. harmon. ich dział. raz
ich współistnie. raz. w jed. świe.

Dla tego B. musi być mądro. najwyż: bo tyl.
taka mądr. mogła znać niezliczo: jestest. i ich
związ, tyl. taka mądr. mogła z nieskończ: massy
świat. możeb. wybr. jed. najdoskonal. i najlep.
Dla tego jest B. przedewszys. mądro. Jest to
mona: najdoskonal. która najjaśn. przedstaw. sob.
co było, jest i będz: wszystk. możeb: i najwy-
jestest. Monady stwor. naśladow. w pojmow. Monad.
niestworzo. ale żad. nie może wypeł. się do rów.
jasn. pojęć. W tem różn: się mona. stwor. i od
Stwór. i od sieb. nawzaj: Każ. mona: wprawd.
jest zwierciad. wszechśw. Każ: pojmu. co jest

możeb. i o nazyw: ale jedn. pojm. to jaśniej, inni ciemniej, niezupełniej. Im ~~doskonalsze~~ jaśniej pojęcie we mocz. ten jest dosk. a ten który bezwzgl. jasno wszyst. pojm. będ. mocz. bezwzgl. dosk. czyli Bóg. Dosk. wiedz. jest cechą głów. istot. najwyż.

Świat zaś najlepszy: w ten spos. powst. że było możeb. świa. bez liczb. bo on sam nie jest metafizy. koniecz. Wszyst. możeb. świa. mają równ. jak oz prawo do istnie: Dla czego więc on jed. istnie? Dla tego; że tylk. jed. świa. istn. może. Musia: więc owe nieliczne świa możeb. ubieg. się o zrealizowan. a ten musia. istnie. zwycięż. w wszystk. boju. który najwięcej zapewn. bytu i doskonałości. Bóg najrozum. i najdoskon. mógł tylk. wybr. z świat. możeb. najdoskonal. i najlepsz. Taki jest optymizm Leib. Wyraż. go fraz: le meilleur des mondes possibles. –

Ale ten świa. najlepsz: dla tego że najlepsz. iż najdokład. odpowia. zamia. boż. musia być z góry określo. wszystkie zdarzenia. świat i wszyst. chwil. swego przyszł. rozwo: Jest to determinizm bezwzgl. niezbędn. wynika: z harmonii raz na zaw. ustanowio. przed wiek.: (l'harmonie préétablie) Ludz. wola nie może zmien. z góry naznaczon. bieg. natu. i zdarzeń na niej, bo wybr. B. to co najstosown. a gdy raz wybr. nie może nic być odmienio. Wybrawszy raz świa. najlepsz. nie może B. w nim nic poprawi. ani odmien. Wprawdz. świat w tej dani. istnienia nie ma jeszcze cał. dosk.: ale należy przypomnieć że ciągły wznosi. się doj. kied. do tej samej dosk. która ma B. przezna. zamie. go powołać do bytu

Że jest na świe. ułomn.; zło. grzech, ale to nie przeszkadza że świat istn. jest najlepsz. z wszystk. możeb. bo gdyb-

new. pomyśl. moż. świz. inn. w którb. byłob. mniej
złe. to miałby tak. mniej dobr. niż świz. aktual.
gdyb. w nim odnaz. złe. dobre, byłob. w niem
mniej dobr: a świat nasz, gdy tak samo odziargnąć
jego złe. jego dobr. stw. zamé. więc. dobr. niż
każ. inn. świz. możeb. Tuar. B. najlep. najmędr.
nie byłb. go stwor. Złe zaś w nasz. świé. jest
koniecz: w znacz. wyzm. i oddzł. W wyzn: bo
każ. dobr. nasz stwor. musi twierć jak. niedosko-nałe
niew. byłob. B. – a oddział: że wiele dobr. nasz
nie moż. b. wsz: gdyb. nie było złych, wiele
piękn. i wiele zasł: nie byłob. wszyd. gdyb.
nie było cienia obok światł, rozdźwięku obok
harmon.

Aby lep. jeszcz. uzasadn. teor. swoj. o złem i jego
znacz: rozróż. L. trojakie złe: metaf. fizy. mor.
Pierw. jest niedoskon. drug: cierp. trzec. grze.
Pierw. czy metaf. jest nieuniknion. bo każ. isto.
stwor: musi być ogranicz. a więc niedosk. Inn. jeśtes.
Bo. stwor. nie mógł. To co jest doskon. w stwor. pocho.
od Bo. to co niedosko: pochodz. od nich sam. bo nie
mogą być inacz. skoro są stworzen. (Bóg więc nie
jest causa efficiens, lecz deficiens złego metaf.)
Jeżel. złe metaf. jest konieczn. to tak. doskon. i
niedoskon. w świé. będą bez niezwz. przedział: Wynie.
tego la loi de la continuité. Mądr. boża objaw.
się przez nieskoń. rozmaito. w swoi. twor.

Jeżel. świat. jest doskon: tak. będą. świat. najsilniej.
a ta zgoda jest w tem, że jedn. monad. mają jaśniej.
inne ciemn. pojęc: Stąd zaś wyni: koniecz. złe: fizy.
Bo chociaż Bo: przy stworz. świz. miał na względ,
jak najwięk. rozmaitość. jedności. rozum. to jedn. musiał:
pamięt. o całoś: świz. i plan. w nim urzeczywist.
Zapew. mógł Bo. stwor. same duchy najsil. bez
mater. zupeł. najsiln. ale wtedy nie byłob. świat. Bo
świat. musi tak. zawier. mater. która jest więź. monad

Kar. dosk. stwor: musi być niedoskon. a ten sam musi
posz. więcej: Ale posz: więcej. to mater. a zat. duchy
róż. się wzgl: lub mniej: posz: lub stanow. swych
posz. i tak. róż. mieć muszą rz: wien. Mając
zaś rz: musi duch mieć wsobie: ów posz: odpowied.
jemu, a że rz: jest niedosko. nie drugiej jemu
odpowi. same uroi. przyjem. muszą tak. być niejedny:
zat. cierpie. lecz. cóż to złe fizy. jest ono koniecz:
towarz. Kar. istot. ograni. a umieszczo. razem
w jedny. świe. Zres. złe fizy. nie tak. wiel. jak
wyk: powsz. i nie być: znika wobec dobr: ale
nawet dobr. wyd. skut: zmusza. ludzi do wysiłk.
i wytęż. sił. Dla tego złe fizy. dla ludzi
bywa: środk. do wszystk. większ. dobr. lub unikn.
wiek. złe:

Złe moral. nawet. ów. grzech. który zaw. był największą
plagą dla filoz. jest wed. L. tak. niedosk: nie jest
czemś dodat. lecz przywatyw: bywa jest zły, gdy jest
niedoskon. gdy dla więcej. posz. a brak czegoś moral.
w woli nie odpowia: ~~przym.~~ moral. Ale skoro stwor.
duj. jest ograni: zat. nie w sob. mogą grze. a gdy
może. tam musi rozwij. się do czynu. bo tego wyma.
harmo. świa. uwstępn. Złe moral. nie tak.
w nim swoje miej: wyrwan. Bo. nikt: plan
naslep. świa. tak. obmyśl. miejsc dla grze. bo
jest środ. do wzgl: dobr, n. p. grzech. Adam.
i grzech. Sextusa Tarkwinia. Dodaj że L.
był komplet. determinizm, co wynik z jego
harmo. uprzed. ustanow. Z determin: jed:
nie wyprow. wszyst. konsekw: bo nie zaws. wolnej
ani też nie twierdz. jak później. teol. protest:
(n. p. Schleiermacher) że złe jest tyl. chwilo.
stan: który się kiedy: zmieni: w dobr: tak
że czas. rozw. będą kiedy. zbawie: a rozm. ~~[illegible]~~ wybra.
i postęp. na ten właściw. pole: ze jedno. pozost. dusz. później dostęp. tej wiecz.

Pragn. pogod. Katol. i protest: przypus. nawet Kar piekiel. nie było dla wiecz. lecz i dla lud: winien, lecz grzech pierwor: i skaże. wszę. ludz: a zat. zbaw. odkupie. przez Chryst. Lutrow. zaikow. jak wszys: z dogm. objawio.

Na tem Kant. rozb. filoz. L. Jest on w teor. poznan. idealisty, bo rzecz. zew. nie były; w rzecz duszy ani jej wied; w metafizy. jest realisty: bo uważa Bo. i duszy i rzecz. cały za nieprze. istnieją byty, ale jest zaraz. fenomenalisty. w Humanej. jeszcze przyro: rzecz. w ety. i teol. jest drogi ideal.

Ta filoz. zosta. jak wspomnie. wypracow. i do wszy. gałę: wiedzy lud. zastosow. przez uczel: wszy. Wolffa (1679–1754).

§. Filoz. Wolffa

Urodz. się wielmy prof. univ. w Halli, gdy mówio. o filoz: wolfo-leibnitz. ale nie zmienię fakt. że now. myśli nie dod. do syst. swe. mist. Zasłu. jego w tem, że metody. syst. on przepro. w najdrob. szczegół. Napis. olbrzym. liczb. tom. trakt. po niem. potem po łaci. Najlep. poin. może jego meto. i zas. pochą. z Księgi: Vernünftige Gedanken von Gott, Welt u. Seele. Halle 1719 Z których należy przyto. z dzieł łaciń.: Philosophia prima s. Ontologia. Francof. 1729. Cosmologia gener. Ibid. 1729. Psychologia rationalis ib. 1734. Theologia naturalis. Ibid. 1736–37.

Podział. filoz. na praktyc. i teoret. czy. Metaf: a wstęp. do nich służ. Logika. Defin. filozo. jako wied: o wszyst: co być może, o ile być może. Zapewne. należy filoz. jak w dawn. czas. wszystk. nauk. medycyna Metaf: rozpa. się na Kosmol. psycho. i teol: a wstęp. ogól. do nich jest ontologia cz. philosophia prima.

Po ontolo: następ: ogólna Kosmolo. opar. na

na Monadologii Leib. Psychol. rozpa. się na empiry.
i racyonalną. Nast. Teol. naturel. jest cała oper.
na Teody. Leib. Trakto. bard. obszer. tak. zniesienie
duszy i ciało zgodno Spinozy. Filoz. prakty.
dzieli on, jak Arys. na ety. ekono. polity.
a pisze. jej 4 dzie: Philos. practica univ. 2 voll. Francf. 1738. 39.
Jus naturae. Jus gentium 8 voll. Halle 1740–48 (Halae 1749) Philosoph. moralis Halae 1750–53. 4 voll.

Te wszyst. księgi a szczeg. tyl. ważniejsi stanow.
pocz. uczyły. dla umia. niem. Gdy Wolff umier. 1754
mógł z zadowol. spojrzeć na nowo: wpły. swego
od Leib. uporządza. syst. Z tym syst. do któr.
tak. wiel. W. mnóst. wszyst. z Thomasiusza,
Puffendorfa i t. d.+ Kt. tak. pracz wcale tak
ściągł się (rozmiesz. wykład. go w głów. myśl.
a scharakteryz. mój. syst. ten tem. sam. słow.
które. określ. syst. Leib. bo w gruncie obu to
jedn. i ta sama rzecz. Ale nie tyl. pod
wpływ. tego syst. rozt. Kt.; były inne prąd.
prądy ducho: w Anglii, Fran. Niem. z
któr. ~~tutaj~~ obszer. się mus: K. ze nim przystąp.
do utwor. własn. teor. filoz:

+ ~~a co ważniej~~

§. Locke

John Locke (1632–1704) po Bakonie i
Hobbesie odnowił, a właściw. utwor. syste:
empirycyzmu, który dot. wszyst. jego jest
podsta: psycholog. i logiczn. badań. Wyłoż. syst. ten
wyłoż. dziele swoi: An essay concerning
human understanding in four books
London 1690. Francus. przekład, urząd.
przez Coste, a zbogac. przez Lo. dodat:
ukaz. się w Amsterd. 1700: Essai sur l'entendement
humain – W 1 ks: zbija Kartezyusza teor.
o wrodzon: ideach (ideae innatae) a w miej.
ich przyjmu. tyl. idee nabyt. (adventitiae). Rozum otwor.: gdy na razie przychod. ~~[illegible]~~ niezapisan. kart. papie:

W 2. Ks: Dowod. że przyro: na umys. ludz. zapisu.
wraże: wraż: albo zewn: przych: albo z wewn:
W pierw. raz. percepcyje zmysłd. czy. zenzacye –
w drug. raz. percep: umysłd: Pierw: jest doświad:
czy. empiryczn zewn: drug: empir: wewn. Pierw.
opuszcza: wraże zmysł. nasz: drug. nasze reflek:
Jedn. więc idee powst. przez zmysł: to są zensacye,
drug: przez reflek. Rzeczy wywoła. te idee
w umyś. nasz: mają dwa rodz. przymio: jedn:
są pierwot. które przebyw. w rzecz. zam. drug.
~~są~~ ~~drug~~ pochodn: są właśc: stron: przedmio:
do nasz. zmysł. Do pierw. rodz: należ: rozciągło.
i nieprzenikalno: do drug: kolory, słody: i t. d.
Tę różn. przymio. już Kartez: oddziel. modi
rerū od modi cogitandi.

Wszyst. nasze idee są zat. alb: skutk: wraż:
jak: ~~na~~ nas rob. przymio. ~~rzecz~~ rzeczy zewn. t. j. zensacye
albo skutk.. nasz: właśc: przychod. stanów, t. j. reflek.
Wszyst. zaś te idee albo są pojedyn. czy. pierwo.
albo złożo. czy pochodn: Idee pierwo: albo
mają źród. swoje w jedn. zmyś: n. p. koło:
albo w kil. zmysł. raz: n. p. rozciągło. przestrz:
albo w reflek: (myśle: chcen: trwa. i t. d.
albo w zmysł. i refl. raz: (siła, jedno. i t. d.)
Z tych idei pojedy: ~~wsta~~ powsta. idee złoż: które
są albo modi albo subst: albo relacye –
Ideom pojedyn: które od nas są niezal. opusz.
zew. jak. rzeczywi: idee złoż. są tyl.
w nasz. umyś. Jak. są poję. umys. ogół:
które wyraż. się w słow. Stąd 3 Ks: o mow. ludz.

Jedno jest poję: złożo: którego nam nie
dostar: ani wewnę. ani zewnę. doświad. Tem poję.
jest subst. Doświad. daje nam tyl: pewną liczb. przymio.
ale że te przymio. należą razy. do jak. rzeczy, tego
nas doświad. nie uczy. Zmusze: jesteśm. do każ. liczb.

przyczyn. raz: występ: domyśl. się jak. nazyw.
podstaw: ale czem ona jest, wszak. nie mogę; mus.
jedy. przyznać. że ona jest; dla tego nie wolno
dziel. x substan: według. ich natur wewnętrz. lecz
tyl. według. ich przyczyn. a tak jeden. subst. będą
obdarzo. wyst. drug. pozbaw. tegoż. Ale czy
pierw. są bez mater. nie wiemy: niew. jest prawdop.
że mają mater. (stąd Lo. stawi. hypot. że
mater. myśl. może, nie upatruj. w tem żadnej
kontradykc.)

Wiedza zat. każdy. bądź. potrój: albo związ.
subj. z przedm. jest od razu widocz: albo go każd
dowód: przez p. wyja. prawd. pośred. albo też
dostrzeg. ten związ. za pomo. zmysł. Będz.
więc intuicya, którą każdy ma o sob. sam:
albo zmysło. percepcya, za pomo. któr. poznaj.
rzeczy zewn. nas, albo wreś: demonstracya
gdy n. p. dowodz. że Bo. istnie.

Pomij. inn. pisma Lo. mniej. polity.
i teol: zmierz. dziś trafn. pogląd. dla Ka.
jak wielu później. filoz: tak w Fran. jak w
Niem. była decydują. jego głów. dzie: o rozum.
ludz: Rezult. tego dzie: był potrój: może
wbrew woli auto: jedni zrobi: tor. Lo. pośred
komplet. materya: drudz: komplet. ideali.
inni jeszcze komplet. sceptycy: Ale
razy dzie: jak. filoz. może być źród. tak
odmienn: i sprzecz. między sobą pogląd:
musi w nim być błąd każdym: mamy być
niepogod: sprzeczn: które zawiera: i logicz:
dziwnej do ostatn. wyni: w głów. mogą
jaskrz. występ:

W rzeczy sam. sensualizm, który zaraz.
musi być nominalizmem, musiał. powinien. prowa.
do materyali: zwła: gdy się przyjm. z Lo. że
mater. myśl. może; ale ten sam sensuali. przy głęb.
zastanow. prowadz. do negacyi mater: a tem
sam do idealiz: zwłaszcza. gdy kto jak Lo.

uważ. poję. subst. za wieralk. od odwież. wszyst.
Ale wcześ. ten sam sensual. może zaprowadz. do
zupeł. sceptycyz. gdy zniknie możność dowiedz. się czegokol.
pewn. o substan. czy duchow. czy ciele. Sofiś. grec.
zaczyn. od sensualiz. a kończy. regular. na scepty.
lub komplet. nihiliz. (Gorgias). W nowsz. czas.
Mill przebieg. ten sam rozwój. ~~Duchow.~~ Wszyst.
tny kierun. wspomn. najpotęż. wśród wsz. i najlepsze. Lo.
A najpierw idealizm.

§. Berkeley

George Berkeley, Irlandczyk, ur. 1684
+ bisk. anglikań. w Cloyne r. 1734.
Główn. dwa dzie. nas tut. obchodzą są ~~Essay towards a new theo~~ A treatise concerning
the principles of human knowledge 1710
i Three dialogues between Hylas and
Philonous 1713. Drug. to dzie. jest
popular. wykład. zasad, zawart. w pierwszem.
Berk. należy do wiel. pisa. angiel.

Zaczyn. od teor. Lo. który ~~dok.~~ przed nim wyzyna.
wyznawca. wszy. nominali. że istnie. tylk. jednost.
Stąd poję. nasze wyraż. tylk. byty jednostko.
a poję. ogólne nie odpow. nic rzeczywist.
Są to, jak wszyst. słowa, tylk. zna. algebrai.
Dotąd w zgodz. z Lo. i nominal. dochod. Ber.
do zupeł. przeciw. teor.

Wszyst. poję. zat. i wraże. wszystk. wyrażają
tylko stany nasze. ducha. Powiedz. że wraże.
nasze wszystk. pochodz. od rzecz, jest to samo,
co dowód: przyjm. bierno. a rzecz. zewn. nań
działa. Ale materiali. lub corporalici
jakich wszy. przyjm. gotowi, że wyraż.
oznacz. przymiot. rzeczy, n.p. kolor nie oznacz.
właściw. przymio. przebyw. w rzecz. lecz relac. tych
rzecz. do nas. Lo. sam to ~~pr~~ uznał co do

przymio. pochodn: (qualitates secundae); ale niektóre
wraż. przymio. pierwo: (qual. primae) za przebyw.
w rzecz: Bo jeżeli praw. że koło: smak, woń
i t. d. nie są w rzecz. lecz istnieją w nas, można
to samo powiedz. o inn. przymio. n. p. rozciąg.
kształt. nieprzenikal. zatem wszyst. przymio.
rzecz istnie. tyl. w nas. To za nami są one
niczem. Zamiast więc po za zjawis: rzecz:
jakiejś substr. dla nas nigd. nie przystęp:
należy powiedz. że rzecz każ. jest tyl. sumą
przymio. czy: wraż. i pojęć. a jej istnie.
jest w nas: poznawa: Stół: n. p. jest
zebran. wraż. ciężk. kształ. i t. d. a widzi.
je tak samo we śnie, jak na jaw. Żeby więc
widz. stół. nie potrze: żeby jak. stół. był,
lecz wystar. żeby był duch widzący i poznający.
Ber. docho... do wnio: że istnieją tyl:
duchy i pojęc: (idee). Duchy są to jestest.
czynn: obdarzo. myśl. i wolą, a poję. są
to jestest. bierne wyobraże. lub poznawa. Ktokolwiek
gdy kto. potrzeby się raz. mówi. że to rzecz.
Różn. międ. rzeczą a pojęc. nie w tem,
że pierw. jest rzeczywistszą istotą a to
tyl. jest w myśli nasz. lecz przeciw. w tem,
że rzecz jest niemi złożo. a poję. niemi pojedyń.
Gdy z monad. Leib. tyl. ~~to~~ mała się: ~~jest~~ rozum.
duchu: a po więk. się: nierozumn. dusza: które
nam dla bierno. swoj. przedstaw. się jako mater.
u Ber: są tyl. duchy rozum. woln. wolą obdarz:
a rzecz: są tyl: ich pojęcia: Ber. uwa. że
iluzya największ: jakoby rzecz. nas istniały przedmio. poza nas poznaw.
te nie istnie. w sob. lecz w nasz. myśli.

Ber. był Anglik. i przyj. zdrow. rozsąd.
Nie mógł ani nie chciał znieść różni. międ. rzeczyw.
a złudzą. międ. snem a jaw. Przyjmu. takie same
różni. jak inni ludz. międ: stoł: które oglad. na nieb.
a stoł. które widzi. we śnie lub o któr. marzy: na jawie

czenie się rzecz. niezw.? Jest to pewna suma
wraż. która o tym sam. czas. wszyst. duch. wzrusz.
dane jest, bez ich woli i przyczynie: podtr. gdy we
śnie, jed. duch czas. wid. rzecz. a drugi go nie wid.; tak ze
pomoc. wszyst. zmysł. widzi je, kiedy nam się przed-
tem ta wrażenie nie chcąc więl. Ale kto daje nam
tę sumę ~~zmysł~~ wraż.? Bezpr. nie jak. rzecz. zewn.
nas istniej. bo rzecz. tak. bytw. czat. i nie może
nam dać o sob. wyobra. Może to tylk. duch wyst.
potęż. od inn. duch. Tym duch. jest Bóg. On ma
w sob. wszyst. idee, i w stał. niezmien. związ.
je w inn. duchy stworzo. wlewa. Tak. idee
mogą nazyw. rzecza. zewn. mnie, bo gdy ich
nie wid. istnieją zaw. regula. w inn. duch. On
tak idee połącz. że w nasz. wyż. raz. z postrz.
jasniejsza. rzecz. prosta i niezrozumiał. spostrz. postrz.
ciepła a ten związ. stały jest przew. przyzw.
myśl. że rzecz. świec. i grzeje

Tak odbiegł. od Lo. zna. Ber. do nie. ona
i staje się zagorza. empiry: Wszyst. poz. i związ.
ich zna. są nam z doświa. Nie mogę z góry
wiedz. że po pozs. rzecz. następ. poz. ciep. lecz
muszę o tem dowiedz. się za pomo. doświad.
Tak doświad. staje się ~~podst~~ źródł. wszyst. nauk
z tą tylk. różni. że wszyst. empiryk. mnie.
bad. rzeczy zewn. sieb. a Ber. bada idee
wywoła. od stwórc. duch. w inn. przez niedopod.
Bo. Berkeleya. zaś przeciw. opinię Bo. że
duchy wyzna. i ciało. wszyst. inn. jest poz.
lub poz. związ. i zjaw. które stwórca w wszyst. duch.
~~przez dział. Bo.~~ się odtwarza.

Idealiz. lub właści. spirytualizm jednostron.
Ber. jest błęd. i w dalsz. rozw. prowadz. musi.
do sceptycy. ale jest konsekwentniej. i lepiej
obmyśla. od różn. teor. za pomo. któr. Kartezyan. chcieli wytłu.
stosun. ducha do ciała i myśli do materyi. Przypom.
tylk. Okazyonalizm Geulinx'a i Malebranch'a

§. Sceptycyzm Hume'a. ~~Sensualizm i materyalyzm francuzki.~~

Dawid Hume (1711 1776), wyłoż. z naprzód zyst. swój w 3 tom. dzie: A treatise on human nature któr. nie miał. najmniej powodz. Rozwinął je nast. w spekulacyjnych w trzech rozprawach które znajd. się wśród jego Essays and treatises - 5 voll. Te miał. nad spodziew. wielk. powodz: a zwłaszcz. pierw. z trzech wspom. rozpraw będą: [illegible]: tomu dzieł: pierwotn. pod tytu: Enquiry concerning human understanding. Wynika z niej to tylk. co objaś. rozwój filozof. następ. zwłasz. Kan.

Hume, jak wielk. jego Locke, jest nominal.: Po więk. części zgadz. się z nim, co do począt. nasz. wrażen: i co do władz nasz. umysłowo. Odstępu. zaś od nie. w ~~[illegible]~~ pojęc. substan. Lo twier. że subst. jest czemś nieczem. czego wiedz. nie może. czem właściw. jest: organizm ducha nasze. zmusza nas do przyjmow. jak. materyal. podkład. pod kaz. zmysł. wraż. któr. się występu. Hu. idzie dalej. Mnie. że sub. jest illuz: stąd pochodz. że częś: wraż. ~~[illegible]~~ występu. wraże: przy wszystk. tamy w całość nierozerwal: ale niczego w tem nie ma. Pyta. czy myśle. nasze odbyw. się w subst. duchow. czy też materyal. nie ma żadn. znacz., bo znamy tylk: szere: wraż. lub pojęć, które dla tego, że częs. ~~[illegible]~~ powtarzają się wyobraź. nasza tamy w całość. Zat. subst. ducho nasza lub substan. materyi zewn. nas, są utwor wyobra. któr. nie odpowia. żadn. rzeczywist. Widzi. że na tym punkc. prześcign. Lo. i zupeł. zniwecz. pojęc. subst. z pojęc: subst. łączy się ściśle pojęc. przyczyno. Każd. ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ stworz. czes. jest przyczy. i wzajem. skutk. czes. zasad. dzwoni na sob. skutk. od przyczy. innych.

Nie może. sob. wyobr. subst. jak albo zaws.
czyn: (wtedy jest Bóg) albo ne przemia. czyn. i bezcz.
a taka jest każ. subst. stwor: (czyt. naj.bez.) najwięk. anio. czy
najnędzn. robak. kamień. Kto więc subst. uważ. za
poję. subje: które. zad. nie odpowie. nieuzys. musi
tak. przyzna: mieć za poję. subjekt. H. nie cofn.
się przed tym krok. Tak do poję. wszyst. (powsz.) dodaj.
ideę subst. tak do wraż: szczegół. ideę przyczyno.
W pierw. raz. do pewn. sum. wraż. lub poj. (związk.) razem
występuj. dodaj. wyobra. nasz. jedno. ideał. i
mieni ją być subst: W drug. razy. do kt. wraż.
regular: po sob. następ. dod. wyobr. ideę przyczynowo.
związk: pierw. z dwóch wraż: po sob. następu. uważ.
za przyczy. a drug. za skut. Ale uważ. ten nie
jest nieuzas: lecz opie. się na przyzwycz.
nasz. wyobr; jest to rodz. wiary lub moraln.
pewno. Twierdz: tak. spostrz: się następ. skut.
po przycz; mają więc one tak. rodz. wie.
Wniosku. tej teor. jest, że nau: opiera. się
na związ. (pomięd.) przycz. i skut. czy to będ. fakt. hist.
czy zjawis. przyro. nie za właści. wied. lecz wia.
Tyl: matem. daje prawdz. dowo. i może mieć
preten. do charak. wiedzy, inn. nau. mianow.
przyrod. poleg. na wie: a jeśl. chcą postęp.
nie dowod. wpada. w sofizma.
Odrzuciw. główn. podst. pewno. t. j. prawo
przyczyno. H. mimo to odpiera od sieb. zarzut
sceptycy: powia. że tyl: chce wykaz. grani.
po za któ. wychodz. ~~ro~~ rozumo. nie wol: K. naz.
go empiry. a niektó. dziejopis: filoz. u. p. Erdmann
~~pochwa~~ ten sąd K. Zapew: że H. nie jest
sceptyk. w zwykła. znaczeniu: któr. o wszyst. wątpi:
zatem. o nieuzysk. rozstrz. zewnę. Ale nie
mniej jest H. sceptyk bo najważn. prawdy
i prawa myśle. podd. w wątpliw: O istnie. Bo.
wedł. niego nie wiedz. nie moż. bo dowod. za Jego
istnie. poleg. na praw. przyczyno. ale skoro o
skut. więd. powiedz. nie moż. że należy istotnie do

jak. przyczy. to mocą jedn. wol: z skut. i końcą. ~~[illegible]~~ odnosi. do jak. przyczy. nieskończo.; między pierwszemi a drugą nie mamy żadn. propor. Tak o Bo. tak o inny. prawd. n.p. istnie. subst. i duchowi. w każd. z nas może. wiedz. nie można. wtedy w naszym. mieć jak. wz.; jak. mniema prawdopod.

Pomiń. syst. moral. H. z któr. póź. wiele skorzyst. Adam Smith a podo: tyl. ogól. rezult. teoryi logiczn. i psychol: który wstęp: tak niechęt. wywar. na Kan. Tym rezult. jest stanow: zaprzecz. jakob. pozn. subst. i przyczy. nie.; jak. rzeczy. rzeczywis. objekty. skut. czego żad. nau. doświad. nie może być uważ. za nau. lecz w naszym. za zbiór. podobn. do sieb. fakt. połącz. wzaj. wspól. jakiejś ślep. wiary.

§. Sensualizm i materyalizm francuzki w wie. XVIII.

§ Sensualizm i materyalizm francuzki.

Locke'go teor. poznaw. jest, jak wspomnieliśmy
ułomn. zwłaszcza w tem, że nazywa ducha próżną
kart. papier: na któr. dop. zewnę. zapisuj. wrażeń.
jednak najważn. pojęć: subst. nie wyprowa. ze
źródł. zewnęt. a zat. są w umyś. idee, któ. nie
pochodzą z doświad.; zat. jest i nie jest kar. niezapisana
wszyst. wraz. Także nie zgłębia. w jakim stosun. zostaje
do sieb. dwa źród.: percep. zmysł. i reflek. Nie
dość jest powied., że pierw. przynos.: nam wrażę.
zewnę. a drugie wewnę., bo byłyb. wtedy dwa źród.:
wiedz. Zostanie że o subst. duszy nic nie
wiemy. Jak więc są połącz.? czy dzi. reflek.
tyl. wewnętr. stan. nasze. zapozn. się, czy też
przerab. mater. dostarcz. przez zmysł. zewnę.?
Te pytania pozosta. posłu. czyt. księg. Lo. aut.
zaś ich sob. nie zada. a więc nie zważ. na potrzeb.
na nie odpowiedzi. W Anglii też wobec wszyst.
Lo. kontradykc. wywoła.: idealiz. Berk.: i sceptyc.
Hume'a, ale wywoła. też. próby, nadan. sensualiz.
form. konsekwen.: po/ oczyszcze. go od niekonsekw.
dodat. lub resztk. zachow. przez Lo. z dawniej. filoz.
Taka prób. zrob. Piotr Brown (+ 1735 bisk.
anglik. w Cork) który konsek.: całą wied. ludz.
wyprowa. z jedn. źród. zmysło. wraż.: Przyjmu.
intui. zmysło. któr. nam daje wiadom. o świe. zewnętr.
a intui. wewnę.: któr. nam daje wiad. o nasz.
stan. psychol. Inne jest wiedz. pochodn. któr.
opiera się na jed. i drug. intui.: a że te sprowadz.
się ostatecz.: do wraż. zmysłow. przeto nie mamy
żadn. wiedz. nadzmysłow., ani o rzecz. nadzmysłow.
O nich mamy tyl. coś wiedz. przez anal.: ale któr.
posług. się zaw. słowa. zapożycz. od przedmio.
zmysłow. nie może uchodz. za wiedz. prawdz.

Konsekwent. ośw. bryt. angielsk. był księdz katol.
Etienne de Condillac (1715–1780) wstaw.
się przez konsekw. przeprowadz. teor. Locke. i zastosow.
jej do wszyst. gałęzi wiedz. ludz. Przed nim już
Voltaire zwrócił uwag. publiczn. mian. na Lock.
Cond. wytłum. całą teor. w swoim Essai sur
l'origine des connaissances humaines (r. 1746)
a następ. zmodyfiko. ją w swoj. Traité des sen-
sations. Dzieła jego zebra. wyszły w r. 1798
w Paryż. (an VI)

W stan. pierw. niewinno. przed upad. w raju,
a także znów po śmier. będz. dusza wiedzała od cia.
ale w warunk. obecn. tak z ciem jest połączo. że
bez niego nie potraf. się domyśl. o niej. Wyobr. sob.
przyt. Cond. posąg bez żadn. zmys. Organiz. we-
wnętrz. nie będzie o świ. zewn. Wyobraź. sob. dal.
że ciało jak. dost. zmysł jed. n. p. powonie. a zatem
będz. mia. wraż. ze świ. zewn. z któr. potrz.
sob. utwo. pewn. swoje przedst. Odebra. n. p. wraż.
zapa. lilii zacho. je w pamięc. następ. odbie. wraż.
zapa. róży. Dozn. wraż. będ. porówny. z sob.
a tak gotow sąd. Z kolei przyby. posąg. więc.
zmysł. a z niemi więc. wraż. aż nawet otrzyma
zmysł dotyku. Wtedy potrafi sob. wyobr. przyję. o
zewnętrz. rzecz. niezależ. od niego istniej. bo owe
pierw. 4 zmys. dają nam raczej wraż. subjektyw.
Wszyst. idee, nawet najabstr. odczu. tym spos. do duszy
wchodz. nawet idea złe. i dobr. bo dozna. każdo.
myśli nam. przyjem. lub nieprzyjem. a co przyjem.
to dobr. bo pożąd. co nieprzyj. to złe, bo wstręt
obudzaj.

Powód, dla które. łączy. idee, znajdz. Cond. w asso-
cyacyi ideé. Gdy dwie idee występu. razem lub bard. zaś
do siebie podob. Teraz się bez trud. a patrząc nawet na jed.
czyst. połącze. przyzwyk. do tego, że obie idee uważa.
ze koniecz. do sieb. należące. W wszystk. zaś ideach zawsze ostatecz. złożo. znajd. się ostatecz. zawsze wraże.
zmysłow. dla tego penser c'est sentir.

Sensualizm Condillac'a wzmocn. się we Niem. za pośrednict. dzieł uczon. genewczyk. Bonnet'a (1720-90) który w części sam ~~otworz.~~ sob. własn. teor. bardzo podob. w części ją uzupeł. pod wpływ. dzieł Condi. ją udoskonal. a przedewszyst. uniknął wnioski materyal. i atei. Ten sensual. liczył wielu zwolen. w Niem. i przypusz. go bez obawy, ponieważ nie zdawał się być przeciw. chrześć. Jak Cond. był wierny katol. tak Bonnet wierna protest. Zapew. że ich ucz. w niejedn. punkt. zwol. kompromitu. z pewn. przesąd. wielu, ale w główn. kwest. ~~dogmata~~ się przed obrzemion. Bonnet zwł. który był nie tyl. filoz. lecz także bardzo znakomi. przyrodn. napis. stawa. w obronie chrześ. dzieło chrześ. pod tytułem: Recherches philosophiques sur les preuves du Christianisme. 2 voll. Genève 1762. – tłumacz. na wsz. język.

Jeżeli Condill. i Bonnet, pomimo sensuali w ~~filoz~~ szkol. zostawali w relig. wierni chrześć. a więc przeciw niemu nie wystąp. więc tego samego przecież i inni zwolenni. Lock. w Franc. który idąc od sensuali. przeszli do materyal. lub też jawnego sceptycyzm.

Helvétius (1715-1771) pod wpływ. Lock.ego i Voltaira napisał swoje bardzo ciekawe dzieło De l'esprit Paris 1754. W teor. poznania żadn. now. myśl. nie wprowadza spopularyz. jedyn. teor. Lo i Condil. w praktycz. filoz. stanie się jedyna zasadą egoizm. Miłość własna jest jedyn. motyw. wszyst. naszych działań a zadan. ety. nie jest zwalcz. egoizmu przez co ten jest przewodn. je ku należy celom. Człow. ma być egoist. ~~byle by~~ o ile to przyn. jest dla dobr. publi. wtedy otrzym. będ. nagrod. byleby nie nie przeszkadz despoty polityc. i relig. pierwsz. jedn. i drugiej ostro wypowiada. poniżki – Na Helwecyusz, który powiada egoizm teoret. był w życiu osobiście człowiek i bardzo dobr. odznacz. można doskon. jak filoz. sensualist. ~~ostat~~ staje się materyali. a wszakże wszelkie wiedzy tylko się drogą zmysł. wszelkie z których jako z jedyn. źródła wszelkiej (tabula rasa) pierwiastk.

Pokaże się to w kierun. encyklopedi: za któr. głów. i ojca uważ. uważ. Voltair'a. Jeśli: wywar. wpływ na Helvet. to nie mniej urośl i za. szereg ludzi, który dość: Francuzów współ. : a wreszcie z czasu: załob. chrześc. Jak mówiłem Vol. za młod. w Angl. pozn. filoz. Lock. i Newtona z nią zapozn. Francuz. Jego filoz. właś. jest bladym deizmem, który przy wszystk. życiu swoim bardzo chyli się ku materyali. Głównym zaś jego szereg który pomnie żywot. jego, jest nienaw. do chrześc. do monarchii do wszystk. zasad konserwatyw. Wprawdzie broni istnie. Bo: ale zaś. przez pychę rozumu nie przez miłość: nie. czytelni wymag. przekon. że z niebios dorzucić Bo. Przy wszyst. życi. wiecznej gwałtownej wywar. wpływ. który tyl. choćby raz rosnące nienaw. do chrześ. i Stwoż. o nim Erdmann. Niże: nie zapomnijmy, wszyst. podkop.

Ale Volt. nie jest materyalis: on tyl. wskaz. do niego drogę za to ktoś który został w bliższ. stron. przeszli do obo: materyal. Najpierw wydaw. Encyklope: (Encyclopédie ou Dictionnaire raisonné etc: Paris 1751–1766 – 17 tom. do któr. dodz: 11 tom: rycin z opisa. przez Diderot'a) Główny. wydaw. Diderot i D'Alembert, inniej stawi: Daubenton, Marmontel, Leblond i t. d. Wydrukow. Encyklop. w 30000 egz: a już w 1774 istniał: 4 tłumacz. na język obce. Wpływ tej encyklo. był ogrom. bo nietylko spopularyzow. naukę, ale wnosząc w wszystk. warst. rów. pogar: dla przesłd: chrześcijań. i narodów.

Diderot był zra. Jezuitą, na wzór Voltair'a, pot przeszedł do wszystk: naraz. został stanow. ateist. materyal: Dusza tu dla niego są nerwy, wolna wola jest niedorzecz. nieśmiert. tyl. w pamięc. następ. pokol. Bóg osobisty nie potrzebny, bo świat. instrum. muzykal. który naczyni. sam sam gra na sobie. – Śmiertel. nienaw. do królów i kapłan.

D'Alembert (1717–1783) jest sceptyk.: a na każd. kwest. zasadn. odpowiada: Que sais-je? w następstwie ma jedn. przykład. rzekł ~~[illegible]~~ ogni: do ogóln. destrukc. zasad. przez encyklopedyst.

Słynny Buffon (1707–1788), autor olbrzym. Histor. natural.: Histoire ~~gen~~ naturelle générale et particulière w 36 tom. był zaprzyjaźnio. z encyklop. a choć wystrz. się otwar. wyzn. zasad. Stwór. zam. siłę przyr. nie mniej przyczyn. się odpowiedn. zapowiad. grube: naturaliz. i przesąd. kultu natur.

Książk. zaś tego wielk. ruchu a zaraz. najpełniej. wyraz. było skaz. dzie. dziś zapomn. które ukaza. się w Londy. 1770: Système de la nature. Jako auto. podpisa.: zmarły przed 10 laty Mirabaud sekret. akad. fran.: dziś wiedz.: ~~[illegible]~~ że prawdz. aut. był baron Holbach (1721–1789), sfrancuzia. Niem. który mnost. ustęp. z Diderot'a oraz inn. spółcze. pisarz.: liberal. wieków. do swego dzie. i zrobił z niego rodz. katechiz.: najskrajniejszego materyali.

Istnie. tylk. mater. i ruch. Atomy porusza. się wedł. praw im przyrodzo. Ich działan. wzajem stano. prawa przyro. które są konieczn. i niezmien. Człow. jest częśc. mater. i ruchu a przeto jest wszyst.: jeśli wierzy w istnie. duszy, wolno i nieśmiert.: lub w jak. Bóst. wyżs. od przyro. Z tych wszy. nieszczęść. niewiedzi. zrodzi. się przesą. relig.: zjawi.: w inter. egoist. przez królów i kapła. Uwolni. się od tych przesąd. a wtedy będz. jedy. pobud. natural. wszelk. postępowania interes osobis.

W „Syst. natu.“ odbieg. materya: nauk.: swego wyrazu i fran.: była dumna. do wiel. rewolu. Holb. umarł w tym sam. roku kiedy ona się zaczę.

~~W~~ W Niem. właśiw. ~~ale~~ matery. nie miał takie.
powodz: jak w Fran. Truma: to wyż. charak.
narodu Fran: z natur. swoj. skłonny do materia.
i mechani: spekula: gdy odwyk. się od chrześ.
z Tatro. wyo: w materyj: atomisty: Niem.
bard. skłon. do myśli: teozofij. lub historyozofij
X.wzyny. gdy zrywa ~~od~~ z relig. objawio. wiela
do stałomien. panteiz: To też matery: filos.
propagow: na dwor. Fryd. II przez francus. lekar.
La Mettrie (1709-1751), wygnan. z kolat
ojczystego: szyderczy. i małpujący zasady
salon. parysk. — matery: prawd. nie miał
wiel. powodz: Panowa. filoz. Wolffe, wlogacon
więcej. teor. sensualisty; wery. się w szerok.
warstw. wykształco. Deizm, wtenczas pod wpły.
pism Rousseau (1712-1778), rozpowsz.
się szczególnie. i naturaliz. na tle trochę
panteisty. jak wid. w pism. Lessinga.
Taki był stan umysł: na uniwer. niem. i
[illegible] w tak zwan. Aufklärungsperiode, aż Kant,
przerodz. te wszyst. wpływy i z kaid. wydziel.
wzniosł. to, co było nate. dobre. Zasady. obszern.
wykłada. z krytyk. czyst. rozum. i Dagmi.
~~[illegible]~~ Taki. dziś w porówn. stos. wszystk. musiał
zwal. ~~a~~ wrażen. niestychan. bo energiczn. zgubi.
choróbę fałszyw. postawio. wobec powszechn.
eklektyzm. nie bez. rygorów. teor. i przez
zarazem dotk. pzh. zjawie. się silne. zmiana w stan.
w sposób. pływ: dobrodz. bezpie. Kant
zaś, że został: przy obrazy. był sam drzemiąc.
teory: ze snu dogmaty. przebudz. go sceptyc.
Hume aż Loky. w wszystk. gdy się wzięli
przebudz. po 30 lat snu dogmaty. —

§ „Krytyka czyst. rozumu."

Rozb. tego dzie. jedn. z najsław. i najbard. wpływ. w dziej. filoz., które Rosenkranz nazyw.: „das Grundhaupt d. neuem Philos." zaczyn. od wytłóm. treści. ~~i to w spos. jak najmniej szczegół~~. Poda: treść wedł. edy. pierw. z r. 1781 która znacz. różni się od edy. 2giej i niektóre wytłómacz. jeszcze za życ. Ka. Dla tego streszcz. Kryt. wedł. 1ej edy: a tak powiedz. wyprowadz. krzyw. cudz. który zam ten edy. przerob. za życ. wytłóm. poźn. Teraz mieli wystar. uwa.: że prawie wszys. dziejopis. filoz. uważa. 1a edy. ze jedy. praw. wyraz syst. Ka. a wszys. nowsze wydania tegoż syst. nie na 2giej lecz na pierw. edy: się opierają. Tak wszystk. now. wydan. dzieł Ka. podali tekst wedł. edy. 1ej a odmiany 2giej. zost. umieszcz. w przypis. lub w dodat.

Kryt. czyst. rozu.: w 1em wyd: przypis. ~~ministr~~ baronowi v. Zedlitz pruskie. ministr. oświat. i kultu a rozpa.: się na 2 dział.:

I. Transcendentale Elementarlehre

II. Transcendentale Methodenlehre.

Pierw. dział: na 2 części:

Transcend. Aesthetik { 1. Abschnitt: vom Raume; 2. " " von der Zeit }

Transcend. Logik { 1. Abthlg: Transcend. Analytik; 2. " " " Dialektik }

Drugi dział, tak zw.: Transcend. Methodenlehre, rozpad. się na 4 cz.:

1. Hauptstück: Die Disciplin d. rein. Vernunft.
2. " " der Kanon d. rein. Vernunft.
3. " " D. Architektonik d. rein. Vernunft
4. " " D. Geschichte d. " " "

Ten ogól. rozkł. daje nam obraz wszyst. cz.: Gdyż stosow. wyliczy. wszyst. częśc. pomniej. i paragrafy powst. by ob. bard. zagmat.: Ka. był głęb. myśl. ale nie był jasnym a jego dzie. głów. bard. prob. dz–

gotyc. wieży, któr. plan ogól. może obj. jednym rzut. oka, ale uderzaj. architekton. jest w więc tyle, że dopie. po dług. oglądn. może sob. zdać z nich sprawę:

Oprócz tego zacz. Kryt. przyst. rozu. w pierwszej edy. swoj: Przedmo. i Wstęp, nadzwycz. waż. do zrozum. i tłoz. Kra. bo w nich tuman naw, co wyni. przez metafi; co sprowadz. go do utwor. now. i wedł. jakie. meto. go utwo? –

Treść przedmo: do edy. 1ej: Był czas, kied. metaf. nazy. królo. wszyst. nauk. Teraz opuszczo. jak Hekuba starość: po utra. dzie: i królest.

Zra: metaf. rządzi despoty. za panow: dogmatyków. Po kilk. despotyz. przecho. anarch. Tę anarch. wyprowad. w stowarzysz. sceptyc. który nakształt. plemion koczują. burzyli się stale upra. roli wszelk. umiej. społeczno.

Ile razy wrac. dogmatyz. do rząd: tyle razy zacz. się scepty. i wyparcz. ich z rząd: Zdawa. się za czasów, że ukończą się swarom poło. kon. Locke przez swą fizyolo. rozu. ludz. i okreś. jasno pra. metafi. ale Lo. chciał pra: królo. nadać opierając na motłochu pospolit. doświad. a tak popadł znowu w dogmatyzm, za któr. prędko przyszła nowa pogar. a w końc. indyff. ~~matka~~ rodzic chaosu i nocy.

Ale indyfferent. w spraw. metafi. nie długo jest niepod. bo spraw. te nie mogą pozost. obojętn. dla ludz. natu: ~~Naj~~ Najlep. o tem świad. sami indyf. który lekceważąc metaf. co chwil. jedn. metafi. wygłasz. twierdz: Ten fenom. zastu. na baczn. uwa: bo nie jest w grun. owoc: lekkomyśl. lecz dojrzał: sądu (Urtheilskraft) Wiek ~~naszy~~ nasz nie chc. dłuż dać się tumanić przez jakieś wied. pozor. lecz żąda od rozu. aby na nowo podj. się zadan. najtrudniejsz.: i ~~aby zamiano~~ ustanow. ~~sąd~~ ~~sądu~~ trybunał którb. zabezpieczyć rozum. wedł. jego słusz. prawa a wszyst. uroszcz: odrzuc: nie despoty.

wypro. lecz według praw niezmien. wszystk. Tym byłby
bezw. krytyk. wszyst. rozu.

Nie będ. to krytyk: wsz. syst. ~~m~~metafi. lecz
krytyk. samej wiedzy, która stworzył. tyle syst.
krytyk. rozu: krytyk. ta pozna. zbad. czy rozum
niezależ. od doświad. dojść może do jakiejkolwiekby
a potem to orzec, czy metaf. możeb. jest lub
niemożeb. oraz jak. będą źród. tej nied. jaki
objęt. jak. grani. —

Kia. się zda, że to jest jedy. dro. wiodą. do
celu. a jeże. rezult. nie zadowoli. dogmatys. to
w każd. razi. rozprasza. mamid. i przesąd. będ.
dziełem pożytecz. Dogmatycy wyprowadz. dowodz. że
dusza jest istn. pojed. lub że świat musiał koniecz.
mieć jakiś począ. rozszerzali wiedzę ludzką poza
granic. możeb. doświad. ale K. pokazał wyraźnie,
że tego nie potrafi lecz tyl. zajmu. się rozum.
i czyst. niezale. od doświad. myśle. a przedmioty.
pytan. ile potra. rozum wyczyści. nie dostarcza.
się żadn. mater. brzm. z doświad. żadn. jego pozna.
Te ~~sow~~ myśli główn. przedmio. do jej celu. Obeim.
K. inwent. czyst. t. j. od doświadcz. niezale. rozu.
a także sądzi. że odpow. najlep. na pyt. czy metaf.
jest możeb: bo jeżeli: czy. myśle: może bez
doświad. a priori dojść do jak. wiedzy to wiedza ta
będz. żąda. metafi.: a zarazem jedy. która może
ostać się przed trybu.: rozu.

Uwagi: Zad. któ. K. sobie postaw. jest po
prostu nie możeb. do spełnie. Chce zbad. czy rozum
bez żadn. doświad. to znacz. bez żadn. materyał:
lub bez żadn. przedmiot. pozna. doświadcz. może coś pozna.
To pyta: jest w najwyż. spos: niewłaśc. i a nawet ~~pow.~~
nie rozum. Stąd się ~~pow.~~ z 2 pytań: a) czy roz. może
pozn.? b) czy roz. może coś pozn.?

Co do a) należy przyj. za fakt pierw. że roz. może
poznaw. bo taka jego natu. Każd. akt rozu. dow.:
że pozna. bo inaczej nie byłby rozu. Chociaż to pod. w
wątpliwość jest to samo, co zrzecz. od wątpien. bezwzglę.
Co do b) niegdy nie wątpio. o tem, co do K.: z wyjąt.

sceptycy. że roz. może coś poznać. ale rozumieć. to w ten sposób, że roz. pozn. rzeczywist., jakąś, jakiś objekt, który jest zewn. niego, inacz. zadan. nie ma pojęc.
Pytaniem, czy może coś pozn. przed wiel. doświad. jest niedobre.

Uwaga druga.

2) Przedsięwzięcie Kr. jest niedorzeczn. petitio principii.
~~Chcieć~~ ~~Badać~~ ~~umysł~~ rozum ludz.: przed wielk. doświad. czyli zanim pozna. ~~[illegible]~~ coś, to. ~~jest zbęd.~~ może być odbyć się za pomo. rozu., zat. ~~dowiedz. się~~ przypuszcza zat. że rozum może coś pozn.

Stwierdz. zauw. Heg. Kan. że on podob. do człowie. który chce się nauczy. pływać: nie wchodząc do wody.

Trafn. takż. uwa. L. Geiger'a: „Kr. obchodzi się z rozu. jak z okularami: które ~~refrakt.~~ siłę pomiesz. lub kol. bada: aby módz je brać w rachun. w zakre. przedmiot. widzian. Ale roz. to nie okulary: które zdjąć można aby je obejrz. z osob.; roz. jest okiem sam." [illegible]

Tak nikt przed widzen.: nie pyta, czy oczy może wogóle widz.; lecz pod. widze. ten fakt sprawdza; tak przy pozna.: przekonywa się, że poznaje, bynajmniej nie przedtem bada, czy może coś pozn.

Uwaga trzecia: Przedsięwzięcie Kr. może się na pozór wyd. uprawnione. Bo i cóż złe. w tem, że zbad. prawa i istot. ludzk. myśle.? Skoro myśle. jedyn. narzędz. za pomo. które poznaj., należałob. przecież wprzód to narzęd. pozna.

Tak. pisał żaden Kr. ~~jego krytyk~~ Kuno Fischer, w Histor. Filo. nowoż. Powia. że Heg. zupeł. nie zrozumi. ducha filoz. kryt. a swoj. krytyk. porówna. narobił strasz. zamiesz. Porównał pozna. z pływan. ale Kr. nie chce się nauczy. pływ. ani wskaz. tego wobec nauczy., chce tylk. wytłum. je. ~~Jak~~ fizyk. tłumaczą (To samo stosuje Fisher ~~[illegible]~~ wobec czasto pływających) mechanizm pływa. i możliw. tego fak., zaś tak Kr. wobec rzeczywist. pozna. Jeśli chcemy wytłum. pływa. powin. zapyt.: jakie siły wykony. człow. ludz. gdy pływa?[2] Tak samo, aby wytłum. poznan. pyta Kr.: które siły odbyw. duch ludz.: które czynn. wykony. gdy poznaje?[4] Owszem: gdyb. Kr. był sob. postaw. ten zad.: byłob. jego widzow. bez wyrzutu: przypuszcz. z wszel. uchyłszy: ale Fisch. myl. co przypis. ten zad. Kr.

o Kant 34.

Zosta. przy tym sam. obraz. prawd. że K. nie chce wytła. jak człow. pływa, bo tę kwest. należy. wyjaśni. logi. od Spostrz. nie do jego nau. bez czyj wrażeń. może pływ. i jakb. pływ. gdyb. nie było wcale wody. To są pytan. na któr. ~~sam~~ nie moża dać odpow. nie zobaczyw. człow. w wodz. bo, jak mówi: die Hauptfrage bleibt immer, was u. wieviel kann Verstand u. Vernunft, frei von aller Erfahrung, erkennen u. nicht, wie ist das Vermögen zu denken selbst möglich?

4) Nowa i stara. K. myśl. przedsta. swoich poprzedn. jak gdyb. aż do Lock. nigd. nie myśl. o zbadan. granic lub isto. rozu. ludzk. Robił to prze cała starożyt. i całe wie. średn. A tak. owo pytanie czy metaf. jest możeb. zadawa. wc. oczyw. z pierw. krytyk. któr. na nie niezrozum. odpowiedział. Ale jest w duchu protest. odrzucaj. tradycyi i uwaź. ją za niebyłą.

§. Wstęp do „Kryt. czyst. rozu."

Po przedmowie przycho. wstęp.

Treść: Doświad. (Erfahrung) jest pierw. wyrobem naszego rozu: utwor. z ~~niezgrabnego~~ bezkształtn. materyi. zmysłowych wraż. Ale to doświad. jakkolwiek bogate i urozmaicone nie jest pol. jedyn. na któr. ~~przystaje~~ rozu. Doświad. nam mówi, co jest, ale nie mówi, że koniecz. tak być musi, jak jest. Doświad. nie daje nam prawd ogóln. prawd które niezależ. od doświad. są same z siebie jasne i pewne. Tak. wiadom. narzuc. a priori, gdy wiadomo. nabywa. ze pomo. doświad. narzuca. a posteriori.

Takie wiadomo. a priori mieszają się przymieszane do wiad. a posteriori. Ile razy o tych dwu. afirmujemy, co ma charak. konieczny, powszech. twierdzimy, wtedy nie (uczy nas doświad.) dodaliśmy coś co a priori. Pomiędzy pytanie, jaka droga docho. rozum do takich wiadomości a priori, jaką mają granic znaczeni i wartość. Że takie wiadomości być mogą, pokazuje matem.

której nie czerpie treści swoj. z doświad.; ona jest
świetn. przykład. jak dale. można. zajść w poznawaniu
a priori, nie zależ. od doświad. by opróż. mate.
są możeb. im. wiadomości a priori? Na to pyt-
tak odpowie. K.

Każdy sąd jest połącz. subj. z swoi. predyk. To
połącz. w dwoja. spos. możeb. Albo predyk. należy
do subj. ~~sądu~~ dla tego że w nim jest zawart.
albo też należ. choć nie mieści się w obrębie jego treśc.
W pierwsz. razie sąd analityc. w drug. syntetyc.
Analityczne sądy w któr. połącze. odbywa się przy
identycz. syntety. w któr. odbyw. się bez identy.
Pierwsz. można nazw. sąda: objaśniaj. ~~tak rozszerz.~~
(Erläuterungsurtheile), drug. Erweiterungs
urtheile czyli rozszerzają. ponieważ pierw. ~~nic~~
nowego w predyk. nie dodaj. do subj. lecz dziel:
tylko przez subj. wydobywa z niego jako predyk.
drugie dodają coś do subj. za pomo. predyk. który
ten nie był w identyczn. zawar. a przez żadne
rozczłonkow. z niego wydob. się nie da.

Wszystk. ciała przestrzenne - oto sąd analit.
wszystk. ciała są ciężk. - oto sąd syntety.

Z tego, co się rzekł. wynik. że analityc. sądy
nie wzbogacają naszej. wiedzy, przeciw. synt:
ją wzbogac.: bo predyk. ciężki coś. nie zawar.
w subj. ciało. Co do analit. sąd. nie zacho. żad. trudności
czy są a priori czy a poster. Ale inna spra.
z sądami syntety. a priori. Żeby bowiem ~~przypi.~~
predyk. subjekt. muszę wyprowadź znal. predyk. który
nie mieści się w subj. Gdy np. mówię: wszystk. co się dzieje ~~ma~~. ~~przyczyn.~~,
ma swoją przyczynę. - ~~Ale~~ owszem. pojęcie przyczyn. jest zupeł. różne,
od tego co się dzieje: Skąd przychodzę do tego twierd., że o czemś
co się dzieje, afirmuję rzecz, zupełn. od niej różn. t.j. przyczyn.
Nie mam tego poję. z doświad. bo to nie daje nigdy pewności:
powszechn. i konieczn. Zatem a priori dodaję pojęcie przyczyn. się
do drugi. poję: „co się dzieje"

Kantowi się zdaje, że tutaj ukryw. jakaś tajemn. a tajemnic
wiedzy tkwi: jakim sposob. są możeb. sądy syntety. a priori? Z
Tę tajemnicę chce on odkr. za pomo. krytyk. czyst. rozum.

Czyst. rozy. Kaź. ~~wiedz~~ poznan. (Erkenntniss), które nie ~~nie~~ przymięszan. żadn. doświad. żadn. wrażę. Rozum zaś (Vernunft) jest władz. która dostar. zasad poznania a priori. Czysty roz. będ. tedy rozu. zawieraj. zasad. (principia) poznawa. coś a priori. Tak. pozn. nazy. tak. transcendentalnem, któr. nie zajmu. się przedmiot. lecz naszy. pojęc: które mamy a priori o przedmio. Syst. tak. poj. nazyw. się Transcendental-Philosophie, ale że to zada. jest zbyt trudne ogranicz. się Kr. do Kryt. transcend. t. j. do zbadania co ma warte lub nie warte wszyst. wiadom. a priori. Wyłącza z tych badań wszyst. co ma charakt. empiry: zat. najwyż. pojęc. ~~moralno~~. które choć poznaw. a priori odnosz. się jedn. uczuć, skłonn. namiętno. i t. d. mając pochodz. empiry. ogranicz. K. filozof. transcend. do rozumu czyst. t. j. tyl. spekulat. Wszyst. co prakty- zostaj. zawiesz. poniewa. motyw działania odkrywa ze pomocą doświady.

Uwagę a) Osią tego wstęp. jest pyt.: czy są możeb. sądy synte. a priori? Z odpow. jaką damy na to pyt. stoi lub pada syst. K. Z. odpowiedź - twierdz: a stąd wywiodł możność nowej metaf. Jeżeli odpowie- ~~przeczą~~: całe przedsięwzięcie. K. traci podst. potrzeb. Czyż więc są możeb. sądy synt. a priori? Kr odpow. że tak a nawiązałe synt. a prio. główn. zaś. matelogii. fizy. metaf.

Pomn. n.p. że kto pierw. wykazyw. (~~wszyst~~ przedmio) własności równobocznego trójka. rozumu. że prawa tego trój: nie wydobyw. z figury którą miał przed sob. lecz a priori ze swego pojęc. do niej wnosił / przedmio. do 2ej edy.

Pomn. także, że w arytm. 7+5=12 jest sąd. synte. a priori -

Tak samo ~~że~~ w fizy. twierdz: każ. przemiana w przyro. ma swoj. przyczyn. lub:

przy zmian. wszel: zostaje masa materyi zawsze ta samą i t. d.

K. jest. niewątpl. się myli, bo wszyst. ~~twierd~~ przykła. przez niego przytocz. są anality.

W arytm. jest to widoczn: bo 12 zawar. jest w poję: 7+5 tylk. im. wyr. niż K. się zda:

Może być jednakowoż w drug. zawart. albo gotowa być acta albo genetycz: to nie jest zaw. acta ani w A ani w B ale jest genetycz. w obu razem.

Tak samo w pojęc: trójk. równob. nie mieści się acta pojęc: że każdy jego kąt równ. ale drug. pojęc. może powst. z pierw. za pomo. geometr. Konstrukt. x)

Nareszcie co do dwóch twierdz. z dzied. fizy: że każ. przemia. w przyro. musi mieć przyczy: a w wszystk. przemian. ciałes. ilość ~~mater~~ mater. zost. tą samą - jest oczywiście ~~że oczywist.~~ że pierwsze ~~...~~ twierdz. dedukcy: ~~z dwóch innych~~: jest zaś: nihil fit sine causa bo o przemia. przyro. bez doświad. nic wiedzieć nie może. Aksyom. zaś: nihil fit sine causa, jest twierdz. analityc. I co lepiej się okaże, gdy nada. mu form: każd. skut. bez przyczy. Każ. widzi że w pojęc. skut. zawiera się pojęc. przyczy. tak jak w pojęc. syna zawie. się pojęc. ojca:

Drug. zaś twierdz: ilość mate. zost: tą samą przy każd: przemia. ... ściśl. zost. nieuchybl. wiele, za pomo. doświad., opie. się zaś na pras. logicz. tożsamo: a = a

Uwa: b) Błędn. jest terminol. K. według którj a priori nie znacz: przed wszel. doświad. - bez do K. a priori znaczy: przez anali. przyczy. Tak samo a posteriori znaczy: przez anali. skut. Według tego, co się powied. pod a) jasno, że w pojęc. przyczy: mieszczą się zaw. skut. które może zrodzi. jak w pojęc. skut: mieści się pojęc. przyczy. której skut. jest dziec. Analiza jedn. przyczy. nie ~~potrzeb.~~ tworzy. odby. się przed wszel. doświad. i nie tworzy. nic nie, bo same przyczy: może być często nam znane z doświad.

Uwa. c) Mylną jest Kant. twierdz: że sąd analityc: nie rozszerza. naszej wiedzy. K. tak sądy nazywa Erleuterungsurtheile; przeciwn. syntet. nazyw. Erweiterungsurtheile, jak gdyby coś dodaw. do pojęc. subj: Gdy mówi: Koło jest okrągłe - mamy sąd anality. czyli Erleuterungsurtheil gdy mówi: ~~koło~~ koło jest zielone, mamy sąd syntet. czyli Erweiterungsurtheil.

§. Dalszy Ciąg o Kryt. czyst. rozu.

Estetyka

Kryt. czyst. rozu. rozpa. się na 2 wiel. części: na Transcend. Elementarlehre i Transc. Methodenlehre. Pierw. część: znowu obejmu. 2 działy: Transcend. Aesthetik i Transc: Logik. Ta zaś druga podzielo. na Transc: Analytik i Transcen. Dialektik. —

Rozb. Kryt. czyst. rozu: zaczyn: oczywiś. od pierw. częś: czyli tak. zwan: Elementarlehre i po kolei przejdź: Estety: Analyt. Dialekty: Ostateczn[ie] trzeba wykaz. jak trzy te naw. łączą się ze sobą. Punkt. wyjś. dla Kryt. czyst. rozu. a zarazem myśla przewodn. która się ciągn. przez wszyst. jej częś: jest pyt: Jak są możeb: sądy syntety. a priori? To pyta. da się rozłoż. na kilka, jeżeli chcem: specyaliz. gatun. wszych sąd. Postaw. sobie do tego przykła: ~~przyk~~ który. k. postaw. się na wstęp.

Pierw: rodz. przykł. wiadom. takie: sąd. synt. a priori np: $7+5=12$, lub: linia prosta najkrót. droga międz. dwo. punkt.

Drug. rodz: przykł: każd. ~~prz~~ zmia. w przyro. mieć musi swoj. przyczy. — lub:

każd. cia. jest ciężk. — lub:

w ~~kaz~~ wszystki. zmian. przyro. ilość mate. zost. ta sama.

Trzeci rodz. przykła.: Dusza jest jednost. niepodz. lub = dusza jest nieśmier. = lub świat musi mieć początek. —

Każ. z trzech rodz. przykła. odpowia. na ogól. pyt. specyal. sposob: a że pierw. rodz. przykł. odno. się do matem. drugi do fizy. ogól. trzeci do metaf. można ogóln. pytan: nad. te. trzy form. specyal

a) Jak jest możeb. matem. a priori ?
b) Jak jest. " fizy. a priori ?
c) Jak jest " metafi. a priori.
Te trzy pyt. rozwiąz: Ka. w ten spos: że
Estety: zajmu. się pierw.
Anality: " " drug.
Dialekty. " " trzec.
Abyż zaś zrozum.
(Dla czego Ka. w ten właś. spos (podział, a nie inny)
pierw. rozło. kryt. czyst. rozu: należy zważyć z tego, że jest
w opozy: zarów. do Lock. jak do Leib. W pierw
jeni, że cała wied. ludz. zamiec. w wraż. zmysło
czy-że jest wytwor. sensualisty (zmysłowcem) i w drug: że był:
rozum uważ. za jedy. źród. wied: tzn. że jest wytwor.
intellektualisty (umysłowcem) Ka. przeciw:
dwie wład. niezale. poznaw: zmys:
i umysł, które różn. się istotnie t.j. jakościowo, (qualitative)
a nie był: ilościowo (quantitative). Powod:
wyż: że dla Lock. i Leib. obie wład: różnią się
był. ilościo. w ten sposób, że dla pierw: pojęc: ogólne
(dziedz: refleksyi), są był: skomplikow. wraże.
zmysło. a dla drug: wraże. zmysło. są niewyraźne.
pojęc: ogól. czy. niedostat. jeszcze reflek:
Przyjaw. dwie główn. wład. niezal. poznaw.
ludz. musiał K: podzie. ją 2 oddział. nau:
Estety: któr. zajm. się wraże. zmysło.
Logi: " " " pojęcia: a te niezależ.
w tamtych, a priori, muszą być utwor. Poję
zaś są wyrob. myśle. a to może być czy: (Verstand-rozsąd.)
albo czy: (Vernunft-rozum) x) Stąd wypad.
Logi. czyj. nau. o myśl. podziel. na Anality.
czyj. nau. o rozsąd. i na Dyal. czyj. nau. o rozum.
Uwaga 1: Ten podz: wład. poznaw: raz. z terminol
przej: Ka. od Baumgarten'a (1714-1762)
Ten największ. i najbard. wpływo. z ucz. Wolffa,
uzupeł: syst. jego w czę: przez koncepty.
przeprowadz. wszyst. jego założeń, w czę: przez rozwijani.

lizn. pogląd. Leib: który Wolf pominął. Chociaż
Baumg: pierw: po Tezie. dodaw. jedn: do terminol.
tezis: niemieck. która często używ. od Wolf.
powszech. przyję. się i dot. pan. w Niem. Te
terminol. jedn: ucz: nie znaj. wcale poprzed.
niż w wiek. dzisiej. Baumg. uczyni: właś.
pomaw: t[illegible] (zmysł.) oddziel. od myśle: ~~a to~~
i traktow. ją w Estetyce (αἰσθησις), która
to wyraz następ: zacza. być używa: na oznacz. teor.
piękna i sztuk. pięk. poniew: piękn: ~~w~~ form. przystęp.
jest dla zmysł. a sądy o piękn: poleg: więc na
wrażen. niż na rozumie. Idąc więc za Baumg.
podziel. Ka. teor: ~~poznaw~~. ludz: na Estety:
i Logi: a że myśle. jest wiąz. i wyż. tę
znowu rozdziel. na Analyt. i Dyalekt:
Zważ: więc, w które rozpa. trzy dzia: pierw.
cz: Kryty. czyst. rozu: do ~~ogól~~ ważnych kwest.
odpowiedź jest taki, że Estety: rozbie: pyta:
jak jest możeb. matem. a priori, Anality:
jak jest możeb: fizy. a priori? wreszcie Dyal:
jak jest możeb: metaf. a priori.
Uwa: 2: Już tut. nale: podnieść że podz.
ten władz poznaw. jest błęd: O ile stan: jest
oddziel: władz zmysłow. od umysło: o tyle rozdziel.
tej drugi: na rozsąd. i roz. wiąz. nie jest uzasad:
a stał się źród. niezbliż. szkód dla filoz: Wszy.
dzisiej. filoz: od Arystot. począ. przyj. tyl. 2 władz:
pozna: zmys: i roz: pierw: daje wraż: jednost.
dru: zaś: ogól: Władz. poznaw. mogą tyl.
być podziel: według przedmio. które się zajmu:
otóż tak. przedmiot. znamy tyl. 2 rodza: jednost.
i ogól: stąd dla pierw: przyjmuj: władz. osob:
w zmysł: sensus – dla drug: mow. osob. władz.
cz. intellectus. Pojęcia umysł mogą rozw. droga:
dochodz. do poję. przez: albo przez intuicyą
albo przez rozumow: a to może mow: postęp:
od szczegó. do ogóln. przed. tak jak od skut. do przycz. a wtedy mamy indukt.

albo też od ogólu. przez induk. do szczegół: od przyczyn do skutk. a wted. wtenczas dedukt: Obie drogi razem: stano: rozumowa: a to znow razem. z intui: ~~appeto~~ jest dzieckiem: ... na który. obra. się myśle.

Myśle. może zajmow. się wyższe. lub niższe przedmiot. ale dzięki. między niemi nie zacho. różni. istotne, iloście. nie zmien. wewnętrz. myśle: Tak. różni. nie wyklu. dotąd. Bo czy kto myśli o Bogu czy o jak. mater. praktycz: jest to zaw: to same myśle: które albo intui: albo indukt. albo dedukt. będzie się posługiwać.

Dalej. następ. tego twierdz. podzie. było, że ci którzy go nie przypuszcza: (a mieli do tego aż nadto słusznych powod.) odrzucz: tak: metafi: na tym podzie. opar. Jeżeli: metaf. wyma: osob. władz myśle: czy tak. zwan. Vernunft, czyniąc różnicę z tą władzą upada, a tak się też tak metafiz. jak niektórzy panteiś. n. p. Szopenhauer, razem z rozum: (Vernunft) odrzucz. tak: metafi: czy mówi: poprzew. nowy nie zmyślo.

§ O przestrzeni

§ Teorya przestrzeni.

Pierw. wzgl. Estety. transcend. poświęc. nauce o przestr. Da się ona streść. w następ. punkt.

1) Przestr. nie jest pojęc: utworz. ze pomo: wraż. przychodz. ze świa. zewnętrz. bo nie moglib. ich odnos. do miej. jakieś. zewn. nas ani ım naznaq. wzn. miej. obok sieb. gdzyb. już nie mie. gotow. pojęc. o przestr.

2) Przestr. jest pojęc. Koniecz. a priori, bo moża. sob. wyobraz. przestr. bez przedmio. w niej, ale nie moża. sob. wyobr. przedmio. bez przestr.

3) Gdzyb. pojęc. przestr. nie istnie. w nas a priori nie miałyb. zasa. matem. bezwarun. pewno. Moglib. w najw: twierdz. że dot: zew: sprawdzi. się, że od jedne. ~~miejs. dwu.~~ punkt do drug. można tyl. jed. prost. pociąg.

4) Przestr. nie jest pojęc: ogóln. lecz czys. intui. (Anschauung), bo możn. sob. tyl. jed. prest. wystawi. w któr. są bez wątp. liczn. części. ale która z nich nie jest złożo.

5) Przestr. jest nieskończ:

Dowiódł. w ten spos. że przestr. jest ~~pojęc~~ intuicyą a priori wyprowa. stąd K. wnios. następu:

a) Przestr. nie jest własno. rzeczy ani wzajem. ich relacyą. Nie możn. bow. wyobr. sob. ani własno. rzeczy ani ich wzajem. rela: inacz. jak a posteriori, t. j. poznaw. je.

b) Przestr. jest tyl. forma ~~w któr.~~ zjawisk zmysłowych. zewnętr. czy. warun. subjekt. pod któr. możeb. jest zewnę. intui. Przestr. zat. przeby. w umyśle (Gemüth) a priori, jest czys. intui: w któr. rzeczy zewnę. nam przedsta. się.

c) Przestr. istnie. tyl. dla człow. o ile mu włada. odbiera. z zewn. zewnę: wraż. zmysło. Czy inne jest. umysła. tak. widz. coś w przestr. o tem nic nie wie: Rzeczy zaś tyl. wtedy są w przestr. jeżel. stają się dla umysł. naszej zjawisk:

d) Przestr. jest równocze. czemś realn. i czemś ideal.

realn. o ile jest. Koneczn. i form. wewn. zmys. zewn.
ideal. gdy mowa o rzeczach, niezależn. od nasz. zmysł.
Można mów. o empiryczn. realno: przestrz: (empir. Realität) w tem znacz: że istn. dla zmysł.
o transcendental. zaś idealno: gdy nie biorą przestrz. jako form. umożebnia. wnet. wewn. zmysł. lecz jako coś coby przebywa. w rzecz. sam.
W tem drug. znacz. przestrz. jest niczem.
e) Przest. jako warun. wszyst. wraż. zmysł. jest jedyn. wyobraż. subjekt: który a priori odnosi się do istn. zewn. czy. jest rzemi objekt.
Smak wina nie jest objekty: to znacz: nie nale. do objekt. znamion. wina, lecz do jako: zmysł: przyjm: subje: Tak samo Kolo. są modyfi: wzro. a nie są objek. znamio. czy, ale przestrz., jako warun: objek. zewn. Koniecz. należ. do nich. —
Wszyst: powyż. teor: będz. odpowie: na 2 pyta:
2º czy jest prawdz: ta teor.?
1º czy fakta: na który. K. teor. opier: są prawdz. t. j. dowodzą tezy rzeczyw. że przestrz: jest tyl. form. przyrod. wew. zmysłow.
Dwa te pyt. powin. być ściśle. oddziel. bo może teor. być prawdz. a mogą być błęd. lub niedost. argum. W tak. razi. należ. b-ją poprzeć lepsze:
Ale moż. być teor. fałszy. a mogą być prawdz. argum: czy: fakta, na który. niby poleg: wtedy te fakt. dowodz. czegoś inn:
Zaczyn. od pierw. pyt: i przechodz. 5 argum.
1º Co do 1º. Prawd. jest, że bez pojęć: przestrz: nie możliw. odnosi: wraż. nasz. do przedmio. zewn. ani wszystk. ich miejs. odpowied. w przestrz. ale to praw. jest w porząd. logicz: W porząd. zaś empir: nabyw. pojęć: przestrz. Kiewad: a wszyst. się przedmiot: lokalizowac zewn. nasz pod drug. mozol. wzrosj. jak wid. na dzieci: To samo nie mieś: przy każd. pojęć. ogólo.
Dla ktor. rozumnej: pojęć: Kon. jest pierw. a jedno: nieme pierwsz. dla wszys. są dzieci: znacz ustalej: jedno: a zaś dopie: tworzy sob. pojęć. ogól.

Kant
40
39

Co do 2° ~~mocy~~ faktu, jest on niewątpl. prawdz.: ale stąd, że możn. sob. przestrz. wyobr.: bez ciał, a nigdy ciał bez przestrz.: nie wyni.: że przestrz. jest ~~[illegible]~~ czemś skopem ~~[illegible]~~ przez który przypatrn. się duch rzecz.: bez razr. to, że duch ma własn. odzywa.: rzecz.: odcząd przymiot. od subst. i ~~[illegible]~~ zamienia ich w osob. pojęc. Możn. sob. wyobr. przestr. bez ciał, bo mamy do tego dane w rzeczywist.: nie możn. sob. wystawi. ciał bez przestrz.: bo każd. ciało nie tylk. jest, lecz być musi przestrzennem.

Co do 3° jest widocz.: że pewno. matem. jest bezwzględ.: a zat. nie może być nabyt.: przez wzgl. doświadcz. zmysłd. Ale ta pewno. nie pocho. stąd, że przestrz. jest wrodz.: form. naszy. zmysłow. percep. lecz że zapomo.: rozu.: (według jego konstytu. przyrodz.) odkrywa: w fakt. zmysło.: ogól. niezmien. prawa i prawdy.

Co do 4° ~~[illegible]~~ argum. Kta.: jest on niewątpl. fałsz. Przestr. nie może być intui. czys. bo to wyr. nie nie znacz.: Niema dla ~~[illegible]~~ ciało.: wyjątk. raz stąd: ogól. bez sensu jasn.: określ.: Ten zaś wyr. nie ma żadn. sensu. Anschauung może ozn.: albo czynn. oglada: albo przedmio. ogląd. Ani w pierw. ani w drug. znacz. nie moż. mów. o czys. intui.: ni wyobraż. chyba aby ją odróżn. od maten. niezgrań. i t. d. K. zaś przez czys. intui. przestr.: rozum. przestrz. nieskoń. bez przedmio. Takiej intui. żad. człow. mieć nie może. Moż. wyobr. sob. przestrz. pojęt. ale będą one czyznaczone. a co więcej bedą zew.: mia.: jak kolor, jasny lub ciem.: Nieskoń. przestrz. możem pomyśl. ale nie moż. sob. wyobra.: zmysłd. sposo. Powiedz. raz. że przestr. jest pojęc. oderw.: jak n. p. liczba, siła i t. d.

Co do 5° praw.: jest, że możn. pomyśl. przestr. nieskoń. przedm. Takiej że przestrz. taka nie może być rezult. ~~[illegible]~~ wrażeń zmysł.: Ale nie dowod. to, że mamy wrodzo. intuic. ~~[illegible]~~ nieskończo. przestr. Dowodzi tylko że roz. ludzki może z wraż.: zmysło. przestrzen. wyobr.: pojęci ogólne przestr. nieskoń. —

Schopenhauer, ~~zwolen~~ ... w swoich Kwest: tak objaś: twierd: mądre: "Niech czytel: wyobr: sob: że stoi na grani: świ: przed próż: przestrz: i wystrzel z pisto: Kulę, w nieograniczo: Ciemn: poleci przez wieczn: całą i bilion lat nie zmęcz: jej lotu, nigdy jej nie zabrak: przestrz: do lecenia ani czasu ku temu. Dodajmy, że wszyst: to wiemy a priori i dla tego z całą pewno: Sądz: że mozgowa fantasmagorya sprawy bardz: się ciemi daje." (Parerga u. Paralipomena. Bd. II. §. 29.

Przykł: Schop: nowy nie wyjaś: owej jaz zasięm. bo miesza przestrz: nowy próż: z przestrz: imagina: Że mogę sob: wyobr: Kulę lecą: przez próż: przestrz: to ~~...~~ dowyjaś: ale stąd nie wynik: żeby przestrz: próż: istnie: Na ostatn: gwiaz: przestrz: się koń: czego mieszkań: jeśl: tam żyj, jedn: dostrzedz nie mogą, bo depną na to, że tam kończy plane: to będ: otaczało: atmosfe: która się będ: przedstaw: jako przestrz: nieograniczo: Kula wystrze: na ostatn: plane: nie poleci w próż: lecz spad: na powro: a jak my od ziemi a tak tamecz: mieszk: od nie od swe: plane: ~~...~~ podlega pra: atrak:

[Na pytan: zaś, co jest za ostat: gwiaz: odpow: filoz: próżnia i Bóg:
Że Bóg tam jest, jest oczyw: skoro on cały świa: obejmu: in quo movemur –
że jest próż: nie zna: że tam przestrz: wielkiej próż: Bo próż: ma znacz: podwój:
albo a) względ: wted: = locus corpore privatus
albo b) bezwzgled: = in quo nihil est] co według S. Tom: tak należy rozum:
Cum dicitur: supra coelum nihil est, hoc supra designat locum imaginarium tantum, sec: quem possibile est imaginari, dimensionibus coelestis corporis dimensiones aliquas superaddi. (1. qu. 46 a. 1. ad 8.)
Tak jedn: próż: nie znacz: naszym: próż: właściw: czyli względ: bo jak S. Tom: mówi: Ad rationem vacui non sufficit "in quo nihil est", sed requiritur quod sit spatium capax corporis, in quo non sit corpus – 1. qu. 46. a. 1. ad 4.

— Argum. K. jak widzę : nie dowodz. że przestrz. jest formą wrodz. : o które moż. więc intui. mów. bez ciał.

Teraz : gdy pyt. : czy teor. ta może być prawdz. pomi. że argum. nie przemaw. na jej korzyść?

Na to pyt. odpow. po czę : w tem, co wyżej. Jeżeli : na korzyść : nowej teor. nie moż. żadn. poważ. przyt. argum. : nie może być prawdz. Niepodob. żeby na poparc. praw. : nie wynalez. żadn. porząd. argum. A jedn. to staje się z teor. K. Od stu lat jego argum. zbija : raz po raz wsze : wiel. mnog. nauko. myśl. : prawie : a liczni jego zwolenn. nie potrafi. : żadn. nowy. wynal.

Mimo tak. bezposre. dow. : że teor. jest fałszy.

a) Gdyb. teor. K. była prawdz. : musie. wszy. zarysy funk. : mieć wszyst. : z wyobraż. : lub jak on mówi intui. niesk. przestrz. : Tymczas. : widz. : że dzie. : i ludz. mnogich : tak. pojęć : wszys. nie mają. Kant był. stworz. wyobraż. wb. że świat niebo otwor. : bez krzyża : a co za tem było, o to nie pyta. Dzie. w niew. jak się rozwij. : pozna : przedmio. przestrz. potem widz. : że te przedmio. w jakiejś przestrz. : ograniczo. : w poko. lub ogrod. : pot. rozwij. swoj. wyobraż. o przestrz. aż do nieb. stropu, a dopie. w dojrz. wiek. : jeśli dorośl. do doświad. myśle : odrzu. : przedmio. mienia. się w przestrz. : a 3 jej rozpinia. : rozne : w nieskoń. : To jedn. nie jest wyobraż. żad. lecz poję.

b) Teor. wiele : nie tłuma. : Widz. w przestr. mnóstwo przedmio. Dla czego widz. jedn. wiek. drug. mniej. : jedn. za drug. : jedn. na prawo od nas, drug. na lewo lub jeść dla czego : do nas należ. mój. zaraz. wszystk. : i wiel. rok nazwane przedmio. : rozmiesz. i położ. : to formę owe wrodz. : w ciele : zgo : nie pozna do tej pory. A jedn. wedł. K. forma przestrz. na to nam jest dana od wrodz. aby uporządkowała wszystk. wszyst. Gdy przeciw. tego argu. nie dotka : zatem form. ta niepotrzeb.

§. O czasie.

W 2im rozd. Este. transcend. zajmu. się filoz. Krolew. czas: Jak przestrz. miała być form. zmysł. zewn: (des aeusseren Sinnes), tak czas form. zmysł. wewnę: (d. inneren Sinnes) i to form. ~~po~~ wrodzo. nasze. zmys: „Jak a priori wszyst. zewnę. zjawis. się w przestrz; tak wszyst. wewnę. zjawis. się w czas. Że zaś zewnę: zjawis: wszyst. o ile dotycz. do zmysł: nasz. się tak. w nas jako ~~zjawis~~ wrażę. lub wyobraż. nasz. przeto czas jest pośred. tak. form. zjawis. zewnę. czy. wszyst. zjawis. „się w czas: i koniecz. warun. czas. się poddać."

Że czas jest for. a prio: nasz. umysłowo. dowod. K. podob. jak dla przestrz. Zjawis. przedst. się razem lub po sob. W obu razach musimy mieć z góry goto. pojęc. cza. inacz. nie mogl. pośred. że dwa zjaw. ist. raz: t. j. równocz: lub zaś że następ. po sob. Może dal. wyobr. sob. czas bez zjawis. ale nie może. odwrot. wyobra. sob. zjawi. bez cza. Tyl. więc w czas: możeb. jest rzeczywis. zjawisk (d. Wirklichkeit d. Erscheinungen)

Gdyb. dal. czas nie był formą daną a priori pewni. odnosz. się do niego nie mi. by moc. bezwzglę. n. p. że ma tyl. jedn. dymensyę, lub że rozmai. cza. nie mogą być razem lecz muszą być po sob. Te pewni. nie mogą pochod. z doświad. bo wte. mi. by charakt. względ. warunko. Czas nie może tak. być poję. ogól. bo poję. ogól. powst. z poję: szczegół. ale tyl. jed. jest czas a wszyst. czasy są tyl. jego częś. To jest czas ~~[illegible]~~ wyobraż. tyl. jed. przedmiot, nie może być poję. lecz Anschauung t. j. wyobraż. intuicyj. Tak samo nieskończ. cza. nie może pocho. z doświad. zmysł. bo każ. dany czas jest tyl. ograniczo. czasu jedn. nieskończo. Gdyb. więc czas pochod. z doświad. zmysł. musielib. naprzód częś. a pot. całość. wnosi.: jed. że ma się rzecz przeciw. bo mamy najpier. poję. cza. nieskoń. a pot. z nie: wykroiwa. częś:

Konklu. ogól. do któr. K. doch. po tych wywod.
jest, że czas nie jest ani jak. jestest. istniej. dla
sieb. ani przymiot. objekty. przebyw. w rzecz. lecz
jest form. zmys. wewne. t. j. form. pod któr. spostr.
sieb. sam. i nasz. stan. wewne. (d. Form d. Anschauens
unserer selbst u. unserer inneren Zustände) A
jak. przest. tak mówi czas empiry. realno. t. j. znacz.
objekty. dla wszyst. przedmiot. podpada. pod nasz. zmy.
Nie ma zaś czas. tak jak przestrz. żadn. realno.
bezwzględ. którąb. mię. gdyb. istnieć. niezależ. od
nasz. zmys. w rzecz. O tem bow. co mogłb. rzeczy w sob.
niezależ. od nas: wszystkiego nic wiedz. nie może.
Należ. więc czasu przypisa. idealno. transcende.
w znaczen., że jest niczem po za warun. subjektyw.
zmysłowe. percepcyi. —

Argum. na któr. opie: K. swoj. teor: nie są
silniej. od tych. które wielow. dowie. idealno. transcen.
przestrze. Jeżeli K. mówi, że następ. wraz. byłob.
dla nas niepoz. bez poprzedz. idei czasu, zapomni.
że następ. i nie jest czas: ~~bez czemu jest czas do czasu niesie~~ chodzi w czas. się odby. Tak jak trwan. nie jest czas.
chociaż jest w czas. Do pojmow. następ: lub trwan.
nie potrze: czasu, dopiero gdy zaczyn. mierz. jedn.
i drug. powst. idea czas.

Wyobra. sob. czas bez zjawisk, jest zupeł. niepodob.
można być wyobra. sob. albo nieskończo. szereg lat
t. j. cięg. czasu już wypełnio. albo jak. nieokreśl.
trwa.: które zidentyfiku. się z pojęc. przestrz:
Ale to są abstrak. z nazypost: a nie żadn. formy
a priori. Tak samo możn. b. wystaw. sob. jak. rzecz
czy: ale także moż. dowo. tyl. że wszyst. pojęć. nasz.
naszbow. oderw: i przyję. tworz. jakiś nieokre. fantazmat
(obraz myślny)

Prawa nasze. ogól. cza: mogą być przez reflek.
odkry. w zjawi. czasow: nie potrze. zaś dla nich
przypuszcz. jakie. formy wrodzo. dość jest przypu. rzeczowi
wiedz. uogólnia. niezależ. od wszyst. zmysłó. Ta
sama odpow. tak. odno. się do niesko. czasu.

Kończ. zaś uwag. że jak przy przestrz. tak i przy czas.
nie odróżn. K. rzeczywist. czasu od pojęć.: czasu ani od
wyobraż. cza. i tak zwan. tempus imaginarium. Przestrz.
rzeczywis. jest zewn. granic. ciał; poj. przestrz. jest
ideą tej granic. ~~[illegible]~~ wedł. ~~[illegible]~~ (jej ~~[illegible]~~ treści rozmiarów. wyobraż.
~~przestr.~~ przestr. lub przestrz. matem.: przyj. jest mowi: rozciąga
się w trzech wymiar. Czas rzeczyw. jest ~~[illegible]~~ liczb. lub miar. (ruchu ciał. ~~[illegible]~~:
~~[illegible]~~ [illegible] cza: jest ciągło. tego ruchu odmierz. od ciał;
nareszc. czas ideal. lub imagina.: jest ta sama ciągło.
przedłuż. w nieskończ.;

Poznaw. głów. treść nauk. o przestr. i czas.: Jeżeli
ona jest fałszy. ~~[illegible]~~ reszta jego syst.: logicz. utrzy-
się nie da. Owa nau.: była zaw. poczytyw. za największ.
zda. K. Nawet ci. który. nie przyjm. dalsz. nauk.,
wygłoszo. w Kryt. czyst. rozu. uważa się nad idealiz. transcend.
przestrz. i czasu. Szopenhauer: mówi o niej, że
jest tak zasługuj. dzieł. i sama wystarcz. b. do uwiecz-
nienia nazwis. K. że jej dow. mają tak. siłę nie-
zbitą, że tworzy. wszyst. zalicza do prawd niewzrusz.
(Welt als Wille u. Vorstellg. Bd. I p. 578)
Podob. Kuno Fischer wyda.: nau. K. o czasie
i przestrz. jako wyraz jego największ. „Pomiędz.
wszystk. badań. filoz. nie znam drugie. któreb.
doprowadz. b. do tak niedrugiej. zupeł. nowe.
i niespodziew. odkry." (Gesch. d. neuern Philos.
Bd. III p. 374)

Pot. w wykład. Tatar. ocen. wart. tych pochw.)

§ ~~Analityka~~ Kategorye

Wyłożyw. w Estety. transcend.: powsta. za pomo. form wrodz.: a priori przestrz. i cza.: tak zwa. fenome. czy: d. Anschauungen, ~~...~~ przedstaw. Vr. w Logi: transc.: do ~~...~~ prawa rozsąd.: ~~...~~ (Verstand), wedł. któr. ~~...~~ z tych. zmysłow. intui.: czy. fenom. układa się poję.: Logi. transc.: podziel. na Analityk. transcend. i Dyalekty.: transcen. Obu tym częśc. przypatrz. nam się należ.: Jak w Estet.: ~~odróżn. Vr~~ tak w Logi. transcend. odróż.: Vr. mater.: myśl. od ~~tr~~ formy. W Este.: mater.: przynoszą. zmysłow. były wraże.: forma zaś przestrz. i czas, przez któr. wielokształt.: wraże. układ. się w ~~...~~ zjawis. przestrzenne i czaso. W Logi.: były mater. owe zjawis.: zmysłow. forma zaś pewn. poję.: rozsąd.: (Verstand), które jem są a priori wrodz. Gdyb.: zmysły nie dostarcz. onych zjawi.: byłyb.: opera.: rozsąd.: pozbawio. treści, poję.: jego byłyb. czcze; na odwrót. owe wyobraż. zmysłow. bez poję.: rozsąd. byłyb.: ślepe, nie byłyb. myśle.: Jak więc zmysły nasze czy. wład. zmysłow. za pomo. pewn. form z wraż. wło. zjawis. tak rozsąd.: z ow. zjawis.: ~~...~~ zmysłow.: układa: sądy. Dopie.: przez sądy myśle.: napełn. się treścią i zamie.: się w pozna.: Pozna. więc mamy myśl. o der.: percep.:

Jak w Estety.: odróżni.: matery.: wraż.: pocho.: z rzecz. zewn.: aby ~~...~~ zależ. czys. for.: tak w opera.: rozsąd. otrzym. Vr. czyst. poję.: po odrzu.: wszel.: treś. czy. mater. a mater. zaś jest wspomn. owe percep.: zmysłow. Pozost. więc same czy.: poję.: i zasad.: wedł. któr. rozsąd. zaw. odby. swoj. opera.: bez względ. na treść zmysłow. Będ. więc anality. transcend. rozbió. ~~...~~ zasad i pojęć. czyst. myśle. o ile ono jest opera.: rozsąd.: (Pom. spotk. się niekt. z ins. jakiee myśl. które jest opera. myśle)

Żeby zaś rozsąd.: nie uległ pokus.: konstrukt. w zjaw.
niewłaś.: z rozsąd.: ani zasad. pojęć, a nie chciał
rozc.: stósow. ich do rzeczy: jemu niedostęp.: potrze.
owocnej: granic: w któr. musi porost.: a tą krytyk.:
zajmie się 2a częś.: Logi.: transc. – tak zw.
Dialektyk.: transc.: Te wszystk. pojęć. teraz zawy.
od Analityk. Analit. zaś transc.: musi rozeb.:
rozebr.: czyst. pojęc. rozsąd. a odb. moc. jego
zasad.: Stąd podział K. Analit.: na 2 księ:
z któr. pierw. jest analit. pojęć, a drug.: analit.
zasad czyst. rozsąd.

Kt. na wstęp. do pierw. księ: oświad., że przez analit.
pojęć nie rozu. zwykł. filoz. rozbieran. pojęć jakichkol.
aby z wykaz. ich składn.: i lepiej wyjaśn. ich znacz.
lecz rozebr. ~~...~~ sam. władz. rozsąd.: aby odkry.
możn. czyst. pojęć a priori. Temte więc analityk.:
będz. logicz. i ją zosta. zwykł. filoz.; on w filoz.
transcend. będz. poszuk. czyst. pojęć w rozsąd.
jako w ich kolebc. Leżą one tam przygoto.: a
przy okazy. doświad. rozwiną. się a przez rozsąd.
oczyszczo.: z należ. doświad. empiryc. ukażą. się
za w cał. swej czysto.

Jakże znajdz. Kt. te poję. czys.? Odpow. że to
będz. łatw. Jak za pomo: zmysłów pozna. percep.
tak za pomo. rozsąd. pozna. poję.: Wszel. bow. pozna.
albo przez percep. odby. się, albo przez poję. O ile
percep.: polega. na bierne. przyjmow.: wrażeń. zmysłow.,
tak. poję.: na spontaneicz. myśle. Ale tych poję.
nie może rozsąd. używ. inacz. jak tylko do wyd.
sądó. Poję. nie odno. się nigd. wprost, jak to czyni
percep. do jakieg. przedmio. lecz albo do percep. albo
do inn. poję. Sąd więc jest pośred. pozna. przedmio.
W każd. sąd.: jest poję.: obejmu. wiele przedmio.
które odnosi się do jedn. specyal. przedmio. N. p.
wrażl.:) wszystkie ciała są podziel. – podzielność odnosi się może
do wiel. przedmio.: ale specyal. w ten zdan. odnosi
się do poję. ciała. Jedno.: te 2 poję.: ogólniej.: podzielności.

i specyalniejsze ; istot., odbyw. rozsąd. funkcyę, która naryw. sądze. Wszyst. funk. rozsąd. więc takie. sąda. a możn. pozn. wszyst. rodza. tych funk. pozwaw. możeb. rodza. sądów i poję. ogól. które im nadaje jedno.

Analiz. więc pozn. formy sąd. otrzyma. poję. zasadn. wszyst. rozsąd. (d. Stammbegriffe d. reinen Verstandes) lub formy zasadnicze sądzenia (d. Stammformen d. Urtheilens) lub wys. syntezy (Stammformen d. reinen Synthesis) lub czyste Syntezy (reine Synthesen) lub wrei. Kategorye przedstawienia. Kategor. te moż. znale:

w sposob. następ.:

Bior. sądy, bez wzgled. na ich treść, jedyn. z ~~[illegible]~~ wzglę. ich: formy, mamy, jak. zaw. logi. uczy: naprzód sądy: ogólne (allgemeine)

~~besonder~~ partykularne (besondere

jednostko. (~~sing~~ einzelne)

Pod. ten pole: na jedn. wspól. poję: ilości. która w jednost: występu. jako jedność, w partykul: jako wielo: w ogól: jako powszechn. Zastanaw. się więc nad ilości. sąd: bez wzgled. na ich treść, odkrywamy trzy katego: ilości:

Einheit, Vielheit, Allheit.

Możn: sądy rozw. tak. wedł. ich jakości: Będą wtedy albo: ~~af~~ twierdzące (Bejahende

albo: przeczące (Verneinende)

albo nieskończo: (Unendliche)

Wspól. mają kategor: jakości, które się w sąd. twierdz. objaw. jako rzeczywisto: w przecz: jako negacya ; w nieskończ. jako limitacya, ograniczę. Mamy więc trzy dalsze kateg: przedstawion. jako:

Realität, Negation, Limitation.

Według relacyi mogą być sądy
Kategory. (Kategorische)
hypotetycz. (Hypothetisches)
rozjemcze (Disjunctive)

Kategor. ustęp relacyi do nich zastósowane, ob-
się w kategory: jako inherencya i subsystencya,
(substantia et accidens); w hypotety: jako
przyczynowość i zależno: w rozjemcz: jako
wspólno: lub wzajemno: Mamy zat. 3 nowe
kategorie: Inhærenz u. Subsistenz,
Causalität u. Dependenz (Ursache u. Wirkg)
Gemeinschaft (Wechselwirkg zwische dem Handelnd. u. Leidea.

Nareś: uważ: pod. sąd. jest nie
problematyczne, asertoryczne, apodyktyczne
którego wzgl. kategor. jest modalność (Modalität)
a przez nią otrzym. jesz. 3 kateg:
Möglichkt – Unmöglichkt
Dasein – Nichtsein
Nothwendigkt – Zufälligkt –

To są wszyst. (pomz. K.) czyst. poję: które zawie. rozsąd:
a priori w sob. a zapomo. któr. dokony. synte.
percep. t.j. że tylko przez nie, twier. K.,
może rozum. rozmaito. percep:

Dowo pod że ~~tablica~~ komplet. i że tyl. jemu
mogło się to udać, bo tyl. on pierw. wedł. prawdz.
indukt. wynal. te poję. Tredwin wilow. wspraw.
Arystot. wynal. te poję. pierwo. ale nie mając
żadn. zasad: wedł. któr. by ich zmk. zbierając
empiryczn. i znasz 10 zebr: tak zwa: prædicamenta
pot. jesz. 5 odkryt, tak. zwa. postprædicamenta
A i wtedy jeszcze tabli. była niekompl. Tak
i ~~tego~~ błęd. wedł. K. dopuś. się Arystot. że niekt.
formy czyst. naoczno. jak. quando, ~~mod~~ ubi, situs i t.d
wśród nich umieści.–

Rozem zestaw. kategor: K:

1) Kategorien d. Quantität
a) Einheit
b) Vielheit
c) Allheit

2. Kategorien d. Qualität
a) Realität
b) Negation
c) Limitation

3. Kategorien d. Relation
a) Inhærenz u. Subsistenz
b) Causalität u. Dependenz
c) Gemeinschft od. Wechselwirkg

4) Kategorien d. Modalität
a) Möglichkt u. Unmöglichkt
b) Dasein–Nichtsein
c) Nothwendigkt Zufälligkt

Twierdz. nresz. K. że z tych pierw. pojęć rozsądk. (Stammbegriffe d. Verstandes) dają się wyprow. mnóstw. pochodn. które on nazyw. praedicabilia częśc. rozp. n. p. siła, czynność, bierność, z Katego. przyczynowo; z Katego. wspóln. wyprow. obecność, opór i t. d.

Aby z tych pierw. pojęć a oszczeg. pełn. percep. dostarcz. nam przez zmysłow. naszę, mogły powst. jednolit. poj.: które rozsądek opern. przyjmuj. Ka. odrab: funk. ducha: która pośred. międ. zmysł. a rozsądk.; Tę funk. czynność nazyw. wyobraźn. Ona jedna: wyobra. sob. przedmio. których intuicyj. nawet gdy nie jest obec.: Ta wyobr.: o ile jest intuic. o tyle należy do zmysłowo.; o ile zaś, nie tyl.: przyjmu. lecz stwarz. nowe wyobraż.: jest ona podob. do rozsądk. Z tej wyobraźni wypływ. wyobraż. czasu, który jako form. zmysł. wewnę. takż zmy.: z rozsąd. a podobny: wiąże wszyst. wyobraż. (Vorstellgen) pod jedn. form. czasu.

Przez połącz. czasu (któ. jest w sob. form. zmysło. percep.) z Katego. iloś. (któr. jest niezmysł. pojęc.) powstaje schemat czy: ilo. (d. reine Schema d. Grösse) którym jest liczba. Defin. ją Ka: numerus est quantitas phaenomenon. – Z Katego. relacyj powst. za pomo. czasu schemata: trwan. i zmian.; być po sob. być razem. Z Kateg. modalno. powsta. w ten spos. schema: kiedyś, teraz, zawsze. Nareś. z Kateg.: jako: powsta: schem: być w cza: (= rzeczywisto.); nie być w cza: (= negacya) i t. d. Nie będę zapuszcz. się w dal. szczegó: to, co powiedz. wystar: aby dać wyobraż. co Ka. rozumie przez Kateg: i jaką rolę im wyznacz. w opera: umysłu ludz. – Nale: tę naucz: ocen: i wykaz. jej następ: gdyż została: konsekw. przeprowadz.

§ Ocena nau. o Kateg.

Że cała budo. sztucz. Kateg: i pojęć za pomocą ich utworzo: dowod. wielk. przenikliw. i talent: w zestawia: i przestawia: pojęć oderw: trud. zaprzeczyć. Tego sta. nigd. wcześ. nie odznacz. Ka. Ale gmachy stawia. z pojęć oderwa: częs. podob. do pałac: czarodziejskich które na chwilę wywoła. zaklęć. magicz. znikają bez śladu gdy przejdz. godzi. zaklę: lub gdy wędrow. nie ulegnie pokus. zamieszk. w nich, lecz wyrwie się stąd silniejszy od zaklęć: czarnoksięż. Jak straszy nocne, tak i sztucz. budowy sztuki magicz. znikają przy pierw. świtan. dzienn. rzeczywisto.

Zar. na pierw. rzut. oka. budowa ukazu. się zbyt sztu. aby mogła być prawdz. Trudno uwie: aby w owej wład. nasze. umys. która Ka. rozrząd. zowie, drzemać. drzema: pojęć pierwot: a mniej. pochodn: pozbawio. wszel. treś. a mimo to porządkuj: wszyst. wyobraż: utworzo. na podsta. doświad. zmysło.

Nawet Kuno Fischer wyda: sąd niepochl. o tabli. Katego: „W zestawia. Katego: (tak mówi) objaw. się w szczegól. sposo: upodob. Ka. w architek. zabaw: Nie należy przywiązyw. zbyt wiel. wagi do symetr. z któr. on się popisu. Jak Katego. te zosta. wydeduko. ze sąd. tak dodekalog syst. pojęć rozsądku pozbaw. jest formy syst. a tej zastąp. nie może. przez igraszk. architekto."

W isto: gdy kto kształc. nowe pojęć zesta: a nie podra. wypa: dla niego to wolno; czy w tak. zestaw. wzaje. do sieb. zosta: może być przez jego bezdowodne: ale będz. wiem. wyraz: Vie. zaś nigdy nie dowió. dla niego się w umyśle cztery główn. pojęcia: ilo: jakoś. rela. i modal: będą: oczywist. iż od ogól. 12 Kateg. wymien. napew. posiad. cztery owe pojęc: ale za to pojęc. oderw. jak wszyst. inne nie pierwot: lecz przeciw. utworz. z pojęć inn. konkretn. Zam. od ilo. jakoś. rela. lub modal. mówi aby tak samo, a nawet daleko lepiej zaczynać

od poję: siły, ruchu charakt. i t.p. a zmu.
wyprowadz. te same pojęć. które Ka. uważa za pierwotne z doświadcz. w Analit.
Byłaby to znowu zabaw. rozum. dowcip. jak
ta, którą urządz. Kr. rob. i myśl.

Ale sprawa. na tak. swoj. stwor. moral. A wted.
gdy się zapyt. czy filoz. układy fundam.
ludzk. myśl. wolno bawić się w kombin. pojęć, ~~[illegible]~~ rob.
których ostatn. przeznacz. wyjaśn. wszystk. zagadk.
życia i Kapew. Ka. na taką nowe: bydb. odpowiedź
że zbyt sob. ceni prawd. aby miał obracać jej
w zabawkę. Nam zresztą tak. nie przychod. na myśl,
posądz. go krotochwil. ~~[illegible]~~ brany go zaped. na
serio, a mówi. tyl. że ~~[illegible]~~ bardzo: sądzio:
wydaje się zabawić przestrzeń. i powiedz.
pojęć jakb. nie rozchowani jak. –
Krytyk. kategor. przeprowadz. że pewno. zwrac.
pytań i odpowiedz.

1°. Co zmusza nas do przyjmow. podob. Kategor.?
Na to jed. odpow. że nie zgod. Hypote: do
który źródł. nie zachodz. potrze. jest zbyteczn.

Należy uzasadn. tę odpow. Ka. mówi, że ile
tego owe "Stammbegriffe des reinen Verstandes"
muszą być w nim goto. a priori, ponieważ
nie mogą być owo. zmysł. percep., Mają
bow. charakt. konieczn. i powszechn., które nie mają percepcje
zmysłow. Ten argum. nie ma żadn. siły przekonywającej
Nie wolno stawiać takie dylema: poję. ogól.
albo są w nas goto: albo przychodz. nam ze percep.
wrażeń zmysł.: druga część tego dylem. oczywiś.
fałszywa. bo żad. poję. ogól. nie może powstać jedynie
przez percepcje zmysł.: Zmysły n.p. pokazu. nam
istnieją rzeczy: ale nie mogą nam powiedz. że w tej
jedności rzeczy jest jakaś ogól. natur. którą
można pomyśl. bez niej, i którą jako ogól. poję.
zwracamy ~~[illegible]~~ odnajdyw. w wiel. jedność. podob.
Ale bynajmniej stąd nie wynik. że pierw. podob. dyle:
jedyna możebn. Mogą ~~[illegible]~~ być apriori gotow. ogól. poję:

ale lecz/ mogłaby być także wnet wrażeń wszystk. że w poznaw. jednostki ze pomo. wszystk. odkry: równocześ. praw. ogól. Otóż ta druga alternatywa jest nietylko prawdopodobniejszą od pierw. lecz jedy. możeb.

Przykł: Zwierzęta a. b. c. poruszają się ruch. samodziel.

Rozum uogólnia te spostrz: za pomo. defin: zwierz. jest to jestestw: obdarzo. ruch. samodz.

Aby taką defin. utwo. na to wedł. drzew. filoz. potrzeba tyl: aby rozum miał wrażeń odkryw: w jednostkow. substan. to co należy do jej natury bez względu na jej jednostkow. istnie.

Wedł. Ka. równ. percep: jednostkowe: zostały by utworzone: w gotow. formy: substancyi, ruchu, przyczy: i t. d. a wszystkie te formy rozum. stwórz. by nic nie pozn. rzecz:

Czyż także utworzona opera: nie poty: cał. hypotezy Czy hypot. potrzebna stwo. wszy. ten sam fakt wytłum. daleko prości.?

2°. Czy hypot. Ka: wyjaśnia tłumaczy?

Odpowi: może, że nie zgoła!

Przykłady: Wiele koni jest koło: ciem. Słońce świeci grzeje.

W pierw. raz: umieści. wedł. K. wszyst. kategor: niebyło: w drugim: przyczy: Nie wiemy dlaczego:

Ta rozka: tyl. drog. może: albo zjawiska, mów. wszy. K. zmusza: nas, do przypisy. im niebyło. lub przyczy: alb. nie zmusza: Jeżeli pierw. upa: hypot. K. jeżeli drug: nie oniej nie tłum. bo nie wiemy. dlaczego do tych lub owych zjaw. stosuj. te a nie inne katego.

3° <u>Czy teor. Ka. zgad. się z rzeczywistością?</u>

Oczywiś. że nie. Gdy twory. ogól. pojęć. jesteś.
przekona: że one stos. się do rzeczywist. rzecz:
nas, wszyscy że za niebyt. w nas. lecz takż: choć na
złożony sposob. rzecz. nas. Według tego przekon. postępujemy
przy życiu całe, czego dowodz. nie był. pozwol.
rozwój [przekreślone] wszystk. dzieciąc. lecz takż. aż do
późnej star.: przebyw: w nas dążą, aby w rzeczywis.
przez ogól. To powszech. przekon: że ogól.
dąż: całego ludzk. plemię. były dob. złudz
podobn. do złudz. owego, jakoby [przekreślone] słoń. obrac.
się naokoło ziemi. Ka. chciał być więc Kopern.
a jest nim względ. w analit. bo wszystkie
zjawis. stosuj się do pojęć [przekreślone] czyst. gotow.
a prio. Zeszło. jedn. Ka. wyja. że złudz. optyc.
mocą. intelektualizm. za pomo. rozu: ale nie
usuwa. złudz. wszys. Gdzież przyczyn. powsz.
argum. przekonyw. nas Ka: że jesteś. w ciąg.
złudz. Ale argum. jego znowu niedołęż
[przekreślone] dylem. Ka. do rzeczo. powo: że Kateg.
albo są przymiot. rzeczy t. j. transcendentne
albo są w nas a priori, jako formy transcendentalne.
Ale jest trzecie możno: że są jedn. i drug:
lecz obaj w obu razy: odmien. sposob.
np. Przykł: kolor w subj: jest wraż: optycz:
w objek: zaś wibra. eter: i wibra. i czas.
Głos w subj: wraż. akust. w objekt.
wibra. powie. i wibra. czas:
Dla rzeczyw. Kateg: zatem: nie mia. być ina.
sposob. być w subj. a ina. w obj: tylko same
Katego: przyczyn. i t. d.
Rzeczywis. za ten przemaw.! a jeśli Kateg.
są takż formą bytu, ca nie był. form. myślenia
to dylem. Ka. niekompl. a jego wniosek fałszy.

4° Czy drogą określ. odkr. K. owe Kategorye?

Znowu odpowiem że nie. K. za główn. opera. rozsądku uważa ~~rodz~~ twor. tworzen. sąd. t. j. łącze. [illegible] przedykatem w zdan. Ponieważ zaś za formy sądów ergo, tak mówi K. przy anali. tych form odkrywamy Kategor. pierwo.

Nie można drugi. chwil. się meth. w wyszuk. który z lekcewa. mówi o Arystot. że tyl. z doświad. pochod. swoj. Kateg.: Czy K. robi co innego? Sądy przecz. się wyrob. doświad. Z góry nie potrafi. powiedz. że wszystk. koni. mają kopyta. lub że ryby nie mają czegoś koni. W obu razach wygląd. sądy ogól. raz twierdz. drugi raz przecz. sposob. który K. ~~tylko~~ anali. tak. sąd. dojść nam dane Kateg. ilo. i jakoś. które same nie pochodzą z doświadcz.

Tu odrzuci. że nie dla tego sąd każd. ma ilość lub jakość, a tak myśl. umi. iż że tak sądzimy ponieważ niezbędn. obdarz. ilości i jakości.

Wszak. przed utworz. sąd. już znam. liczbę rzeczy, o któr. chce: coś wypowiedz. Znaczy to, że już wyobraż. zanim układ. je w pojęć. już raz obdarzo. ilość. jakość i t. d.

Należy tak. mieć na uwa. że ilość i jakość ~~i d. w.~~ w sąd. mają znacz. przenoś.

~~W~~ Sąd: każd. koń ma kopyta: jest sąd ogólny co znacz. że całe poję. konia mieści się w obręb. szersz. poję. jestestw jednokopytk. lub: gdy ~~[illegible]~~ poję. konia wyraz. przez koło A, pojęcie zaś jestest. jednokopytko. przez B twierdz. że koło A mieści się w obręb. koła B. ~~peryfer.~~

~~Gdy~~ Powiem: ~~mówi~~ w sąd. niektór. konie są kare, gdy pierw. poję. oznacz. przez koło A, drug. przez koło B, twierdz. że tylko części koła A leży wewną. obwod. koła B a ~~więk.~~ cała jego po za obwod. tegoż koła B.

Porównywa. także dwa koła pojęć. mogą jedno nastę. więk. a drug. mniej. bylebyśmy pamięt. że ilo.

Kant 47

poję: jest ilość przenosi. a ~~ten sam nie jest~~ pierwotn. jest ~~ilości~~ w wyobraź: i odpowiad. im przedmiot. Chociaż więc dojść do Kategor. ilości nie powziąć jej źródł: w sąd: lecz w wyobraź: pojedyń: z któr. wedł. Kat: powst. poję:

Tak samo ilość sąd. ma znacz. przenoś. Mów. że każ. róża ma kol: wyraż: ~~przymiot. posiad~~ że róża posiad. pew. przymio: Zaś: posiadan: jakiej kol. nazy dwoj: nazyw. jako: możn: każd. sądzi przyznaw. jako: powiew: subj: albo posiad. albo nie posiad: tego, co o nim ~~posiad~~ oznaczn. predyk: wedł. tego czy zdanie jest twierdz. lub przecz: Wię. jedn. trzeba: jako: w takt. rozrob. znaczę: że przestać być Kategor. w znacz. zwykł: i nie oznacz. nic inne. jak akt twierdzenia lub przecz. i czyści o jak. subj:

To pewn: że jak ilo: tak cni jako: nie wyodrębn. przez analiz. sąd: lecz wnosi je do nich, dla takiej. podzia: znalazł. jako: w przedmiot. lub ich związków wyobraź:

Gorzej ma się rzecz z rela: i modalno:

~~Dzielimy~~ wedł. relacyj sądy na kategor. hypote. i dysjunktyjne. Znaczy to, że stosun. międz. subj. a predyk. jest bezwzględ. lub warunk. lub wresz. ~~taki, że jeże. jed.~~ wyklucza: wszystk. możeb. przypad. oprócz jedn. To jest znana szkol. klasyfi: której nie należ. zbliżać w znacz. dotąd: Rela: w znacz. dotąd: wyraża stosun. wzajemn. dwóch rzeczy a że subj. i predyk: mogą uchodz. za takt. możn. mów. o ich wzajemn. stosun. Ale przedtem: rozważmy: relacya jest dale: rozumieć. obja: W sąd: ten żółwiec jest wypuk. wzrost:

ten żółwiec jest większy,
ten żółwiec [należy do] czwart. pałki,
ten żółw. waleczny
ten żółw. został zraniony.

możn[emy]: mów. ~~tem~~ o relac: subj. do predyk: ~~ale w czynności zaś mamy~~ choć w pierw. raz. przypisu: żółw. ilość, w drugi. jakość, w czwart. czyne. w piąt. bierno. a tyl. w trzec. relacyę. Stąd mam się pokazać.

że gdzieb. dopie. przez anali. sądów dochod. umieli do poj: relacyj mieliśb. poj: zupeł. niezależ. Nikt też tak nie postępuje: bez poj: relacyj utworz. przez zastanow. się nad stroną przedmiot: lub ich wyobrażeń. wewnętrzną: poj. do idealn. stronę zachodz. między rzecz. a przedm:

To samo dałoby się powiedz. o modalno. Ale dosyć tych szczegół: Nie będę: zastanaw. się nad wyprowadz. 12 szczegóło. kategor: z odpow. głównych, bo to już istotn. zabawa. Dla czego z relacyj, pomnoż. przez pojęcia czasu, mają powst: kategor: inherencyj i subsisten: przyczynow. i dependencyj, nareszcie wspólno. i wzajemno: nikt nie zrozumie. Kto ma umysł nieskorypió. a styczn. te wywod: przychodzą na myśl słowa Getego w Fauście, który zapew. myśl. o takiem filozofowaniu:

Der Philosoph der tritt herein
Und beweist euch, es müsst' so sein;
Das Erst' wär' so, das Zweite so,
Und drum das Dritt' u. Vierte so;
Und wenn das Erst' u. Zweit' nicht wär',
Das Dritt' u. Viert' wär' nimmermehr.

Na co nareszcie uczeń odpowiada Mefist. wykładającemu tę lekcyę w nieobecno. Fausta:

Mir wird von alle dem so dumm,
Als ging mir ein Mühlrad im Kopf herum.

Krytyczny rozb: 19 ku. analityk: francuzcó: który jest o wszyst. pojęci. wszędzie uwaga, że cała te sztuczn. budowa jest wszystk. bez podstaw: który zostaje na uboczu: cenzury, dla wszystk. zaraz: jakie spowod. w głow. niektó filoz: Nawet taki Schopenh: entuzyasty wielbiciel: Kanta uważa: jego teorią czasu i przestrz. że jed. z największ: zdob. ludz. myśle. stanowią. Że zatym ocenić, anali. i nastep. odrzu: jako nierdzo. spekula: W zasadz: kryt: filoz: Kanta, która znajduje się na koń. I° tomu

jego dzie: „D. Welt als Wille u. Vorstellung“)
stawia: te grube błęd: K=a falszy: zamiłow. w
architekton. logiej: które pochodz: ztąd, iż tego,
że jak. przypuśc: są formy bez treści w nasz. zmysłowo-
(t. j. czas i przestr.) tak są pojęć. poz. wrodzo-
w nasz. umyśle. Wykazaw. że tak. poz. wrze a
priori ist. w nasz. głow. nie mogą, bo są oderwa-
od wyobraż: zmysłow. a zat. wyob. drugorzęd:
mówi, że cała nauka o schematyzmie czystych
pojęć rozsąd: (Schematismus d. reinen Verstan-
desbegriffe) dla tego stawia jest z rozumn. innej,
że nigd. nikt nie zdoł. jéj zrozum., kein Mensch
hat nie daraus klug werden können; że
pozorna głębokość i trudno. wykła: ukrywa przed
czytelnik: ~~że treść nauki jest nieudowodnio~~ brak wszelk: prawdziw. dowod. i
zupełn. ~~bezmoż.~~ przypuszcz. i t. d.

§. Zasady czystego rozsądku.

Wyłoż. w 1ej ks: analityk. transcend. pojęć
czyst. które a priori znajdu. się w rozsąd. i
~~drugie~~ zestawiw. kategor. które raz z wyobrażeniem
czasu składa: się na schematyzm czyst. pojęć
rozsądku: przechodz. K=a w 2ej ks: tejże analityki
zasady (Grundsätze) wedł. któr: ~~poję~~ percepcye
zmysłd: za pomo: katego: łączą się w sądy
i składa: się w cało: doświadcz. empiry. Poniewa-
każd. doświad. jest złoże. różny. percep: będą
owe zasad. najwyż: warunk. a prio: wszelkiego
doświad. Wspomn: że estet. transc: ~~f~~ odpowiada
na pyt: jak jest możl. matem.? Ale K=a: zamie:
wrząż swoj. krytyk. czyst. rozu: odpowied. jeszcze na
dwa drug. pyta. Drug. pyt: było: jak jest możebna
nauka przyro:? Wie ist Naturwissenschaft a priori
möglich. Na to pyta: odpowi. analityk: a szczegól.
druga ks: o zasad. Przyro. jest pewn. porząd. zjawisk
a te zjawis: zależą od pewn: warunk. umożebniej. ich empiryczne
pozna: Te warun: o ile odnoszą się do pozna: porządk:
zjawisk. są to czas i przestr: o ile zaś chodzi o pozna:

cało. zjawisk. ich wzajem. porząd. i tedy zależ. od
pojęć i zasad czyst. rozsąd: To zasady dają przez cztery
główn. Kategor.:

1. gdy zjawis. podlegają pod Kateg: ilości, powodują się
zasada: wszyst. percep: są to ilości rozciąg.:

Kateg: jakości daje nam drug. zasad: w zjawiskach
to co jest rzeczywist. jest wrażen. a każd. wrażenie
~~ponad~~ jest ilo. intenzywna.

3. Kategorya ~~tej~~ relacyi daje zasa: że doświad. jest
tylk. możeb. gdy mamy pojęc.: o koniecz. powiąza.
percep. a tę zasa: ogóln.: ~~daje~~ wykła. się na
trzy twierdz. poszczegól.:

a) pomimo zmian w zjawis. trwa subst. a
jej ilość ani się nie powięk. ani zmniej.

b) wszyst. zmiana dziej. się wedł. prawa przyczynowości

c) wszystk. substan. istniej. obok. sieb. i razem
w przestrze. zosta. w wzajem. działan. na sieb.

4. Nareście Kategor. modalno. daje nam trzy nowe
zasady:

a) wszyst. jest możeb. co się zgad. z formal. warunkami
doświad.

b) wszyst. jest rzeczywis. co ma związ. z materyal.
warunk. doświad. t.j. z wrażeniami.

c) wszyst. jest konie. co ma związ. z rzeczywistością
wedł. ogóln. warun. doświad.

Z tych najogóln. twierdz. wyw. Kt filozofię przyrody
a priori. Ponieważ ją wyłoż. w osob. dziełku: Metaphysische
Anfangsgründe d. Naturwissenschaft, które nie za
wiąż. ina. jak zastosow. zasad czyst. rozsąd. do szczegółów
przyrody: uważ. za potrzeb. przy tem miejs. włączyć
krótk. pogląd na to dzieł: które jest jakoby koment.
do drugieg. Kr. analityk. transcend.

§ Filozofia przyrody

Ogóln. filoz. przyrod. powin. wykazać jakie sposob. czyst.
pojęć. i zasad. rozsąd. stosuj. się w zjawis. przyro.

Oczywi. że przez o tył. tyl. możeb. o ile mocu postugiw. się matem. Chodz. bow. nie o poszczególne zjawis. przyrody lecz o najogól. klassyfik. jej praw. Stąd zrozu. filoz. przyrody będą tand. czas. Zjawis: podpad. albo pod zmys. zewn. albo pod zmysł wewn. Pierwsze te, drugie nie kwalifikk. się do oblicz. matem. pozost. tyl. zjawis. zewnę. przestrzenne. Można sprawdz. zjawis. wewnę. czysto dośw. tak. będ. przyrodn. sposob. ale to jest będ. nau. empiryczn. Aprioryst. zaś filoz. przyro. zajmu. się tyl. zjawisk. w przestrz. a te przedstaw. się nam za pomocą ruchu, który ~~d~~ zjawia. w najogól. zmysł. wrażen.

Kategor. ilości odpowi. zasa: wszyst. zjawi. są ilości. extensyw. Nazyw. to K. aksyom. percep: Axiom d. Anschauung. Zastosow. tych aksyom. do mater. będą. w ruchu ~~daje~~ zajmu. się 1ᵃ cz. filoz. przyro. tak zw. Foronomica. Traktu. o ~~czas~~ ~~będą~~ w ruchu i o praw. ruchu w ogóle.

Kategoryja jakości odpow: zasa: Wszyst. jakości mają stopień pew: czy. są ilo. intensyw. (W tej zasa: mają źród. swoje: Die Anticipationen d. Wahrnehmung) Zasa: te, stosow. do materyi w ruchu, jest treś. 2ᵉʲ cz: filoz. przyro: dynamiki, która trakt. o różni. jakościowy stanu płynn. stało. i t. d.

Kategor. relacyi odpow. trzy analogie doświad. (Analogien d. Erfahrung), traktow. w 3ᵉʲ cz. filoz. przyro. mechaniki która pole na treści zasad.

a) ilo. materyal. subst. nie zmienia się

b) każ. zmian. ma przyczy. zewn.

c) w wszyst. udziela ~~się~~ się ruchu. skut. równ. się przyczy. (Wirkung = Gegenwirkung)

Kateg. modalno. odpow: trzy postula: myśle. empiry: (Postulate d. empir. Denkens) a to jest treś. 4ᵉʲ cz: filoz. przyro: fenomenologii. Zajmu. się one trzem. rodz. ruchu: prostolin. kołowa. i względ: Te trzy form. ruchu odpow. trzem katego: możelno. rzeczywisto. konieczno., dlatego, więdy nikt nie rozumu.

§. Fenomenon i Numenon.

Po tem zbroz. lub raz. wsped. wracamy do analizy transcend. Ostatnia część jéj (Dritter Hauptstück) ma napis: Von dem Grunde der Unterscheidung aller Gegenstände überhaupt in Phaenomena u. Noumena. Wykazaw. w jéh. spos: rozsąd. zapomo. apriorystn. pojęć i zarad materyał wraż: zmysłd. tworzy w ~~całość~~ całość, którą zwykli: nazyw. doświad: a które obejmuje cały świat przyro: pod względ. postrzeg. musi. K. zad. sob. pyt: jaka praw. ~~—~~ i wartość mają te twory nasz. rozsąd. Pobudz. do tego była tem bard. uwaga: że jego teor. wydawa. się bard. podob. do idealiz. Berkel: przyjmuj. tak. całość świa. materyal. przypisuje. jem jedn. byt. istn. subj. t. j. wewn. naszej duszy. K. w pierw. wyd: (Krytyk. czyst. rozu:) usiłu. odeprz. od sieb. zarzut idealiz. Twierdz. że świad. o nasz. włas. istnie. doświad. istnie. zm. rzeczy zewn. nas, bo ~~bo~~ wrażen. nasze ~~wraż~~ zmieniają się, a tych zmian nie moglib. pozna. gdyby nie było czegoś w nich trwał. Jeśli: nasze wraże: ciąg. się zmien. musi być zewn. nas coś trwa: co jest przyczy. tych zmian. K. już w pierw. swoich pism. utrzymy. że powstan. wraż. zmysłd. w nas doświad. istnie. przedmio. który je wywoła. a przeciw zarzut. idealiz: który podnoszo. zaw. że nigdy nie powiedzie. o istnie. rzeczy Wiedz. nic: mają nasze wraże. zmysłd. jakąś przyczy. niezmysłd. jakiś przedmiot transcendal. który nam zjawia się w form. zmysłdw. Jest więc jakaś „rzecz w sobie" (Ding an sich) która jest przyczy: naszych wraż: i percep: czyli fenomenów.

Tej rzeczy ~~w sob.~~ (poznać bezpośred.) nie mogą. ~~tylk. mam.~~ tylko pośred: pod ~~jako w~~ form. percep. czy to czy myśle. Jeśli wraże: nasze tworzy: w percep. ~~odbywa~~ przedstaw. się one w cza. i przestrze: gdy zaś ~~przez~~ zmienny zjawisk odnosi. do trwał: substancy gdyż jedn. zjawi. nazyw. przyczy. a drug. skut. gdy wogóle zjawis. tworzą w całd. kształt. ~~jakiś~~ jakiś system, którego częś. wzajem. się trzyma. i na sieb. oddziaływ:

zaw. pamięt. że to są nasze wyobraż. i pojęć. które
przenosi. na rzeczy zewn. nas. Godzi się wtedy zapyt. porząd. K. o wartoś. i prawd. objekt. jakoż mają prawd. mają wtedy
te wyob. nasze. ducha przypisyw. rzecz. zewn. nas?
[illegible]. Czy formy, w które wkład. materyał zmysłowy
naszych wyobraż. są wistot. także formą rzeczy a subjekt.
warunk. nasze. myśle. także objekt. warun. rzeczy?
K. odpowi. na to pyt. stanow. że nie wyobraż. sob.
rzeczy tak. jakiemi są, lecz jakie. przedstaw. się
naszemu myślen. wed. wrodzo. mu warunk. Wyobraż.
nasze nie odno. się do rzeczy w sob. lecz do zjawisk
tych rzeczy, nie do numenów, lecz do fenom. Stąd
Prawa wrodzo. nasz. zmysło. i umysło. percepcyi
zmuszają nas do/ wszyst. rzeczy
rzeczy (wszy. w przestrze. (Każd. zmian. rzeczy
w czas. ale nie wol. twierdz. że rzeczy w sob. brane
także są w przestr. i czas. Nasze wład. istnie
ują i w czas. jako rzeczy następ. po sob. stanów
przybol. ale nie mo. afirmo. że istnie. nasze
rzeczywiście jest w czas. i two. rzeczy po sob. następ.
nam i myśli.

Przestr. i czas mają zat. empiry. rzeczywisto.
dla nasz. formow. ale gdy zapomni. o warunk.
wrodzo. nasz. myśle. są one tyl. idealisty. form.
których nie odpow. żadn. rzeczywist. niezale. od zmysł.
rzecz. Tak samo ma się rzecz z kategor. one
tak. są niczem. apriorysty. form. w których zamyka
się nasze doświad. Kategor. mają peł. znacze.
dopó. za ich pomo. łączy. zjawi. w czas. i przestrz.
ale gdy chce. przekroczyć grani. zmysłow. doświad.
i używać ich do istot nie zmysłow. lub nadzmysł.
wtedy one rozbiją. są treści. i znaczą. niczego.
kontradykc. które K. nazy. Die Amphibolie der
Reflexions begriffe. Mo. zat. tyl. doświad.
że, jak przedstaw. się rzeczy nam, nie jak one
one są w sob. Rzecz w sob. jest poję. bez treści
jest nieznane. X, bo. nie sprod. zjawisk, o któr.
jednak nic nie wie. Rozumi. nie mo. pojąć tego, że jest.
Metafizycy wyprowadz.: z wyobr. zapomn. się tem

niepozn. X. Taka metaf. jest niepodob. bo wszel. pozna-
nanie zaczy. się w dziedz. doświad. A tak zabie-
ra się K. do odpow. na trzec. z owych pyt. o któr.
wspomn. wtedy, gdy zaczyn. ~~na początk.~~ rozbiór. krytyk. czyst. rozu.
To 3ie pyt: brzmia: Jak jest możeb. metafiz.?
Zajmu. się niem K. w 2iej połd. Logi. transc.
tak zw. Dyalekt. (Porówn. Zeller, Gesch. d. deutsch. Philos. p. 437–441)

§ Dyalekty. transcend.

~~Wyr. Vernunft~~ Ta druga cz: Logi. zajmu. się
władz. rozu. którą K. nazy. Vernunft. Wyraz
ten ma u K. roz. znacz: naw. w jedn. i tej samej
książce. W tytule np. książki: Kritik d. reinen
Vernunft. ozna. Vernunft wszyst. opera: ducha
które K. zwykł. wspól. wyraz. Gemüth obejmu.
W dyal. zaś Vernunft oznac. właś. osob. ducha,
różną od zmysłów i od rozsąd. Jak trzy opera: lub
władze ducha są trzy władzie: Sinnlichkeit, czy-
władza percepcyi, Verstand czy. władz pojęć
Vernunft czyli władz. idei. Jak rozsąd. zbiera
percep: dostarcz. mu przez zmysły w pojęc:
tak rozum pojęc. rozsąd. wiąże ~~zbiera~~ znowu w idee.
Jak opera: właściw. rozsąd. jest tworz. sąd.
tak opera. właści. rozu: tworze. sylogizm.
Jak z różn. form sąd. wyprow. K. różn. kateg.
czy ogól. pojęć rozsąd. tak z różn. form sylogizm.
różn. pojęc. ogól. rozum. zowią się ideami.
Stosun. rozum. do dwóch inn. władz poznaw.
następ: Zmysł. i rozsąd. zajmu. się tem, co podpad.
pod doświad. zmysłow. t. j. przyrodą. Rozum zajmu.
się tem, co leży po za przyro: Gdy. bowiem. tyl.
poświad. zmysł. i rozsąd. poprzestawać by na poznan.
zmysłow. niezupełnie, ale że dąży rozum, szuka jeszcze
tego, co być ma, nie kontent. się tem, co jest.
Rozum więc stanow. mieć: rozsądkowi pewne postulaty,
zapytania, regułę, przypomin. mu, że za światem przyrod.
którym on zajęt: leży świat inny; po za światem przyro.
świat wolności. Rozsąd. zajmu. się tem, co jest względne

i względn. od sieb. zależno. rozum rozpoz. się tem, iż nie
jest względ. lub zależ. dowodź. tego K. z natu. sylogizm.
Sylogizm. każ. jest podciąg: A czegoś zależn. pod swoj
warun. które znamy warunek, który, z niego wyprow.
coraz nowe zależno. i nic nas nie zmusza do zatrzym.
się. Inaczej. mówi rozum, gdy zawsz. od czegoś zależ. (conditionatu)
a szuka: jego warun. (conditio): wtedy musi i ci
coraz wyżs. wznos. w szere: zależno. tego. nie dojdz.
do zupeł. warun. Szuka więc zależno. warun. prowa
nas zaw. do idei czegoś niezależ. od którego zależ. wszyst.
płyną z niego ~~warun.~~ skut.

Tę najwyż. niezależność nazyw. K. das Unbedingte, d. Absolute. Czem to nieoznacz. u nie: jak.
jestest. najwyż. bezwzględ. i niezależ. istnieją:
czy suma ~~...~~ całej warun: Zjawis. np. jedno przyp.
będ. czemś względ: w swoj. istnie: bo zależy od
wszyst. inn. zjawis: ale wszyst. zjawis. razem
będą stano: całą bezwzględ: bo po za nią nic
nie ma, od czego by ona zależała: Tak samo jed. pewnego
stan psychi. nasz. duszy będzie czemś względ: ale
wszyst. razem będą sumą bezwzględ. i t. d. Tu
widzimy: że jak tyl. inn. pojęć: tak pojęcie bezwzględn.
i niezależno. skrzywi. K. biorąc je za sumę
względn. zależ. egzystencyi: za „absolute Totalität
in der Synthesis d. Bedingungen. Jest oczywiście
że jeżeli jed. gwiazd. jest czemś zależ: to suma
wszyst. gwiazd razem nie będzie czemś bezwzględ.
bez pozostan. suma względn. zależ. jest: Jak
~~...~~ przez dodaw: coś skończon: ~~...~~: nie może powsta.
~~suma~~ całość nieskończ: tak względn: jestes: pomn.
nawet w nieskoń: przy samej względ. nie mogą
dać jeszcze bezwzględ: Nie możn. dość zwrac.
uwagi na ten zgub. sofism: które następ: jest
zniweczy: najwyż. i najdoskonal. oczywistość: a zamienia
każ: stworz: lub wszyst. stworz. razem w istotę
bezwzględ: wb. wyobraz: Ale stoimy dopie: u wstęp.
do błęd. coraz jaskraw:

K. tak rozu. dalej. Poję: niezależno. lub bezwarunko.
jest prawdzi. wszyst. poję: rozu: bo zwykł. się nie
zgodz. każd. sylog: a sylog. to głów. opera. rozu.
Bo co wło: w sylogi: jinne: prócz ~~~~ zostoso.
cał. szereg warun. do jedn. wypad. dan.? Wszak
w przemyśle więk: przypisuj: predyk: subjektowi
w cał. jego ogrom. : a w konklu: przypisuj:
poszczegól. subjekt. ten sam predy: nie mniej ogól
ogólno. Tak więc ~~całość~~ pod warun: (Die Totalität
d. Bedingungen) podciąg: jed. fakt poszczegól.
warunko: Poję: więc ~~nie~~bezwarunkowości będzie ~~~~ podstawą
~~~~ do syntezy szeregu warunko: a tak. poję:
będz. wszyst. poję. rozumu: So kann ein reiner
Vernunftbegriff überhaupt durch d. Begr. des
Unbedingten, so ferne er einen Grund der Syn-
thesis d. Bedingten enthält, erklärt werden.
Wszyst. to jest fałszyw. i mylą. Dla czego?
okaże się z wieban.

Poję: bezwzględne: może przybier. różn. formy. Tych
form będz. tyle ile jest rodz. sylogizm: lub co nie jedno
wychod. w osn. K. ile będzie form rela: jak: za
pomo: katego: wsząd. wło: przedst. Będą tedy
sylog: albo kateg: albo hypot. albo dysjunkcyj:
Bezwzględne: w sylog: katego: będz. idea
duszy, w sylog: hypot: będz. idea świata, wszech:
w sylog. dysjunk: ~~będz~~ idea Boga. Dla czego?
dowodz. K: przez wstęp: oczywgl. rozumo: W
sylogizmie katego: rozum szuka idea pierwot. bezwzględno:
doch. do subję: który już nie jest predykat: w
sylog: hypote: do wyłącz. pewnego. świa; w dysjunk.
do poję: zupełnie. całkowitej, że wło. zam. wszystk.
Inne słowa mów: powied. że trzy są idee rozu: (Vernunftideen)
z który. pierw. wyra: względ na subj: drugą wzgląd
na zjawi. wszyst. trzecia wzgląd na wszyst. co jest.
Idea duszy będz. bezwzględ. jedno. myślące subj:
idea świa: bezwzględ. jedno: wszyst. ~~zjawisk~~ warunku: idea
~~~~

Boga bezwzględ. jedno. wszystk. warun. myślen.
Mamy zno. olbrzym. zabaw. : podob. do zabaw. kateg.
a różn. owoc. K. bow. ostrz. nas, że zaraz, że
tym ideom nie odpow. żadn. rzeczywist. Każda Idea
bow. mają tylk. znacz. reguły prowadzącej pozna.
rozum. (jest ein regulatives princip) bynajm. zaś
nie jest zasa. Konstytucyjną (ein constitutives
princip) jakoby przynosz. treść, mogącą być
~~podsta~~ przedmiot. badań metafizy. Od tego
punkt. wypa. się K. z wszystk. jemu.
„Przedmio. idei transcend. jest coś, o czem nie
nie wiemy pojęć: „Der Gegenst. einer blossen
transcendentalen Idee ist etwas, wovon man
keinen Begriff hat." Znaczy to według terminol.
K.: Pozn. możliw. tylk. to co staje się naszą percep.
Każ. zaś percep. odno. się tylk. do zjawisk czyli
do rzeczy zależn. Zat. rzecz niezależ. bezwzględ.
nie może być przedmio. pozna. naszego. Do tego
nie idee prowadzą rozum, aby od ~~Kant~~ zależn.
zjawis. postępo. do ich warunk. a wresz. do najwyż.
przyczy. ale przedmio. pozn. o tem niezależ.
i bezwzględ. nigd. mieć nie będzie.

Co inn. myśl. a co inne poznaw. Myśl. możn.
o wszyst. poznaw. tylk. to, co podpa. pod zmys. Jeżeli
zaś owe idee tak. bierzemy jako przedmio. które
poznaj. wtedy: wpada. w pozór metafizy. (Metaphys.
Schein) t. j. traktuj. owe idee, jak gdyb.
były zjawis. : ~~przedmi~~ mogły być przedmio. ~~pr~~ percep.: tak. postępow.
było hallucynacyą, sofistyk. dyalekty. rozu.
która bierze pozór za rzecz, jak gdyb. ideom
duszy, świa. Boga odpowiad. jak. zjawis. a ze
tem jak. rzeczywisto. Tak postępow. aż do Ocze
czas. metafizy. za jedno. fałszyw. dziale. Naprzeciw
tej dyalekty. stawi. K. swoją transcend. a
że metafizy. dawniej. zajmow. się treścią poważ. tych
idei, w któr. objaw. się idea pierwot. niezależności.

K. ~~tak~~: ~~trzy~~ po kolei wsta-rdam te trzy idee, t. j. duszy, Świat, Boga. Zaczyna od duszy.

5. Paralogizmy czyst. rozumu

(D. Paralogismen d. reinen Vernunft)

Jest to napis pierw. głów. części ~~drg~~ (erstes Hauptstück) transcend. Dyalek.: Cała ta część poświę. krytyc. psycholo: racyonal. Paralogizmem w Logi. naz. błędn. sylog: Transcend. paralogizm, ~~otrzy~~ powiada nam K., ~~tem~~ się różni od logicz. że ~~ma~~ przyczy. transcendent: czyli że natur. ludzk. tak sposob: że musi popełn. tak. paralog: i podlega się wszystkich złudzeń. Mary. Tym-czasem logicz. paralogi. może być popełn. transcend. musi być popełnia: tak jak przy okulary zielone wszystko wszyst. wszędzie zielo.

Powiada nas dal. K. że jest jak. pojęc: lub raczej sąd urodzo. pierwotny, którego dla ~~tego~~ nie umieśc. w tabli. kategorii ponieważ jest dźwignią (das Vehikel) wszyst. pojęć, a zat. i transcend: Rozumie się samo przez się, że jest on sprzęż. każd. katego. czy. każd. wszyst. pojęć. zawsze. Tym sąd.: ~~jest~~ zawiera słowa: ja myślę: ich denke. Ja, o ile myślę, ~~jest~~ podpadam pod zmysł wewnę: i nazywa się duszą. (Ich, als denkend, bin ein Gegenstand des innern Sinnes und heisse Seele! To zaś, co podpada pod zmys. zewn: zowie się ciało. Dasjenige, was ein Gegenstand äusserer Sinne ist, heisst Körper.

Ja, o ile myślę, jestem przedmiot. psychol: racyonal: to jest wszyst. co mogę wnosz. o duszy, niezależ. od doświad. zmysł. zewn: zawiera się w tem zdaniu „Ja myślę." – Gdyb. doznał się jaki. dowód: o wew. stan. mojej duszy, n. p. że nie ~~bol~~ lub ucieszy: wt. już wprowadzenie przyczyn. w empir. a dlatego tak. percep. ~~prz~~ wewnętrz. zamienił. psychol: racyo. w empiry. Musi więc cała psychol. racyon: bez najmniejsz. przymieszki empiryczn. być wyprowadzo. z jedn. pojęc: ich denke.

Stosuj: do poj: duszy (= ja myślę) 4 główn. Katego: ilości. jakości. relacyj. modalno: otrzyma. wedł. Kr: cztery twierdz:

1. Dusza jest substan: (Kategorii relacyjn)
dusza jest jedną (Katego. ilości)
dusza jest prostą. (Katego. jakości)
dusza jest w stosun: wzajemn. do możebn: rzeczy w przestrz. (Katego. modalno.)

W tych czter. twierdz. zawar. są cztery główn. przymiot. jakie psychol. racyonal. przypisu. duszy: niematerialno. niezniszczalno. osobistość, a te trzy razem dają duchowność. Naresz. z 4º twierdz. wypływa commercium z ciałem: przedmiot: od własn. ciała, dla której dusza jest źródł. życ. (animalitas) a ta dusza posiada nieśmiert.

Jedn. te 4 twierdz: i ich zastępst: są paralogizm: które tym sposob. powsta: że apriorystycz. sąd: ich denke towarzysza: wszyst. myśl. moim biorą za jak. subj: istniejąc. niezależ: od mego myśle: Inne słowy: zdan: ich denke nie odnos. się do żadn. przedmiot: lecz jest tylko formą, pod któr. rozważ. uważ. wszyst. myśli moje. Jak ~~formy~~ przestrze: nie mam prawa uważ. za przedmi. istniejąc: niezależ: od mojej wrażliw., wszystko tak subjekt myślen: (zawar. w zdan. ich denke) nie powin. brać za przedmiot: niezależ: lecz tylko za form. mego myśle:

Pierw. paralogizm przypisu. duszy substancyalność:
To co jest bezwzględ. subjek: (d. absolute Subjekt) wszystk. sąd. a nie może być przymiot. inn. rzeczy jest subst: Ja, o ile jest myśląc. ~~jest~~ isto. jest bezwzględ. subj. wszyst. moich sąd. a moje ja nie może nigdy być przydatk. inn. rzeczy. Zat. moje ja myślące jest subst.

Kant ~~...~~ zarzu. temu paralogizm: że logicz. subst. zamien. w realną. Stąd tylko: że każd. myśl moja jest w mojem ja myśląc. mogę tylko wnos. że pojęcie ja myślące nie da się poprzedz. myśl. jak subst: do przypadk. lub akcydensów. Ale nie wol. utrzym. że niezależ. od myśle. jest jakaś subst. ducho. trwająca. niezniszcz. i t. d.

Inne. słowy: wolno twierdz. że mamy ideę ~~duszy~~ subst. duchow.
(myśląc. ja) nie wol. twierdz. że taka subst. jest niezłoż.

Drugi paralogizm prowadzi do pojęcia pojedyńcz.
Pols. ~~~~ tak. wyprowa. Każd. rzecz jest pojedyń. któr.
działan. nie może być uważ. za wypadk. działań. wielu
rzeczy. Działan. ~~myśląc.~~ ja (więc duszy) jest
tego właśnie rodz.; zat. dusza jest pojedyń.

Ka. odpow. że pojedyńcz. mego ja myśląc. wypł.
bezpośred. z poj.: ja w któr. żadn. rozmait. składn.
odkr. nie możn. ale stąd, że za pomo.: poj.: ja
wyobra. sob. logicz. jedno. subj. czyli jego pojedyń.
nie wynika: że subj. moj jest niezłoż. pojedy.
Też: myśląc. ja porówny. nie z materyą która
jest treś. naszy. zjawi. lecz z tem, co jest za niemi
ukry: nie możn. afirmo. że dusza od tego różni
się w czemś wewnę: Inn. słowy: nieznane X, które
ukry. się za przedmio: zmysł. zmysłowo. percep.
może być tak samo, jak nieznane X, ukrywa. się
po za zjawiski. moi. myśl.

Trzeci paralogizm dowo. osobisto. duszy w ten
sposób. To, co jest świad. numerycz. tożsamo. swoj.
w wszys. czas. – jest osobą. Taka jest dusza. Ergo
dusza jest osoba.

Ka. odpow.: Jest niewątpl. że mam nieustaj. świadomo.
tożsamo. moj. osob. Ale to jedyn. formal. moich
abst. myśle. a to znaczy tyl.: że w każd. czas.: w któr.
mam świado. sieb. ~~jest takiem~~ mam taką świadomo.
czasu którym do mnie nale.; bym mówię: cały ten
czas jest we mnie, jako w jedno. indywidual. czyli
mówię: jest. jako ta sama jedno. w każd. tym czas:
wszystko co jedno. Ale ta apriorycz. logicz. jedno.
mego ja nie dowod. że moj subj. jest rzeczyw.
numerycz. ten sam. Gdy wyobraż. sob. że moje
ja postrze.: pod percep.: inne. osoby, wtedy mogę
tyl. twierdz.: że moje ja ~~jemu~~ przedstaw. się ~~jemu~~ w
czasie ale niemogę twierdz.: że przedstaw. się jemu,
jako jedna i ta sama osob. bo on może mieści
w swoi. czas. nie ja sieb. samo.

Czwar. Paralo. To, co znam jest jedyn. jako przy. ~~do~~ doznan. ~~percep.~~ wraz. ma istn. wątpl.

Wszyst. zjawi. zewn. są ~~nieznad.~~ tylk. ~~bez~~posre. poniew. wnosi. o nich, że są przyczy. dan. percep.

Ergo jest istn. zewn. przedmio. wątpl.

K. doda: Tę niepewn. nazy. idealiz. zewn. zjawi. naut. zaś która twierd. że przedmio. zewn. są możeb. nazy. się dualiz.

Odpow. K. Bezpośr. zna. tyl. to, co w nas jest, a zat. nasze wraż. istnie. Istn. zewnętrz. przedm. zewn. nas nigd. nie postrze. bezpośre. przed nasz. percep. lecz może być wnios. za zewn. ~~przy~~przy. nasz. percep. Stąd więc Kant wśród percep. ~~zewnt~~ ograni. do zdan. jedn.

Mogą zat. być przypuszcz. istn. przedm. zewn. na podst. wnio. że są przyczy. moich wraż. Ale wnios. z ~~przyczy~~ skut. na przycz. jest zaw. niepew. bo skut. może ~~być~~ dziel. róż. przycz. Może n. p. przycz. być wewnę. a percep. przedmio. zewn. być tyl. igrasz. zmys. wewn. Będz. zat. istn. przedm. zewn. zaw. wątpl.

Uważ. więc K. za idealis. niekonie. tego, który przeczy, żeby istn. przedmio. zewn. lecz który twierdzi, że istn. przedmio. zewn. nie może być pozn. za pomo. percep. bezpośre. a stąd nigdy nie będzie pewne co do ich istn.

Wytkn. K. dal. że kaź. kto przypuszcz. istnie. rzecz. niezależ. od nas, w czas. i przestrz. a zat. przypisu. im realizm transcend. musi. zawsze kończ. na empiryz. idealiz. t. j. tak rozumo. jak gdyby w ~~niezgodn~~ faktycz. nigdy nie może dojść do pozn. tych przedmio.

K. zaś uzna. transcend. idealizm, który w praktyce bard. dobr. da się pogodz. z empiryz. realiz. Bo istnie. mater. poleg. na świad. zamierzo.

Jest. świad. moich pojęć. i te istn. i ~~poję~~ ja zaw.
który mam te poję. Zewn. przedmio. czyli wraz.
za byt. zjawis: zat. rodz. pojęć, któryzh ~~pojęcia~~ przedmiot,
za byt. uznaś przez te pojęc: a bez nich nic. nie
zaś. Istnie. więc. rzecz. zewn. tak samo, jak ja zaw
~~obu~~ na mocy świadec. moj. samowied. z tą tyl.
różni. że poję: mojego ja myśla: odno. się do
zmysł. wewnę: a poję: przedmio. rozciąg. do
zmys. zewn. Wniosk. o ich istnie. nie potrzeb.
zkoro jedn. i drug. za m zna. bezpośre. jako
poję: związk. się w moj. samowied.

Dualizm zwykł. psycho: według którego dusza
zosta. w stosun. z ciał. swojem i z ciał. zewn: jest
tyl. prawdzi. dla rozsąd. empiry. bo w empiry.
istnie. rzeczyw: mater. dla zmys. zewn: a
subst. ducho. dla zmy. wewn: Ale transcend.
dualiz: według któr. osob. dusze istn: a osob.
ciała jest błędn: tak samo błęd. materyal. według któr. istn. sama mater.
i pneumaty: według któr. są tyl. duchy.
Samodz. dusze lub samodz. mater. istnej:
niezależ: od naszy. zmysł. wewn. i zewn: byłab.
przedmiot. transcend: (d. transcend. Object)
a takie przedmiot. dla nas zaw. nieznane X.

Ten czwarty paralog. jest najważn. i najbiedn.
w teoryi K.
~~z uwag~~: i choć wszyst. co on mówi, jest ~~paralog~~ w uwag: praw:
a w uwag:
~~K.~~ niedorzecz.

Praw. jest co mówi K. przeciw idealiz: czy
Berk. czy ~~K.~~ Kartez. to jest bezpośred. nie poznaj.
rzeczy zewn: to istnien. będą zaw. wątpl. Ale
nie potrzeb. dla tego uciek. się do idealiz. transcend
który K. poleca jako ostatni refugium.
Dla czego dualizm transcend. (że uzyj słow.
K.) miał by być fałszy? K. ma tylko jedy.
argum. na popar. tego twierdz.

Jeżel. przypuśc. że przedmiot. zewn. za jak. rzecz. w sob. (Wenn wir äussere Gegenst. als Dinge an sich gelten lassen) wtedy poj. nie można jak dochodz. do pozna. ich rzeczywist. zewn. nas, skoro mamy tyl. za punkt wyjśc. do tego poznan. ich poję. a poję. to jest w nas.

Na to odpow. łatwo; rzeczy zewn. nas widocz. poznaj. bezpośr.: tak jak K. (wog. za jedn. z ręku) rzeczywista ogranic. że wedł. K. pozn. bezpośr. aeussere Gegenstände a nie pozna. Dinge an sich ausser uns — a wedł. filoz. chrześc. (poznaj. bezpośred. aeussere Gegenst. które są Dinge an sich t. j. rzeczy niezależ. od nas istniej.

Bezpośred. nie percep. nasze zmysł. mają przyp. zewn. nas, ale tej przycz. nie wnioskuj. nas podstaw. wnios. jak Kartez. lub Berk. lecz poznaj. ją bezpośredn. razem z percep.

Stąd błęd. jest twierdz. K. że percep. jest jedyn. podstaw. poznan. rzeczy zewn. nas, bo podst. jest podwój.: percep. i rzecz percypowa. U K. zaś między percep. a przedmiot. percep. właśc. różnicy zupeł. nie ma ani być nie może.

Nazw. empiryczn. realizm, jak K. go pojmu. jest więc innym jak idealiz. krytycz.

Nazw. zaś tyle: Filoz. realistyczna lub objektywisty: uznan. przez Arystot. i scholast. nie dowodzi istnie. rzeczy zewn. nas, lecz przyjmu. je na podstaw. bezpośred. świad. wraż. zmysłow. K. przeciw. twier. że świad. zmysł. daje nam tyl. gwaran. że istnie. w nas zjawis. zewnę. które jako takie po za subjek. nasz. istn. nie mogą. Jest więc K. w empiryi idealist. a dopie. przez rozumo. sięgają po za empir. staje się realis. Jedy. pow. rzeczywist. u K. jest „das Ding an sich" a to dla empir. jest nie przystęp.: K. jedn. każd. rzecz nazw.: inaczej więc robi dowo. przejo.:

Doda.: kilka uwag o treści poprzedz. paralog.

Najpierw błędn. jest mniem. dość rozpowszech. jakob. K. dowió. że dusz. nie jest substa. nie jest niezm. nie jest prostą nie jest jedn. tożs. osob. t. d. (Harms, D. Philos. seit Kant. Berlin 77. p. 200)

K. dowió. tyl. że dowo. psychol. w tej formi. w jakiej on ją streścił, niczeg. nie dowodzą; same jednak twierdz. psychol. mogą być prawdziw.;

Powtóre: Kt. nie ściśle rekapitul: dowo: psychol: które paralog: ogła. Może b. że w tej for. zjawia: się za jego czas. w wszy. podręcz. ze szko. Wolfa ale nieściśl: tej szko: lub szkoł. Kartez: wyj. z nią uwa: ze przedstawi: psychol. racyonalnej, x)

Aryst. a za jego przykł. scholas: nie dowod: substancyj: duszy stąd, że człow. ma w sob. myślące ja które jest subj: wszyst. myśl: poszczeg: lecz brali wszyst: objaw: życi: ludz: duchow. i cieles: a żywot. ich wyprow. w duszy. defin: ją jako actus primus corporis physici organici potentia vitā habentis. (Aryst. de ani. lib. II. c. 1)

Pomiędz. więc, że cała psychol. racyon. zbudow. jest na jedn: zdan. „ich denke" jest nieści: zdan. szcze: z nau: która dowodzi: substancyal. duszy przez 2000 lat, zanim Karte: szcze: ostatnio zdani: cogito ergo sum.
Potrze: Ale nie tyl: Aryst. Kt. nie ściś: wściut: i przedst. psycho, tej która była przed Kartez: Leib. i Wolf: ale co gor: nie w: tych ostatn. filoz: nie dotycz: Była to wiel: niedorzecz: z ich stro: że życie duszy wszystko: do samej: myśle: ze zapomn. o tem, że dusze ~~ma~~ wole, ucz: życ. i t. d. ale nie mniejsze ~~było~~ myśli w prawo wyprow. z jedn. aktu myśl: substancyal. duszy. Bo przeświad. że myślę" towarzysz: wsz. wszyst. myśl. moim jest przeciwż życiu: które ktoś doskon. mieć i Kard. tyż musi mieć źródł. swoj. w jak. subst: Aryst. Kt. sam mnie przeświadcz. że on ma kil. poję. wszyst. o subst: a tak sam ~~dusza~~ wszyst. jest w paralog. W Analityc: zpodk. się międ. tą katey. tak. z katey: subst: gdy ona przedst. się jako to, co trwa. ciąg. jest w zjawis. = (Beharrliches Bild d. Sinnlichkt u. nichts als Anschauung, in d. überall nichts Unbedingtes angetroffen wird). Tak w dyalek: subst: ma być subj: bezwzględn: który nigdy nie może b. predyk: Dlatego się wyrażał: jeno dusza i umar: ginęj: ale dwa te wystar. Które z nich prawdz? –

za prawdziw. a w każd. razie za pewniejsz. uwa.
Kr. raz: sub. w znacz. drug. t. j. jako bezwzględ.
subst.: gdyb. bow. nie było żadn. ~~subst~~ rzeczy w sob.
(Ding an sich), zjawi: byłyb. pozbaw. wszelk. treś.
i podsta: Niestety zat: psychol. dawniej. zarzu
że oni tak. bezwzględ. przyjmu. subst.: aby wytłum.
zjawis. myśle.
Po trzecie: Niestety zarzu: Kr. dawniej. psychol
że pojedyńczo. duszy, nieśmiertel. jedno. i t. d.
opiera: na błędn. pojmow. substan: ~~które~~ czy na issacłowo
jedn. i tego same. ja bo te przymiot. duszy wypływ.
z jej funk.: która może być ~~...~~ sposób subst. pojedyń.
Trwał. tego sam. ja nie dowodz. jeszcz. że dusza jest
n. p. pojedyń: ale dowodz. tego każ. akt myśl. Sam
Kr. twier. że żad. poję: nie dostateb. do skut: bez
transcendent: apercep: t. j: przez jedno. samowie
przeływ. w sam. rzeczy w sobie.
Konkluzy tych uwag taka będ, że Kr. nie
uwzględn. ~~...~~ wszyst. szkół psychol. jak należ.
tez tylk. jedn: a że nawet przeciw tej ~~tego~~ zarzu:
są niewystar: Gdyb. zaś nie: nam mocy jeszcz. więk.
dowodz. to tyl. że argum: psychol. są niewystar.
bynajm. że treść: ich są fałszy
Niemogę się zgodz. z Harms'em (D. Philos.
seit Kant p. 203) że pomi. tych ~~...~~ (Kr. doszedł: wstępnie zarzut. jednocześ. przeciw psych.
do rezult. pozyt: Ma nim być grunto: wykaz. różnic
międz. duszą a ciał. a uniemożeb. materyi: Bo
jakkol. nie wie: czy dusza i ciało nie są tą samą
rzeczą, to pewn. wiedz. H. że pierw. jest zjawis
wewnętr. a drug. zjawis. zewnę: Są więc oba zjawis.
z grun. różn. i przeciw. Taki rezult: jedn. wiel
dodat. nazwa. być nie może. Uniemoż. materya.
ale za to otwie. wro: na rozwież panteizm. jak
roku: się następ. za Fich. i Schellin, dla nas
żad. wpływ. międz. mieć nie może. To co K. nazy
zjawis: ~~...~~ jest w każd. razie ~~jest~~ uważ: ę rzeczą w sob.
jak skutk. z swoj. przycz: Uważ. zaś przycz. za czyn:
będz: praw: co utrzym. Scholast: operatio sequitur
esse. czyli: gdy z grunt. i istot. różn. są opera: taki ich przyczy. istot. róż. być muszą.

Rezultat do któr. dochodz. K. jest przeciw. często ujemn. że o duszy nic zgoł. powiedz. nie można chyba to jedn. że jest nieznana. X. „Jeżel. zaś przyjm. (jak K.) bierne zjawis. za rzeczy w sob. wted. może jako materyalis. tyl. mater. lub jako spirytualis. tyl. isto. myśląc. lub jako dualista jedn. i drug. przyjmo. ale będzie wted. sob. sprzecz. gdy: jak to może isto. samo przez się, co nie jest rzeczą w sob. lecz tyl. zjawiskiem się rzeczy." To sprzeczn. oznacz. jest ostatn. słow. K. w psychol. Gdy je zestawimy z dawn. sposob. traktow. psychol. jaki wyrobił się w szkol. Wolffa, będz. następ. dal. Psychol. empiry. może nadal istn. jako nau. przyrodz. któr. opisu. zjawis. psychicz.; psychol. zaś racyon. któr. zadan. było tłumacz. isto. duszy i jej stos. do ciał. stan. się niepodob. i zamie. się chyb. w szereg zed. i wskazów. czego nie mamy o duszy wyjaśn., jeżeli zaś wyjść. w tym nib. pewni że o duszy nic zgo. ani twierd. ani przecz. nie moż. Wted. owszem psychol. zamie. się w czczą psychografią, któr. nie mog. lub nie chcąc wiele tłumacz. przesta. być nau. bo nau. jest tłumacz. zjawis. za pomo. ich przyczy. zjawisk za pomocą ich praw, faktów za pomo. ich powod.

§ Antynomia pierw. czyst. rozumu.

(D. Antinomie d. reinen Vernunft)

Dział. transc: rozpa: się na 2 księg.; Pierw. była o poję: czyst. rozu: czy. ideach. Druga Ks: trakt. o sylogizm. transcend. czyst. rozu: rozp: się na 3 działy głów: (Hauptstücke. Poznaliśm. pierw. dział głów: o paralogizm. czyst. rozu: Teraz wypa. nam przejść do 2° dział. głów. który ma napis: D. Antinomie d. reinen Vernunft. Że zaś ta antynomia występuje w czter. form: czy: sprzeczności (Widerstreit) zazwycz. mówi się w hist. filoz: o czter. antynomiach w ścisł. znacz: zam. jak K. o jedn. antyno. w czte: sprzeczno:

Cóż to antyno.? Jest to inna form: dyalek. pozoru (d. transcend. Scheines) Będ. tych form tyl. ile jest rodz. sylogizm: Kategor: sylog: wyprow. w umysł. ilusz: że może dojść do bezwzglę: subj: (duszy) czyli do tego, co jest niezależ: i bezwarunk. wśród zmieniaj. się zjaw. psych: W ten sam sposó: sylog. hypot: pcha nas do pozna: jedno: bezwarunk: w zjawi: zewn: czy: do zebra: wszyst: stworz: w jed. syst: narzuc. się świat. (Rozum staw. nam probl. aby poznać) (Idea niezależność. czy: bezwarun: zupełno: wszyst: warunk: i przycz: od który. zależą wszyst. zjawi: świa: zewn: a ta zewn. umy: naszy bierze ze pomoc czter. głów. katego: aby wedł. nich zjawi: świa: ułoż. w całość i wytłum. Powsta: kosmol: Jak powsta: psychol. była idea isto: myślą: i wolno. jedn: i tożsam: Tak powsta: kosmol. jest idea świa. Ta idea świata wedł. 4 katego. głów: rozpa się w czter. głów: Weltbegriffe:

Pierw. z tych idei świata jest całość. Kateg. ilości do całości zjawisk., drug: całość Kateg: jakości trze: Kateg: przyczynowo: czwar: Katego: modaln: Wedł. Kateg: ilo: chcem. poznać całą przestrz: i cały czas, w który. świa. istnieje. Wedł. Katego:

jako : ogólnie : składu : ogól : przymio : materyi. Wedł.
Kante : przyczyno : dwie formy wszystk. przyczyn : które
złożyły się na powst. świata. Nareszcie wedł. Kanta
moral. dwie : form. w świe. jest konieczn. a co
jest przypad.

Tym sposobem powst. ote : proble : ogólnie 4 kateg.:
1° o począt. świa : w czas. i jego grani : w przestr.
2° o ostatn. składn. : mater. :
3° o konieczno. i wolno : w zjawi. przyr.
4° o przyczy : ontologi : świat.

Otóż ote : probl. główne kosmolog. one wedł.
K. nie dają się rozstrzygnąć bo na każdy z nich
można dać dwie odpowie : sobie wręcz przeciw.
Te podwój. sob. przeciw. odpow. na każ. z ow. probl.
zw. właś. antynomiami rozu. operac. zaś rozu.
która je wytwa. zw. się antytetyka czyst.
rozu. (D. Antithetik d. rein. Vernunft)
Pierw. antyno. tak brzmi :

Teza :	Antyteza
Świat ma począt. w cza. a grani. w przestrz.	Świat jest bez początku w czas. bez grani. w przestrze.

K. twier. że tak tezy jak antyt. można dowieść równ. silnemi argum. :
Argum. że teza taki : Gdyby świat nie miał począt. musia. upłynąć wieczno. aż do któregokol. danego chwili. Upłynięcie wieczno. jest niepodob.
ergo świa. musiał się kiedy zacząć.

Ani nie może być świat nieskończ. w przestrz. Każ. dość które nie daje się wprost objąć wzro. mogą tylko pomyśleć dodaj. do sieb. części jej ogl. zaś
ilo. nieskoń. ona niezliczo. ilo. części potrzebowałoby nieskończo. czas. aby pomyśl. wszyst. części razem.
Nie przecz. zatem pomyśl. ilo. o nieskoń. wiel. liczb. części istnieją. razem.
[Uwaga : niepodob. ilo. nieskończ. której części jedn. dają się liczyć lub mierz. daje się wykazać tak na któregokol.

figur matem. Pomyś. kulę wielką. a spostrzeg. całe niejed.

Th.-mnie: że z tą samą łatw. wykaz. może, jako świat nie ma począt. w czas. ani granic w przestrz. Bo jeżeli świat. poczat. miał: przedtem być czas, kiedy świata nie było, a w takim próż. czas. nic powst. nie może: Argum. Ant. nie zrobili: Pomin. że żad. chwil. takiej próż. cz. nie ma pierwsz. przed drugą, aby w niej coś powstało. Dopiero nie to, że tak jest; nie znaleźć. legen. czynn: Konkluz.: Th.: że świat powst. nie mógł, ponieważ nie moż. wykaz. żad. chwil: w której by to wykonać się mog. +

+ Tak samo nie może świat mieć granic w przestrzeni bo wtedy byłby świat w próżnej przestrz. a tym sam. w stosun. do czegoś, co jest wściąż niczem.

Zdaje się zat. Th. że oba twierdz. teza i antyteza za równ. siln. argum. poparte; a że obie nie mogą być raz. prawdz. wnosi stąd, że ob. są raz. fałsz: Rozwiąz. tej zagad. może wedł. nie. tylk. transcend. ideal. który czas i przestrz. uważ. za form. przyjmow. nasz. zmysłowo. Te zaś tyczą się tyl. zjawi. rzeczy [~~…~~] w sobie nie imający się.

(Dla dzisiej. filoz. pierw. antyno. wcale nie istnie. ani też nie są obie potem: tej sprzeczno. rzecz. fałsz. Poreiw: teza jest prawdz. antyt. jest fałsz. Argum. które Th. popie. antyt. nie są żad. a dowod. tyl. że nie wyst. Sw. Tom. który twierdził, tut. odwrotnie, jako rozważanie wykazał ;xx) [~~ze~~] powst. świat. nie jest przejś. z jedn. stan. do drug. lub z jedn. chwil. do drug. lecz jest natychmiast. skut. aktu stwórcze. powstał. odtąd czasu rzeczy i przestrze. rzeczyw. od czasu i przestrz. które przebyw. w wyobra. W rzeczyw. świat nie powst. w czas. lecz raz z czas. w rzeczyw. także świat skończ. jest i skończ. przestrz. wypeł. ale dla wyobra. przestrz. ta nieskończ. bo ciągle może do niej dodaw. nowe przestrz.

§ Antyno. drugie cryt. rozu.

Drugi probl. odno. się do czę: skład. rzecz: lub raczej mater: Czy ona daje się dziel: w nieskoń. lub składa się z czę: niepodziel.? Znow. Kr. stew. że przeciw sob. dwa twierdzenia

Teza

Każ. subst. złożo: składa się z czę: pojedyn. a w ogól. tył: rzeczy pojedyn: lub to, co z nich jest złoż.

Antyteza.

Żad. rzecz złożo. nie składa się z czę: pojed; w ogóle nie ma żad. rzecz. pojed.

Dowód za teza taki: Gdyby rzeczy złoż. nie skład. się z czę: pojedyn. wtedy nic by nie pozo. z rzeczy, gdyby ~~n~~ ustało ich złoże: Albo więc nie można pomyś: żeby rzecz (złoż.) składa się rozłoż. albo trzeb. zatrzym. się przy jak. składn: pojedy.

Z drugi. stro: silny jest tak. dowód za antyt.: Jeżel: każda subs. złoż. z czę: pojedyn. musi każ. tak. czę pojedy. wypeł. przestrz. a to nie możeb. bo wszyst. co wypeł. przestrz: jest rzeczą złożo.

Konklu. stąd Kr. że tak teza, jak antyt. za fałszy: ponieważ mają przesłą: być nie mogą a żad. drugi. nie ustęp: co do siły argum. Rozwią: zaś ma K. gotow. w transcend. ideal. swoim, gdzie ani przestrz: a więc i podziel. należ. do zjaw. nie zale. do rzeczy w sob.

Nie trud. wykaz. że i w drugi. antyno. Kr. się myli, i że niesłusz. tezę uwa: za równ. błędną jak antyt:. Przeciw. teza jest prawdziw. antyteza fałszyw: Musi to okaz. ze pom: uwa. następ.

Antytez. twier. właściw. że wszyst. co jest, jest dzieł. materyi że mater. daje się dziel. w nieskoń: Pomiń. faktyczn. tego nikt nie dokaz: ani nie doka. może jedy: teoret. dysputo. czy to możeb. i czy da się to pomyśl: Odpow: ~~niezaw~~ stanow. że to niemożeb. Części

nieskończ. mała jest fik. której żad. nie odpow. rzeczyw.
Dana bow. ilo. n. p. metr kubi: rozłoż. na nieskończ:
małe cz: znaczy to samo, co taka ilo: rozłoż. na
niesko: liczb. cz: Ale licz. niesko: jest niemoż:
ergo nie moż: żadn. ilo: rozłoż. na nieskończ. ilo. cz:
Dalej jest oczywis. że z podobn. cz: nie może powst:
żad. ilo: dojdzie się wiecz: Bo dwie lub kil: cz:
nieskończ: małe w nieb. doda. nie dadz. więc: ilo. skoń:
a że ten nie takie. z cz. b. powst. mog: jak. cz:
Albo więc przez ilo. nieskończ. małą rozum. nie zero
nieskończ. małą, a wte: nazyw: ilo: z tak. cz:
utworz. się nie da albo też rozum. tylko bardzo małe
cz: któr. faktycz: dziel. się nie da, choć ma jem.
pewną wielko: W tym drug. razie otrzyma. ato. bar.
małe, które są nacechow. kontradykt. metaf: że
mają jak: wielko: a dal: dziel. się nie mogą;
że mają cz: któr. rozłącz. nie sposób: Tak: jest rzecz.
wiele rob. nie wyobra: Będ. to więc mo. fik: przy
któr. wszy: zatrzym. się musi, nie chcąc dowol:
mater. zapęd. przerwać przy niewłaś: dziele.
Antyt: więc jest niewątpl. fałszy:
Przypatr. się tezie: Opiewa, że każ. subst:
skł. się z cz: pojedyn: zat. istnie. tyl: rzeczy
pojedyncze lub z tak. złożo. W tej form. wysłow. ...
teza jest niedokł: gdyż, któr. uzasa: tw. pojed.
Tylk: syst. Leib: wedł. któr. są mona. lub grupy
monad, odpowi. tak. tezie. Ale przeciwstaw. do
materyal: wyraż. w antyt. nie tyl. sam syst Leib.
są jeno inn. syst: a zwła: perypat: U Aryst:
i scholast. są dwa pierw: wchodz. w skład istn: :
substan: pojedyn. czy. formy i mater: Formy
są pojedyn: a zat. niepodziel; mater. jest podziel:
ale dwojak. sposob: Raz w nieskończ: tak, jak przestrz:
która mat. wypeł. ale tak. dziele. tyl. w wyobra. odby. się
W rzeczywistości: mate. nigd. nie istn. bez for: Działa
ale tem zaw. redukt. form. w niej przebyw: (t. j. pierw.
~~dynamicz~~ energetycz:) do coraz mniejsz. przestrz: ale że mniej.
zmniejsz. nie potraf. co P. Bo. stwo: przeto for: mog.

mocy. oraz wszech: siecin: w jej dział. ale że to pierw.
nie materyi: czyli nie przestrz: przeto nie można quantitative
oznacz: jego najmniej: momentu. Mocy. sob. wyobraz:
punkt matem: bez względu. a jem. przed. jakaś
energ: czyl. form:

Antynom. więc dw: rozwiąż. się w ten spos: że
dla ~~wspolraz~~: daje się mater: dział. w nieskon: a
forma (energia) śnieśc. do matem. punk: Ale w
rzeczyw: siła (forma) przebyw. w punk: będ. jemu
ciemna, ostateczn: niepodziel: a ten sam: zdol: do skupia:
na około: siebie pewn. ograd. mater: która dla tego dział.
się nie da, ponieważ jest pierwsz: w sob. niewzględ.
a ~~wszystek~~ zat. niepodziel. Antynom. więc powsta: były
wtenczas gdy albo z materyal: wyobraz: sob. zewnęt.
ciała skład. się jedynie z ogr: rozciągłych albo z
dynamik: z niewzględnych monadek. W przyrod.
~~ni~~ są i forma, ~~która~~ jest wirtualnie, ale nie
istotnie: rozciąg: a mater: któr. jest podziel.
w potenc: w nieskoń. a w acta zaś był. do
granic pewnej na które pozwal: virtus t. j. siła
formy, która tkwi: oznacz. w niej.

§. Antynom. trzecia
czyst. rozum.

Trzecia antynom. powsta: jak się nieco wyżej przez
zestawien. 3ej kateg: (która jest relacya) do idei
niezależ: w całk. sumie zjaw: wszystk. czy. sens. Trzecia
katego: (relacya) zamie. w sob. trzy inne: Inhärenz
u. Subsistenz, Causalität u. Dependenz, Gemeinschaft
u. Wechselwirkung, które trzy kate: można b. krót. nazwać:
dingowedz.
substancya, przyczynow. i wzajemna zależno:
Z tych trzech wybier. K. tylk. przyczyno: a stosu.
ją do sumy zjawisk, która rozu. naprz. pyta,
czy wszyst. zjawis: są skutkie: konieczn. działaj.
przyczyn, czyli też przyczy. dział: z wolną woln:
Chodzi więc w tej antynom: o dwa przyp: konieczno.
i wolno; antynom. zaś stąd powsta; że wedł. K.
rozu. prawi: mocy: wszyst. zjawi: uważ: za dzieło
konieczno. jak dzieło woln. woli. Stawia zatem
teraz obok antytez:

Teza

Przyczyn. wedł. praw przyro. same nie tłuma. wszystk. zjawisk. świa: po-trzeba jeszcz. przyjąć przyczyno: wolności.

Antyte.

Nie masz wolno. bez wszystk. w świe. dzieje się tylk. wedł. praw przyro.

Teza tak się dowo:

Dajmy na to, że nie masz inn. przyczyno. oprócz praw przyro. Wtedy kaź. zjawi. musi koniecz. wypły. z zjawi. poprzedz: Ale to zjawi. dawniej. musi znowu tłuma. się przez inn. zjawi. jeszcze dawniej: Ponie. tym sposo: Tw. nieskończ: w któr. kaź. zjawi. tłuma. tylk. w części. zjawi. następ: ale nie jest pełn. przyczy: bo same tłuma. się ze pomo. dawniej: Należ. więc przyjąć jakąś przyczy. któr. x same nie jest zależ. od drug. dawniej. czy: eine absolute Spontaneität der Ursachen, eine transcendentale Freiheit, która komplet. tłuma: owe przyczy: drugorzędn: z któr. kaź. i przycz. jest koniecz: następn. po niej skut. a same koniecz. skut. ~~dawn~~ przyczy. poprzedzaj.

Antyt. zaś tak się dowo.

Dajm. na to, że jest wolno: t. j. władz. wywoływ. szeregu skut. Wtedy ta wolno: będ. nie tylk. przyczy: owych zjawisk czy zdarz: lecz będ. także przyczy. swego dział. ponie. nic. nie ma, coby było przyczy jej dział. To zaś zna: że przyczy: owa wolna zaraz: kied. dział: przedtem zaś nie działa: Przyczy: nie mają żadn. związ: międ. jej pierw. stan. kiedy nie działa: a stan. drug. kied. zaczę. być przyczy. Tak. jedn. istnie. dwóch stan: po sob. następu: a nic nie porządza: sprzeciw. się zupeł: prawu przyczyno. i sprzeciw. się doświadcz. które nas uczy, że kaź. przyczy. dział. pod impuls. przyczy. dawniej. Jest więc także ~~[illegible]~~ wolno. która od zewn. rzeczy. istota zmysło: drobni. wzgl. ~~[illegible]~~ rozumiej. zaś istn. tylk. przyro.

w któr. kaz. zjawi. wypły. konieczn. z inne. dawniej. Przyczy. więc i wolno. transcend. różni. się jak prawideł. i brak praw a ~~tak~~ przypuścić taka wolno. działa. jest to samo, co przyw. bez prawideł przez przypadek.

Konklu. K. odnośnie. odmien. się przy dwóch pierw. antyno. Ten uważ: obie tezy i antyteze: za fałsz. ponieważ są sprzeczn: a mają za sob. równ. siln. argum. Ponieważ ani teza ani antyt. nie może być prawdz:wą. pozosta. tylk. aby ob. były fałszy. Inaczej K: sądzi co do 3ej antyno: Uważ: i teze i antyt. za prawdz: z tem zastrzeż: że konieczn. panu. w wszystk. zjawi: a wolno. w rzecz: o ile ta w sob. (das Ding an sich) A który nie pomoc. różni. ustaló. międz. numenon i phaenomenon, stawia: wam, że fenom. każ. podle: praw. konieczn. przyczy. zat. i człow. o ile jest zjawi. Ale to co ukry. się za zjaw: czy. rzecz w sob. nie podle. praw. konieczn: lecz może być zupeł. wolne: W człow. rozezna. nale: odróżni. charak: występu. w dział: (empirischer Charakter) który jest podl: pod tak. same prawa konieczn: jak każ. zjawis. przyro. Ale w człow. jest tak. char: ukryt: pomyśla. jako ding an sich, tak zwa. intelligibler Charakter a ten jest wolny.

<u>Uwagi krytycz. nad trze. antyno.</u>

Z wszyst. antyno: które przechodzi. ta trze: jest niewątpl. najważn: a zaraz: nacechow. taka oryginal. jak żadn. inn. częś: filoz. K: Gdy bow. 1a i 2a antyno: są tylk: konsekwen: które płyną z estety. K: t.j. z jego teorji cza. i przestrz: i razem z nią trzyma. się i upadają, trze: antyno: doty: jądra same: filo: K: czy. różni. międz: Ding an sich i Erscheinung. lub co K: niewłaściw: nazy: Numenon i Phaenomenon, w niej. niezwyk. znacze. uzyska.

Termino: Plat. Kant 61.

A nie tylk: dla ~~zrozum.~~ filoz. K.: tez, dla rozwoju nast. filozofii niem. jest antyno. ta nad. ważn. bo ciągn. się jak drut elektry: po przez pozn: teolog. psychol. moralne Fichte'go, Szellin. Hegla, Szopenhauera i t.d.

Rozwiązan: ~~K~~ antyno. u K. jest ~~blad~~ pomimo pozorn. ~~zat. nowszem.~~ J głęboko. swoj: błędn. i nie wytrzyma krytyk: gruntd: jak zauważ. Harms (D. Philos. seit Kant p. 207) i wielu inn:

1° Nie mogą być teza i antyt. raz. prawdz. Jeżeli wszyst. zjawis. w świe: (a do nich nale. takż. czyn. ludz.) odbyw. się wedł. praw konieczn., to nie może być prawdz. teza: nie wszyst: zjawis. w świe. odbyw. się wedł. praw konieczn:

2° K. nie rozwiąz: antyno: twierdz. że w świe. wszyst. odby. się wedł. praw konieczn: chociaż zasiada: może być wolna: Bo antyno: odno: się do zjawisk widział: gdy mówi. powie: że wszyst. te zjawis. są wynik. praw konieczn: a przecie ~~jest~~ są czyny niewoln: nie znosi: antyno: Bo to jest niewidział: a now. dla zjaw. nieprzystęp. w rachu: ~~n~~ nie wcho: gdy zajmuj: się oceną zjawisk widział: Jeżeli mowa o antyno. to dla tego jedyn: że jedn. zjawis: wyda. się być wywoła. przez woln. czyn ludz. inne przez ślepo działaj. siły przyro: Gdy ktoś siedzi a potem wstaje: mówi że to czyn wol: gdy kamień spa: z góry, stracił swoj punkt opar: mówi. że to stało się konieczn: Mówi. tak w pierw. razie: bo człow: może wstać lub nie wstać wedł. upodobania swe: Kam. raz zepchnię: z miej. swe: musi stocz. się na dół.

3° Dla ~~t~~ materyali ~~przeb~~ mieniaj. wszyst: zdarz: być skutk: sił przyro: nawet czyn. ludz: żad. antyno.

międz. wolno ~~[illegible]~~ siłą a konieczno. nie zacho. bo wszyst.
wedł. nich jest konieczno. Dla panteist. uważ. wszyst.
zjawis. przyro. ze ołącz. Wszechbo. tak. nie istnieje
antyno. żadn. bo wszyst. jest konieczno. Pojęc.
wolno. nie ma miejs. ani w materyal. ani w panteiz.
Antyno. zaczy. się wte. dopie. gdy się chce zacho.
oba poję. wolno. i koniecz. ale pyta. czy dw
te poję. ~~[illegible]~~ mają zgodzić się z sob. i stwor. antyno.
Czy jest w tem kontrad. jako, że w świe. znacho.
się i siły działaj. samowied. z wolnej decyz. i
siły ślepo działa. wedł. praw niezbęd.? Kt takie
zdaje, skoro pomnę, że ~~[illegible]~~ antyno. jest ale tego nie
dowód.

3º Byteb. antyno. gdyb. można wyka. że poję.
woln. mieści w sob. kontrad. Argum. Kt. bard
stab. Gdyb. była wolno. transcend. (tak mówi) zaczyna.
b. od sieb. szereg odczu. że jedn. przedt. nie dział.
nie rozumie. dla czego nagl. stać się działa. czyl.
nie ma łączn. związ. międz. pierw. ich stan. a
drugi. Argum. ten jedn. może nie dow. bo dowod.
wraz. za wiele. Gdyb. ~~[illegible]~~ tak było żadn. wolno.
niem. der Dinges an sich byteb. nie może; bo
skoro wolno. zaczy. od sieb. nie może ona mieć
przed sob. przyczy. inacz. nie będz. wolno.
Kt. zwrac. w dowod. teraz 3cią antyno. wszyst.
przykła. który był mógł postaw. mu do rozwiązan.
trudno. Pomnę, że jeśli wstaję z krzesła, z
własn. decy. mojej, zaczy. się nowy szereg
zdarzeń, które choć od niego ~~[illegible]~~ poczynają
się z kres. pierw. swój począt. Wprawdz. w następ.
cza. ~~[illegible]~~ mojm stan. niedzie. ~~[illegible]~~ następu. po jak.
innym stan. ale ten stan dowiesz. nie wystarcz. w niczem
na mój akt podnie. się z krzes. i wszyst. zdarze. następ. które stąd bior. swój począt.

Jest więc now. w świe. zjawis. możeb: tak: nowe
źród. zdarzeń, nie zależ. od dawniej. Ale ten pogląd.
był powsta. K. podsuw: zupeł. inn. rozwiąz.
trudno. niż sam wymyśl.

5°. Gdy istot. z kres: ~~popęd.~~ odbywa. się we wsze
wolny to prawda; ale nie jest to wolno. bezwzglę.
d. absolute Spontaneität, bo ta tyl. Bo. jest
właściwa. K. rozpra: się: o wolno: nie mówi. nam
czy to wolno. Bo. czy wolno. stwor. Pierw. zarz:
bezwzględ. od sieb. now. rzeczy zdarz:, druga tyl.
wzgled: Istot. musi zaw. działa. pod wpływ. jakie.
motywu, a Bóg ma swoje moty. w sob. To zaś rozu:
ogrom: Wyni. stąd, że stwor. nie zaczy. od sieb:
bezwzględ. nowe. rzeczy: zdarze: bo motyw dla
które. dzia: wiąże ten rzeczy zdarzeń z dawniej.
Stąd wynik. Kausalny w świe. nie jest przerwa:
mogą. bow. zaw. zejść. się dla czego stwor. to
zrob: Identyfi. więc wolno: bezwzględ: z szczęśl:
lub brak. wsel. prawidło: K. gruby błąd
popeł: bo, jeże. mowa o Bo: to Jego wolno.
zaw. prawidło: gdyż jest On najwyż. prawdą,
najwyż. mądro:, i najwyż. harmo. Jeże. zaś
mowa o wolno. stwor. to wzgled. woln. które
stwor. mają. jako istot. ograniczo: także nie jest
samowol. lub przerwa. prawidłowo. bo wybiera:
moty: dział: wedł. praw rozu: i praw moralno.
a wybór. to, co ma się wyd. być najlepsz:
działa: wedł. praw ontologicz. które mu zosta.
nadane. przez Stwór: razem z jego istnie.

6° Nie potrze. było. wynos. aby dowieść: że wolno.
u K. jest urojona istot. W świe. zjaw. do które.
należą wszyst. wyn. lud. one nigd. nie występuj.
O rzeczy w sob: nic wiedz. nie możę: a zat.
i wolno. jej jest, jak gdyby nie było. W świe.
zjaw. nigd. i nig. nie spotyk. się, o żadn. wyn.

nie mogą. pomie.: że jest skut. woln.; przeciw. przedm.
go uważ. za rzecz. koniecz. Zwrac. tyl. uw.: na
opis: kontrad: w któr. K. popa: gdy z jedn.
str.: nam rzecz: że o Bóg. an ich nic wied.
nie mogą: a z drug.: dow. że ~~[illegible] [illegible]~~ wszystk. co się dzieje
w świe. ~~konieczn.~~ wedle praw, jest wol. woln. decyz:
~~[illegible]~~ owego wiecz. Bóg. an ich. Jest to ~~kopiow.~~
przez: Bo: jak: u Deist. podów. był pozuch.
Deista tak: twier. że przycz. za świat. jest Bóg
niewidział. który raz stworzyw. świat, każe mu
rozwijać się i istn. wed. praw konieczn.: nie znając.
wyjątk. Sam Stwór. zaś podob. do zeg. niewidział.
od pierw. więcej się nie wtrąca. Otóż tyn Stwór.
wieczne: jest kontrad. Bóg an ich, z tą tyl.
modyf.: że On nie był by: oddziel: isto: która istniej.
~~po~~ za świat: przez Nie. stworz: lecz był: ~~samą~~
treścią świa. Te modyfik.: oryg.: rozmie: deizm
w komplet. pante. w któr. ulegn. wszy. następ.
K.

§. Antyno. czwar.

Zapozn. się stron: Bo do rzecz.:

Teza	Antyt.
Do świa. należy: istota bezwzglę. koniecz.: czy to będąc jego część. czy jego przyczy.:	Nigdzie nie ma isto. bezwzglę. konieczn. ani w świecie, ani po za świat, któraby była jego przyczy.

Teza dowo. się w ten spos.: Każ. zmia. w świe. jest konieczn. następ.: in. zmie. poprzedz. w czas. Ta znowu jest ~~xx~~ następ. inn.: aż wreszcie gdzieś ~~[illegible]~~ szereg zmian musi zatrzymać się przy pkt. ~~przyczyny~~: bezwzgl. który sam już nie jest skut. in. przycz.: Ta konieczn. bezwzgl.: przycz. musi jedn. należ. do świa.; Bo gdyby była za świat.: nie byłaby w czas.: ~~szereg~~ a wte: nie mogłaby ~~to~~ wywoł. zmia. w świe.: Te bow. zaczyn. się w czasie, był zat. czas, zanim się zaczęły; a w tym czasie musi znajd. się owa pierw.

przycz: bezwzgl: od któr. wszyst. zmia. w świe. bior. swój pocz: Wszyst. zaś, co jest w czas: nale. do świa. zmysło. bo czas jest form: zjawi. zmysło: świat. Wtedy. Konklu: Przycz: pierw. należy do świata zmysł: lub in. słowy: w świe. jest coś bezwzgled. konieczn. czy że to będ. cały szer. zjaw. kosmicz. czy też część jego. –

Uwa: Dow. ten nie wytrzym. najlżej. krytyk: Poka. się to, gdy rozpatrzymy K. ułoży. w sylog:

~~Każ. zmia. w świe. daje się jedyn. Komplet. wytłum. jedyn. przez pierw. przycz. bezwzgled.~~

Wszystk. zmian. odbyw. się w świecie

Przycz. pierw. bezwzgled: jest począt. zmian

Ergo: przycz. pierw. bezwzgl. tak. jest w cza:

W tym sylog: mamy czte: wyra: (termini) zat: nie daje on żad. konklu: Gdyb: minor tak. brzmia: przycz: pierw. bezwzgl: jest tak. zmia: – byłby sylog: dobr: ale taka minor byłaby błęd: bo przycz. pierw. dlatego, że jest pierw. i bezwzgl: sama zmia: nie jest, lecz tyl: wywoła. zmia: Ale to co wywołu. zmia. w cza: sama nie potrzeb: być w cza: owszem nie może, bo czas tyl. tam, gdzie zmia: Należy więc powied: że to, co wywołu. wszyst. zmian. tak. pocz: daje czasu: Tego zaś nie chce: K. powied: mówi. czas ze for. przedm. zmysłow. wew: Wobec więc błęd. ułoże. sylog: nie potrz. iść: hypot. dowol: O ile pewniej. argumenta. Arystot: iż wszyst. co się poru: od in. musi poruszo. jest. Że zaś cofać się nie możn. w nieskoń. dochodzi się do pierw. przycz: któ. poru. a nie jest poruszo: primum movens quod non movetur. Skoro zaś czas według Arystot. jest tylko: ruchu, numerus motus sec. prius et posterius, jasn. że w pierw. movens, w któr. nie ma ruchu, także czasu być nie może. – Nie

dowiódł zat. K. że pierw. przycz. bezwzgl. jest w
nas: jeżeli zaś nie jest w nas: nie nale: do świat:
ani jako część: jego ani jako cało. jego szczeg.
To ostat. twierdz. K. jest zupeł. niefilozof. bo
uważ: do przyj: bezwzględ. pierw. przycz: kontradykc.
Bo jak: wyobr: sob: przycz: pierw: bezwzgl.
jako część szczeg: świat:? Świat przecież wedł.
K. jest suma szcz: czy: zmien. wygląd:
Wprowadz: do tej samej rzeczy, co nie jest szcz:
jest równ: niemożl: jak dodaw. do 10 koni
2 krowy. Dodaw: może tyl. mieć miej. przy
rzecz. jednoimien: Bezwzględ. zaś pierw. przycz.
nie jest szcz:, nie może zat. być dodaw: do szcz:
Nie może więc być częś: sumy szcz: która stanow.
świat. Ale przycz. pierw. bezwzgl. nie może
być ani cało sumy szcz. lub die ganze
Weltreihe, bo jak z niektór: małych jestest.
nie może pow: ~~...~~ rzecz obdarzo: jakąś siło: tak
z szczeg: ~~...~~ i wygląd. ~~...~~ jestest. nie może powst.
jestest: bezwzgl. i skończ: Wyobraź: sob.
zresztą tych. którzy posiadw. sob. wzaj: dukat
pożycz: Jeżeli żad. z nich nie jest właściciel:
dukat: żad. nie będzie go mógł pożycz: drug:
należ: by jedn. wiedz: skąd pierw. go pożycz:
Wedł. K. niepodobień. to nie zważyw. mnog.
w ogóle: szcz: świat: pożycz. sob. wzajem.
swoich istnień: ale nie ma żad: pierw. właśc.
który dostarcz: owych ist. lecz ważne:
że szczeg: będą wszyst. razem i właściciel:
i dłużni: wzajem. To niedorzecz:

Antyteza zaś tak. K. dowo: Świat nie
może być jest. skończ: ani też w nim tak.
jest. przebyw. nie może. Bo albo wszy: szcz.
ma pierw. przyczy: która nad sob. już nie
ma żad. drug: a to jest przeciw prawu przyczyno.
albo też zresztą szcz. nie ma wcale przycz:

bez istn: tak rob. jako całość bezwzgl. i konieczn: bez począ: istni. a to jest niemoż. bo skoro częś. rzecz. czy: poprzedz. zjawi. ze wzgled. nie może zasadę ich być bezwzgl. i koniecz.

Nie może tak: pierw. przycz. być po za świat. bo wtedy musiał. kied. zacz. dział. czy świat. i zacz. być do bytu prow: ale ~~dział.~~ poczat. jej dział. musi być w czas: inaczej nie może pojęć. skut. będą. w czas: a tak dojdz. do konkl: że istot. bezwzgl. koniecz. nie jest ani za świat. ani x częścią świe: ani nawet świat. sam.

Uwa. Dowod. antyt. jest w pierw. częś: niezagan. W istot: przycz. pierw. bezwzgl. nie może być ani częś: rzecz. ani świat. sam: jak wyni: z uwag: nad tezą K: i z zam. słów. K: Druga połow. dowod. jest myl: bo przyczy: bezwzgl: zaświat. może wywoł. skut. w czas: a zaraz z dział. swoj: poczat: po za czas: Wyni. to z jej natu. bezwzgl:

Nie będz. zastanaw. się dłuż. nad owem. antyno: która zres: nadarzy się okaz: do rozbieran: tego samego proble: K. zaw: sam oświad: że dowod. istnie. Boże. nale: do inn: porząd. Tut. trakt. on przedmio. jedy. z punkt. widz. kosmolo: i jak widział: stara przy zacho: że świat zjaw: równie wiele dostar: dowod. ze istn: jak przeciw istnie. Bo. Zostaje więc nierozstrzygn. pyt: czy jest jakaś istota: bezwzględ: czy nie jest? ~~czy~~ one jest częścią świat. czy świat. sam. ~~Czy~~ K. nie zaczyna, takie wyjaś: wniosk. z dowo: kosmol. czy nie wyłączył dotąd w uwag. poprzed:

Jedn: antyno: czyst. rozu: nie są ostate. wyrazem filoz: teze: pierw. dwie są fałszy. tak w tezie jako antyt. to drugie dwie są prawdzi. i w tezie i w antyt. to znacz. że ze kosmolog: dostar: równ. wiele argum: za wolno: woli i za istnie: Boga Stwór. jak przeciw. Zapew. jest

to sceptyc: ale przy nim roz: ludz: wytrw. nie potrzeb: jest. ma inn. lep: dow: za wolno. woli i za istn: Bo: Tym dowod. i nem wypa. przypadk. się, teraz rekapitul. tyl: rozwiąz: jak K. proponu. dla obu. antyno: czy. dla proble. Kosmolo: W obu: antyno: zarówno wnysk: czegoś pierw: i bezwzgled. ale ugodzeniem: W Pierw. antyno: daje nasz odpow. podwój: nie jest: czy świat ma począt: w czas: i grani. w przestr: Ta odpow: ~~jest~~ podwój. tak ~~dodatn~~ twierdza. jak przecza: jest fałszy: poniew: czas i przestrz: nie należ. do rzeczy samych, lecz za formę: naszej. subiektyw. pojmow. rzeczy. Z tych sam. powod: odpow: na drug: antyn: o ostatn. częś. skład. świa. jest fałszy. czyli nie maz możeb: dla nas rozpozn: o rzecz: jak gdy: były w czas. i przestrz: skoro czas i przestrz. są w nas. W trzeciej antyn: odpow: podwój: jest prawdz: to znacz: że wolno. woli istnie: um Ding an sich, nie istnie: w zjawis. Tak samo w czwar: antyno. obie odpowied: za prawdz: czy: w świe. zjawi: (Bog. istot. ist nie można, ale kto wie, czy nie istn. poza niemi, jako ich przyczy: transcendent. przedst. tylko myślen. Tu już przechod. do teol. K. Jest ona wyłożo. w 3ciej. częś: głown (drittes Hauptstück) 2giej ks: transcend. Dyalektyk. Ta 3a część 2iej ks: ma napis: Das Ideal der reinen Vernunft. Tak pierw. część 2iej ks: (Von d. Paralogismen d. reinen Vernunft) podaje kryty: dotychczaso: psychol: druga zaś część tej sam. ks: (D. Antinomie d. reinen Vernunft) zawie: kryty. dotychczaso: Kosmolo: Tak 3a część jest kryty. dotychcza: teol. natu: Wszyst. zaś 3 częś: zawiera kryty: metafi: jaka istnieje ta za czasu K: podzie. na 3 częś: na psych. racyon. na kosmol. i na teolo.

§. Teol. Kanta.

Krytyk: dawniej. teol: porusz: 3ᵃ cz: 2ᵉʲ ks.
dział. pod tyt: D. Ideal d. reinen Vernunft.
Co: to ideał? Poznaliś. wszyst. formy wszystk:
t. j. czas i przestrz: pot. katego: czy: poję:
roząd. (Verstandesbegriffe), wreszcie idee rozumu,
(Vernunftideen), które owe katego: czy: formy
ogól: zjawisk podciąg: pod ogólniej. jeszcze poję:
wieczność: i niezależno:. Ale wyższy. jest
ideał, ze pomo. które: idee rozu: wyobraź:
sobie in individuo, oderwa: ~~[illegible]~~ określo: Tak:
ideały istnie. niewątpl. w umyś. ludz: cnota
n. p. lub mądro: brane abstrakcyjnie są idea:
ale mędrzec, który naślado. stworz, jest ideałem.
Ta więc różni. że idee jest jedno: najwyż:
norma działa: ideał zaś najwyż: wzór. Te
ideały może nie mają objektyw. rzeczywi:
za jedn. cieni więc. niż wymarzo: płody
wszy wyobraź. skoro są normą nieodbęd:
wzór. który: rozum rodzi i mierzy to co w
swoj. rodz: ma być doskon: K. przyzna: że
takie ideał nie różny od idei platoń. Wśród
tych ideałów zaś jeden jest najwyż: i może zwać
się ideałem transcend. Prototypon transcendentale.
Dochodz. do nie. w ten sposó: Każ. poję. może
być uważ. za nieokreślo. i określo; nieokreślo:
jest, gdy zważy. czego w niem nie ma, określo.
gdy. zważy: że z dwóch kontradykcyj. przymiot:
może być jed. być jeden przypisy: Rzecz
zaś każda, jeżeli ma być możeb: musi być określo.
w ten sposo: że z wszystk. możeb. przymiot:
jak: w ogóle wszys. się w rzecz. jeden musi w
niej przebyw. Możebno. tedy ogól: (d. gesamte
Möglichkeit) zawie. w sob: wszyst. przymio. wszyst: możeb: rzeczy, każd. więc rzecz przedmi.
jeżeli ma być możeb. musi mieć udział, z której owej ogromnej możebno.

Każ. więc rzeczy możeb: ma swoje ~~źród rzeczy bytu~~ źródło
w owej powszechno: bytu, (omnitudo realitatis
a ta znowu nie jest niczem. inn. jak owo najpełniej-
szy ens, ens realissimum czyli Bóg; a pojęcie
Boga nie tylko jest ideą, jak n. p. idea duszy lub świat.
lecz także ideałem, t. j. uosobio. jedestw. Tak. będ.
Bóg ideał. rozumu, zawier. w sob. najwyż. i najpełn.
metafizyczn. warunk. wszyst. rzeczy możeb. a treść każ.
rzeczy co do treści swoj. da się sprowadzić do tego
ideału. Jest to taki ideał jedy. na który zdoby
się może rozum ludz. Bóg jest prototyp. wszystk. rzeczy
a te są jego ektypa niedoskon. One wszyst. pochw.
z owe. pełn. konieczn. pierwowzo: i za tyl. określen.
najwyż. rzeczywisto., tak jak figur. każ. matem.
jest określ. nieskoń. przestrzen. (W tem zdan. zamyka
się cały wstęp. panteiz. filoz. niem. Ten ideał
jedy. nie jest ślepą, odwieczn. natur. i źródł. wszech.
rzeczy, lecz najwyż. przyczy. istn. od niego różn.
obdarzo. rozum. i wolą. (To zdan. jest poniek.
w kontradyk. z poprzedz.)
Zachodz. teraz pyta: jaką drogą dochodz. do
tego poję: istoty najwyż: Moim. do tego jedy.
daje treścią forma sylog: Pierw. t. j. sylog. kategory:
dozwol. odkryć ideę duszy, drugi t. j. hypoteta.
odkryć ideę świa: trzeci. dysjunktyw. prowa.
do pojęc. ideału czyl. Boga. Zasad. się zaś to
postępowan. dysjunktyw. na tem, że każ. rzecz
możeb: przypisuj. albo tę albo inną cechę, zawart.
w powszechno. wszelk. bytu. Ale to, co jest możeb. ma
ma swoj. rację w tem, co jest rzeczywis. Musimy
więc powszechno. wszelk. możebno. wyobra. sob.
jako coś rzeczywist. Umysł nasz nie może pomyśl.
istn. nie odnosząc każd. części jego do jedn. bytu
najwyż. rzeczywisto., w które. najdzi. pełn. swoje
wytłomacz. Innemi słowy: rozum nie może pomyśl.
systematy. jedno. wszyst: rzeczy, jak. uważ. idea
najwyż. za rzeczywis. istniejącą.

Stąd jedn. że koniecz. musimy pomyśl. najwyżs. przyczy-
nę świata jako nieczyś. istniejącą nie dowodzi aby istnie.
nieczyś. Koniecz. krytyki nasz teoret. nasz odno.
do idei Bo. ale pyta. czy moż. odwrot. każd. nasz
wyprowa. z idei Bo. Otóż pierw. postęp. jest koniecz.
forma nasze. myśle. ale odwrot. t. j. wyprowadz.
nasz z Boga nie jest koniecz. a jeśli teolo. wszyst.
ze pomo. idei Bo. tłuma. nasz tego świa. to
[illegible] popełnia błędu (czego według K. nigdy nie
uczyni.) że subjekty. koniecznego wyobraża. sob.
Boga odpowiada objektyw. konieczność jego istnie.
czyli że istnie. nieczyś. to, co koniecz. wyobraża
sobie jako istniejące. Ta uwa. K. jest prawdz. ale
jak przekona. się później dodał do niej wiele uwag
błędn. i przypisu. teol. rozumow. których ona
nigdy na serjo mieć nie mogła, przypisu. teol.
błędu.

Zabie. się teraz K. do krytyki wszystk. dowod. na które ~~jakie~~
teol. naturalna (nie objawio.) opiera istnie.
Boga. Krytyk. K. dłużej jeszcze uchodz. w Niem
za arcydzie. bystr. przenikliw. dyalektyk. a materyal.
i sceptyc. utrzymu. że nie zdoła unicestw. wszel.
dowod. a tem sam. wszelk. istnie. Bo., jak kol.
drwią te nasz za swoje to jedn. razem się krzyczą.
bo Bóg, którego istnie. umysł ludz. dowieść
nie może, jest, jak gdyby nie był.

Trzy są dowod. na których teol. opiera istnie.
Boga: fizykoteolog. kosmologicz. ontolog. Pierw.
z mądr. urządz. świa. wnosi, że musi być dzieł.
wszechmądr. Stwór. drugi z zależnoś. i przypadko.
naszej stworzon. wnosi że nieczyś. jeśli się nie
przyjmie Istot. koniecz. niezależn., trzeci
z pojęć jakie mamy o Bo. dowodzi że ~~[illegible]~~ konieczn.
istniejąc. — ~~Według K. żaden z trzech tych~~ dowod. do celu
nie prowa. a nadto rozum skrzyd. rozstawia swoje,
aby wydost. się po za granice świat. zmysłow. za pomo.
spekula. [illegible] że krytyk. wyszło od trzeci. gdyż wyda. +

\+ nie pom., istnieje czy nie istnieje. (Co okaże
się później) że trzeci dow. jest w grunc. także sprzeczny
i podsta. pierwsze. i drugie.

§. Krytyka dowodu ontologicz.

Pojęc: Bo. czyli bezwzględ. Koniecz. Istot. jest ideą rozu. której rozu. wprawdzie potrzebuj: ale nie wyjaś. stąd, aby poję. owe: odpowiad. jakaś rzeczywis. objekt. Mimo to twierdzą rozum w ilustracji że poję. Koniecz. potrzeb. do wytłum: jestestw pod zmysł. podpadaj. musi oznacz. przedmiot. rzeczywis. istniej. Zdaj. się wprawdzie że jestest. ~~Koniecz.~~ bezwzględ. ~~[illegible]~~ nie może nie być, tak jak n. p. ~~w~~ trójk. nie może nie mieć trzech kąt. Jedna. zapomin. o jedn. rzeczy. Przykł. brane z matem: dowodz. tylk. że sądy za koniecz. wyrażo. zaś, że rzeczy w nich wyraż. za koniecz. Gdy mówi: że trójk: ma trzy kąty koniecz., nie utrzymuj. przecież, że trzy kąty istnieją koniecz. przez się, lecz że istnieją koniecz. wtedy gdy istnie. trójk.. Jest to konieczn. logiczn. Ta koniecz. logicz. wynika z jedn. ilustr. że gdy pomyśl. rzecz koniecz. istniejąc. takżeby rzecz koniecz. istn. musi. Że to ilustr. Łatwo okaz.: Gdy w sądz. identy: znosimy predyk: wpada: w oczywis. kontradyk. bo ten koniecz. nale. do subjek. Ale gdy znosi raz. subj. i predyk. wtedy żadn. kontradyk. nie masz. Przyp: trójk: a nie chcąc przyjąć że ma trzy kąty, jest oczywis. kontradyk. ale nie przyjąć ani trójk. ani trzech w nim kąt. nie jest kontradyk. Tak samo rzecz się ma z ideą Bo. Zdan: Bo. jest wszechmoc. jest logicz. koniecz. ale gdy mówi. że Bo. nie masz, mościmy raz. i Bo. i Jego wszechmoc. a w tem nie ma żadn. kontrad. Mówiąc: wprawd. powiedz. że Bo. jest subj. które negow. nie można bez popełnie. kontradyk. bo wyobra. sob. Bo. jako najwyż. rzeczywisto: a ta mieści w sob. takż. koniecz. przymiot. istnie: Na to odpowia. Kt. że w poję: Bo: nie mieści się koniecz. fakt, że istnie: rzeczywiś. bo w żadn. poję: fakt ten nie znacho. się..

Gdy n.p. mówi: ta rzecz istnieje, zdanie to albo musi być analityczne albo syntetyczne. W pierw. razie: mamy tautologię, że pojęcie które mamy o rzeczy, jest; w drug. razie: dodaję: do pojęcia fakt, które w niem nie ma. Ale wtedy można bez kontradykc. takiego twierdz. że tego faktu nie ma, jak przy każd. zdaniu syntetycznem.

Uwaga. Ta argumentacja K. jest pewniejsza: wychodzi na to, że pojęcie o rzeczy nie zawiera w sob. faktu, że ta rzecz po za myślen. naszem istnieje. Aby o tem dowiedz. się, nie dosyć jest mieć pojęcie, trzeba ~~tutaj~~ jeszcze osobną drogą doświad. dowiedz. się o istnie. rzeczy.

Aby lepiej to wykaz. zastan. się K. nad pojęciem bytu lub istnienia (Sein) Być oznacza albo ~~połącz.~~ stosunek subj. do predyk.: albo stosun. rzeczy jakiejś do nas. W pierwsz. przypad. mamy pojęcie czysto myślow. czy logiczne, w drugim zaś pojęcie realne.

Gdy mówi: Bóg jest wszechmo. wyraz jest nie ozna: przymiot. boż. lecz tyl: stosun: jedn. przymiot: t. j. wszechmocno. do drugiego - Przeciw. gdy mówi: Bóg jest, wyraża: że rzecz jakaś jest, która odpowia. pojęciu naszemu: o Bogu: czyli wyraża: pojęcie realne: Przez to jedn. nie przyby nic nowe. do pojęcia: samego. Żadn. tow. rzecz nie zawiera więcej od pojęcia swe: Sto tala: możebn. nie różni się w pojęciu: od stu rzeczywist. tala. Gdy mieć rzecz pomyśl. a potem doda. że ta rzecz jest, nic nie przyby. do pojęcia: inacz. pojęcie moje o rzeczy nie byłob. komplet. To sprawdz. się takż. na pojęciu: najwyż. najdoskon.: ens realissimum. Pomyślaw. taką rzecz, wiem, że ona ma wszelką możn. istnie: ale czy istnie: po za myślą moją, to nie wyni. z same. pojęcia: Przy rzecz. przedm. pod zmysł: dowiadu. się o tem a posteriori, przez doświad. zmysł: ale przy rzecz: nie zmysłow: jest nam ta droga zamknięta: a priori zaś, przez analiz. sam. pojęcia: taki. dowiedzieć się o tem nie można, jak okaza. wyż: Zatem dowód ontolog. nie ma żadn. podstawy logicz.

Uwa. Kryty. ontologiczn. dowo: jest słusz: ale nie dosy: Teol. Katol: Wprawdz. wśród nich uczonów Anzelm S. z pojęc: Bo: jako najwiek: rzeczywisto (id quo majus cogitari nō pō) dedukow: że istnie koniecz. Ale najsłynniej. scholasty: Albert W. S. Tom. Duns Scotus odrzuc: dowód ten, jako nielogiczn; o czem zob. S. Tom. Summ. adv. gentil. Lib. I. c. 11. Polemika S. Tom. streszcza się w ten zdan: ex hoc autem quod mente concipitur Deus, non seq. Deum esse, nisi in intellectu, co nie różni się od argumentu. K. Od Kartezjusz. czasu jednak dowód ontologiczn: zwłaszcza wśród niem. racjonalist. używ. wiel. popularności. była więc Kryty. K. na czas: Błąd. jedn. K. gdy utrzymuj. że dowód ontol. jest podst. i treść wszystkich in. dowod. że istnie. Bo: Plat, Arystot. i Scholasty: występ: przeciw dowod. ontolog: a posług. się inne: tem sam: przyznawa: że dowód ontol. nie jest ani głów. ani jedyn. w swoim: argum: że istnie. Bo. W Teol. dzisiej. przeważ. zaw. tak zwan. dowod. kosmolog. którym inne metod. streszcz. mówi. w tych oto słow. św. Paw: Invisibilia Dei, per ea quae facta sunt, intellecta conspiciuntur – Rom. I. 20.

Moriab. zapyt. jakim sposob. stało się, że tylu wielk. myśli. jak Anzelm, Kartez. Leibnitz Wolff i t.d. z upodob. używ. dowo: ~~kto~~ przypisyw. mu tak wielkie. podstaw? czy nie dostrzeg. nielogiczno. swego postępu? Moria na ich wytłumacz. przytoczy:

1° że dowód ontolog: wyjaśn. jed. z przymiot. Boż: t.j. że istnien. należ. do natury Boż. jako cecha konieczn: ponieważ. więc w stworzen.

2° że oni przyznawa: że istnie. Bo. już jest jakokol. znane przez dowod: kosmologi. który lud. niewierzą wszystk. wyjaw.

§. Dowód Kosmolog.

Dowód Kosmolog. także przypuszcz. według K. że byt najzupełniejszy konieczn. być musi, ale zam. konkludow. (jak to czyni dowód ontolog.) od zupełności. rzeczywistości. na konieczność jej istnienia, przeciwnie od bezwzględ. konieczn. konkluduje na nieograniczon. rzeczywistość. Dowód ten, bardzo przekonywający ludzi nieuczon. a przez Leibn. zwany: a contingentia mundi, tak K. wykłada:

Jeżeli coś istn. musi także istnieć jestestwo bezwzgl. konieczne; Ja, co najmniej, istnieję, ergo: istn. jest. bezwzgl. konieczne. Minor wzięta z faktu, podany przez doświad.; major wnosi od faktu doświad. na byt konieczny, a polega na praw. ogól. przyczynow. że każda rzecz przypadkowa mieć musi przyczynę (dass alles Zufällige eine Ursache habe) która gdyby zaś także była przypadkową, wymaga by szukać dla niej przyczyny aż dojdzie do jednej przyczyny ostatniej bezwzględnej. Nazywa się dow. ten kosmol. ponieważ posługuje się tyl. faktem ogólnym że świat istnieje a nie szczegół. formą tego istnienia.

Dow. dal. wnosi: byt konieczny musi dać określić się komplet. przez jedno pojęcie: jedno tyl. pojęcie a priori potrafi tego dokazać: t. j. ens realissimum, zat. jedno tyl. pojęcie entis realissimi określa byt bezwzgl. konieczny. K. się zdaje, że w tem rozumow. kryje się podstęp taki: gdy do wniosk. jedn. a priori dodaje drugi a posteriori, mniema, że pierw. dodaje więcej mocy, ale wniosek a poster. jest w tym razie uległy wniosk. a priori, bo tyl. pierw. krok jego jest a poster. a dal. rozumow. o tem, czem jest byt konieczny, jego a post. wcale nie dotyczy, zat. zwraca się do anali. pojęć a priori ucieka się, a tak znowu do ontol. dowo. wraca. A ten dow. kosmol. nie tyl. w grun. jest równ. błędny jak ontol. lecz nawet gorszy, bo mieści w sobie ignoratio elenchi t. j. stracenie wątku, gdy się zapomni o tem, co ma być dowiedzionem.

Zarzu. K. dal. niedosp. błęd. dow:

1) że od nazy przypadko: ~~unosi~~ która może być. być w porząd. dośw: uno: o przycz: po za doświadcz. że niesłusz. - zat. przeno. praw: przyczyn: obowiązu. w świe. zmysł. czyli fenom. do świa. pozazmysł. czy. numenów.

2) że niesłusz: z niepodob: szereg. zjawis. bez końc. wnosi. o przycz. pierw. do czego nas doświad. nie upraw.

3) że wanna: bez któr. nie może być koniecz. odrzucał wszyst. a tak doszło: do poję. bezwzgl. które się wyda: poję. doskon: owem wcale nie jest

4) ~~[illegible]~~ identyfikuje: możebn: logicz. z rzeczywisto.

Krytyka Kanta: (Wolno przyzna: jestest. bezwzględ. koniecz jako przycz. wszyst. względ. koniecz. jest. ale nie wol. twierd. że tak. jestes. istnie. koniecz. Bezwzględ. koniecz. jest przepaś. dla rozu. (d. wahre Abgrund für d. menschl. Vernunft) Nie moż. znieść, aby jestes: jakie wszystko od sieb. mów: jest. od. wiek. na wieki, prócz ~~mnie~~ nie ma niczego, coby nie istnia. przez wolę moję. Bo i tak: jestes. wszystk zapyt. sieb: Aber woher bin ich denn?

Także jestes: pojęt. ne zew: wieryteb. a tem sam. nie kwalifik. się na ideał rozu. czyst. bo ten musi być uprzed. przemowys: tem bardz. że jedyna rzecz jego bytu jest potrze. rozu. aby ~~[illegible]~~ mnóstw: bytów ułoż. w całk. syntetycz:

Uwa: Kryty: dowo. kosmol. jest błęd:

1° nie ukry: w sob. dowo. ontol. bo do istnie. jestest. najdoskon: nie dochodz. przez anali. jego poję: lecz przez rozumo. od skut. do przycz:

2° Zarzut K. że przez przyczyn: obowiązu. tyl: w świe. zjawisk, a po ze ~~nie~~ takowe nie prowadz.

jest w sprzecz. z sypt. Kr: zwłaszcz. z pojęć naum o Kategor. ale jest oczywist. paradok: niemożebn. wielk: rozumow:

3° Sam Kt. ~~jest~~ nie trzym. się tego paradok: bo jego „Ding an sich" opier. się wyłączn. na prawie przyczyno: Dla czego przypisu: oprócz zjawisk. dowcesu: jako: przyczy. po za czas.[2] bo inacz. same zjawis: nie bytyb: Jeżeli więc Kt. woli być niekonsekw: i w tym jedn. razie: wedł. Kategor. ~~za pomo~~: ~~prawo~~ przyczyno. dowo: że świat fenom: ma jakąś przycz. transcend. to trudn: wątpić. to same postęp: jako było. w teol. natur:

4°. Dowód kosmologiczny: nie twierdz. czem jest Jestes: najwyż: lecz że jest. Jeżeli następ: na podsta: tego dowo: wypowiad. coś o natu. owego Jestest: nie robim. tego przez analiz: gotow. pojęć: (bo wtedy: wracali. byś. do ontol. dowo.) lecz przez elimina: z danych jest. dowod: tego wszystk: co być nie może w jestest: najwyż. ma li być ono wystarcz: przyczy: tem tych.

5. Dowód fizyko-teolog.

Jeżeli: ani analiza pojęć: Jestest. nieskończ. ani fakt ogólny ~~że~~ istnienia jestest. stworzo: (nie dowodz. że wszech. w ism. że jest. istn. Jestes: Nieskończ., pozostaje mówić: że ~~b~~ tego dowiedzie ~~tego~~ rozbiór ~~przez~~ szczegół: właściwo. jestestw stwórzo: Ten dowód szczegół. nazyw. się fizyko-teol. gdy kosmol: dowod. istnie. Bo: na podsta: faktu, że istnie. jestes: stworz. i całeś: potrzebn: jako rzeczy bytu Isto: Nieskoń. i Niezales., dowód fizyko-teol. dowod. istnie: tejże Isto: Nieskoń: na podsta: faktu, że w ism. ~~spostrzegać się~~ panuje wszęd. porząd. celowość, piękn. i t. d. nie dają się wytłum. ~~inacz~~ jeżeli nie przypis: Stwórcy Wszechmądr.

Wznioste słowy K. jak wspaniało. piękno. tego
i różnorodn. do celu. wzlewe po przestwor. rozchodz.
zmusza. nas, aby po za świat. przyj. przycz. pełn.
doskonałą: ona: wszyst. owe, przez nas podziwia.
cudow. utwora przepad. by w przepaści nicw: im
Abgrunde d. Nichts. K. mówi, że ten dow: zasług.
na największ. uznanie. że jest z wszyst. najstar. naj-
jaśn. i najodpowied. zdrow. rozsądk., że ożywia study.
przyr. a sam z niego me nie tyl. swój począt.
lecz także. ciąg. czerp. siły. Wszelk. usiłow.
aby zmniej. znacz. tego dow: (powia. K.) były
by nadare: a pozbawił. by nas wiel. pociech.
Mimo to nie może dow. ten, wedł. K. domag. się
bezwzględ. pewno. lecz jedy. tyl. wstęp. do ontol. dow:
który przedst: zw: jedyn. możeb. dow: der
einzigmögliche Beweisgrund.
Aby to wykaz. streszcza K. dow. fizyko-teol:
w następuj. char:
1) W świe. są widocz. ślady rozumn. planu,
przeprowadz: w niezliczo. rozmaito. stwor:
i niezliczo. rozmiar.
2) Stworzeniom jest układ rozum. świa. czemś
zupeł. obc. i przypadko. t. j. że stworz. same
z sieb. nie mogły ułoż. się w porządk: całe.
lecz musiał je ktoś ułoż.
3) Istnie. zat. wznios. rozumn. przyczy. która
musi także być obdarzo. wolą. wolną.
4) Że ta przyczy. jest jedności, a nie mnogością,
wnosi. z jedno. i wzajem. stosun. wszyst. części
świa. do sieb.
Treści tych argumen. stawia K. następ.
uwa:
a) Wnios. jako wobec: z ładu, harmon: celow:
w stworzen: opiera. się tyl. na analog: pew.
z produkt: sztu: i przemys. ludzk. nie
może zat. pewno. bezwzględ. zwłasz. gdy
chodzi o przyczy. zupeł. nieznan.

b) Celow. i porząd. w przyr. dowod. tyl: że forma stwor: rozta: im skądeś nada. bynajm. zaś nie dowod. tego, co do ich treści, mater. i substan. Mógłbyż więc co najwyż. wnos. że świat jest dzieł. rozumn. budownicze. bynajmn zaś Stwórcy

c) Porząd. ład, piękno. celow. dobrego wszech: pozwal. nam wnos: o istnie: przycz: odpowied. t.j. proporcyonal. Ale ta przycz. tyl. wtedy będ. jasn. poję: określo: gdy poznam. jej wielką potę. wielką mądro. wielką dobroć. Dzięki bow. pojm: że przycz. ta jest bardz. potężn. bardzo mąd. i t.d. nie dowiadz. czem wścisłości ta przycz. jest w sob. lecz tyl. pew: jej forma: do stwor: a jaka stwor. ten jest tyl. względ. Nie może więc dowód fizyko-teol: (Kontklad. K.) dać nam jasne, określo. poję: najwyż. przycz. zat: a postroni, poza dowiad. nie dojdzie. więc: do przycz. bezwzględ. chyba że znów weźmie. na pom. dow. ontol. Tak więc dow. fizyko-teol. odsyła nas do kosmolo. a ten znów opiera się na ontol.

Wszyst. zat. usiłow. aby za pomo. rozumow. a priori utwor. teolo. są zupeł. bezowoc. a zasady, które się posług. się to rozumow. nie prowadz. wcale do teol. jeże. nie bierz. w rachu. takż: praw moraln. Usiłow. te, gdy chcą wychodź. po za doświad: muszą wywodź: iluzyą transcend: że ideom odpowia: rzeczywisto. realn. wzięte rozu. Z drug. stro: mają te ~~[illegible]~~ idee wielk. znacz. dla rozu: gdy je bierz: za to, czem są, za pewn. zasa: regulujące nasz. wiedz: i podciąga. jej rozmaito. pod jed. ogól. punkt widze: Nazyw. to K.: der regulative Gebrauch d. Ideen.

Uwa. ~~Tyl~~ Jakkolwi: dużo nadużyw: dowo: który u K. nazyw. się fizyko-teolog. nie można jedn. zgodz. się na ~~kryt~~ zdan: K. żeby tyl: posługi. się

analog: zachodz: międ. utwor: ludzkie: a stworzenia.
świa. Jednak: dowód jedyn: na analog. oparł. nie
daje bezwzględ. pewno: lecz tyl. prawdopodob: Gdy
n. p. porówn: Marsa z Ziemią i zważy. podobień
jego powierzchni i warunk: klimatolog: umożeln.
tam istnie: organiz. rośli. i zwierząt: wolno wyprow.
wnios. prawdopod: że Mars takż. ma swoją florę
i faunę, ale czy rzeczywi. ją ma, tego dowieść
nie potrafi: dopó: nie odkryje: fakt: bezwzględ. nas
o tem przekonywując: A jasna jest rzecz, dlaczego
tyl: prawdopod: otrzymuje: konklus: Rozumuj.
bow: z analog: przycz: o możno. podobn. skut.
ale nawet pełna znajom: przyczy. nie wprowadz. nas
do twierd. że ona wyda: skut: Inacz. jedn. ma
się rzecz, gdy z analog. skut: wnosi. o podobień.
przycz: wtedy rozumow: nasze. ma dale: wszk: pewno:
gdyż opier: się na dwóch aksjom: a) każd. skut.
musi mieć jakąś przyczyn: b) natu. przyczy:
objaw. się w natu. skut: Gdy w nieznanej
kraju znajdz: ruinę z cegieł, a wśród niej
kilka monet złot: wnosi: z całą pewno: że
to są ślady ~~dzie~~ rąk ludzk: bynajmn. zaś,
że ~~[illegible]~~ jak: siły ślepe: przyrodz: wywoła. to
zjawis. Mógł. więc ktoś: z istnie: skut: domyśl.
się z całą pewno: że miał przyczy: a nawet natury
tej przyczy: przynajmn. w główn: częśc: ale nie
może. odwrot. z znan. przyczy. wyprowadz: istnie.
~~faktu~~ skut: Otóż dowód fizyko-teol: postęp.
~~zaś~~ pewn. z dwóch drogą, od dan. skut. wznosząc się do
ich przyczy: a jeżeli: nie może ściśle natu. tych przyczy
poznać z pewno: to w każd. razie: tyle, że jest a tego
dosyć dla tego rodzaju. dowod.

§ Co warta krytyka trzech dowod. teologicz.?

Kryty. teol. natural. uchodz. zwykl. za jedn. z najznakomit. rozpraw w syst: K. można zgodz. się z głosz.: że Królew. filoz: uniemożeb. nie zaw. jakichkol. dowodze. istnie. Boż. a ci co nie podzielaj. tej bezwz. wątpli. pochwa.: uważa. nie mniej „w „Krytyce czyst. rozumu" ~~trzecie Hauptstück~~ rozdzia. które pod wspóln. tytu.: „Das Ideal d. reinen Vernunft" tworzą trzecie „Hauptstück" 2^{iej} ks.: dyalekty. transcendental. za jed. z najlep.: pomysłow.: stronnic w dziej. nowszej filoz: Z niniejsz. uwag, przy każd. z trzech dowód. można przekon. się, że załamania kryty. kozmolog. i fizyko-teolog. dow. nie jest tak ścisło, aby raz na zaw. miała uniemożeb.: drugi i trzeci dow. e co do 1°, wykaza. że już w śred. wiek. odrzucz.: go stosow.: na podstaw. takie. samego argumentow. jak K.

Ale kryty. dowód. teolog: ma inne defekt. jeszcze, o któr. należy wspom. choć po krót.

Naprzód przypuszcz. K. że teolog. każde z tych dowod. z osobn. przypisuje. absolut. pewno. To przypuszcze. jest dowod: ale nie prawdzi.; dowod: bo powsz.: K. każd. dowód z osob. skrytyk.: ale jest zupełn. fałszyw. bo teolog. natural. używa tych dowod. zawsz. raz. Zapew. jeżeli każ. dowód z osob. jest fałszy. to wszyst. raz. nie dadzą prawdzi.: rezulta.: ale K. przy drug.: i trzecim nie dowiódł, że są fałszyw. Był: co najwię. wykaz. że nie dają zupeł. pewno. Otóż może jej nie daje każd. dowód z osob. a mogą ją dać wszyst. razem.

Powtó. Jak. wspomnia. więce. dawniej. filoz: wszyst. dowod. raz.: S. Tom. n.p. (1 qu. 2. a. 3) daje na raz pięć dowod. które rozum przyrodzo. dowo.: że istnie. Bóg: pierwszy ex parte motus, drugi ex

ratione causae efficientis; trzeci ex possibili et necessario; czwarty ex gradibus, qui in rebus inveniuntur; piąty ex gubernatione rerum. Te pięć dowod. raz. trzy: dają rzeczyw. bezw. pewn. a nie są wcale dotkn. najważn. argum.: K. bo żaden nich nie ma dowod. ontolog. odrzucan. przez S. Tom. ~~a o piątym dowod. ex gubernatione rerum wcale K.~~ nie wspomni.

Po trzecie. Owe pięć dowod. ś. Tom.: nie tylk. że się się podpierają, lecz nadto same opiera. się na komplet. syst. filoz.: Chcąc wywróć. te dowo. należałoby wykaz.: że podsta.: system.: na których opiera. się, fałszywe są. Tego jedn. K. nie uczy. przypuszcza tylk. że wszyst. co wyłoż. o subjektywno. form poznawcz. zmysłow. i katego. rozu.: jest absolut. prawdą. Jednak. mało kto przyj. w cał. rozległo. to, co K. uczy o idealiz. czas. przestrz. kategor. i t. d. Ci zaś, którzy nie przyjmą: estety.: t. anality. i dialekty. K. ~~...~~ nie mają jego krytyk.: owych dowód. żadn. siły przekonywa.: Słynny n. p. dowód S. Tom. ex motu, ~~o które~~ tak. obszern. przedstawio. w Summa contra Gentil. Lib. I c. XIII nie może być przecież wywróco. hypote.: że czas, przestrz. a tak. ruch są subjekt. formy. nasz. zmysłowo. lub druga hypote.: że tylk. mamy: zjawiska a więc. pozn. nie możem. numenów czy. d. Ding an sich, zwłaszcza że sam K.: ciągle o Ding an sich wspom.: jak gdyby mógł wiedz. coś o niem. I tu przychodz. do wielk. kontradyk.: w któr. obra.: się wszystk. K.

Po czwarte: K. utrzymu. że idee duszy, świa. wolno. a w wyższ. jeszcze stop.: idea Boga czy. ideał czyst. rozu.: są prawdą.: Uważa je bow. za niezbęd. zasad.: regulują.: nasze myśle.: mówi, że mają einen vortrefflichen u. unentbehrlich regulativen Gebrauch. Czyżni musiałby być prawdz. te idee, jeżeli ~~są~~ mają być jakoby norma najwyż. i niezbęd.

Kant 72

u czre. myśle. Ale czego więc mi odmawia den
constitutiven Gebrauch ? Znany to w przyg. K.
że wolno uważ. je za pojęć: wyżs: pod które podciąga.
zjawis. wszystk. ale nie wolno ich uważ. za rzeczywiste jestest.
od któr. by zależą: ontologiczne owe zjawiska.
Takie jedn. pojmow. idei najwyżs: jest jedną
z wyjątk. niedorzeczno. jak. kiedykolw. wypowiedz.
filoz: + Jeżeli bow. z logiczn. koniecznie. muszę twierdz.
że świat został stworzony przez Bo. to świat nie
będzie rozum. jego wytwórcze: to przecież ta idea Boga
Stwór. nie tyl. wtedy. dla mnie wartość. jest. odłoż.
się do jakie. Bo. rzeczywiś. istnieją. Znan. przestan.
być rezultat najwyżs. myśle: Żądać, żebyś.
idea Bo: uważ: za koniecz. do wytłum. świa.
a równocześ. tę ideę uważ: za wrodzo. nam formę myślen.
: której nie odpowia. rzeczywisto. żadn.
jest kontradykt. której nie może uniknąć logiczn.

Po piąte: K. uważa za wartość: swojej krytyk:
twierdz. że jest jakiś dowód i to niezbyt: na istnien. Bo:
O tym dowodz. wspomni. niżej poźn. Tylko już
teraz wydaje się być pewn: że jest. obyczajow: dowód: nie zdoła
wykazać istnie. Bo.: to i ten nowy dowód tego nie jedn: +
Byt K. sam przewid. zapyt. się, czy za pomo: dowod.
czysto rozumo. bez objawien. może dojść do zupeł.
ewiden. w teol. Kwest. Histor: stanow. odpow.
że nie, a pomo: tego bierze przes: w ułom. natu. ludz. ale nie oświeceni
po ch: w trudno: logiczn: i metafizy: otaczają: ideę
Bo.

+ raz dlatego, że on tak. będz. musiał
posługiw. się tym sam. co poprzedn. dowód. instrum: myśla
t. j. rozumow. za pomo. tyl. sam: form a priori, w
któr. ujęte są wsze wied. dosko. a formy te wedł. K. tylko: się
tyl. do zjawisk, więc do rzeczy sam. Powtóre:
że żadn. rozumow. przyrodz. o Bo. nie może nam
dać ewidencyi bezwzględn. jak wid: nie tyl. z
błęd: o Bo. wyobrażeń, jakim hołdowa: ludy ciemne,
ale nawet oświeceni filozof.

+ jest żądan. żebyśmy wzgl. otrzymywa. zieb. zamysł.

Choć wytł: wszyst: ułomno. natu. ludzk: stojąc na
przeszkod: poznan: Bo. za pomo: świat. przyrod. musiałb.
powtór. wszyst. argum. które apologeci wyrażają. jedne:
otóż nie: Zob. o tem S. Tom. Summa adv. gentil. Lib. I. c. 4
Ograniczę się zat. tyl. do któr: logiczn: i metafizy. trudno:
Z logiczn: najwyżs. jest ta, że Bóg jest byt. najwyższ.
Nie może. przeto dać o Bo. defin. w zwyczaj. znacz. logiczn.
skoro każd. defin. jest per genus et differentiam. Wyprz:
owdra: byt nie Bo. nie może, a różni. gatunk: w Bo. tak. nie może, bo on jedyny w swoim rodz.

To niewątpl. wiel. niedogo: zmuszają. nas do tego, że względ:
mówi. o Bo: czem nie jest, aniżeli czem jest.

Z Hindu: zaś metaforę. wyżter. podob. następ: Istność
Boże przekracza w inny. zupeł. ponad. anioł. stworzo. jestest.
To sprawia, że ciel. był zna: nie daje nam przybliżon.
nem. wyobraż: o bycie Boż. Kto waży, jak Hindu.
zwyczaj. isto. ducha stworzo: ten przyzna: że dale. Hindu.
zrozum. Bo. znamy bezpośred: porząd. nazyto:
a z nierozgląd. jeśli. znamy był. jed. ducha lud.
ale też zaw: stwo. zrzad. Gdyby. zaś nasz. zacz.
dobre duchowe jestes. stwor: to jak jenn.
na małą być postaci. do poznan. Bo: bo międ.
duch. stworzo. a Bo. jest nieroz. większ. przedział,
niż międ: duch. a rzecz. Z tego, co w Logic: mówi.
o rzecz. dowody: wyni: że dwie te kategor: w pewn.
mier. jenn. do niesielen. ducha stwo. się dają,
ale Bo. zupeł. nie inaczej się. Gdy zaś zabrak.
dowód tych kategor: sam nawet poznan. staje
się bard. niepewn. Nie mówi. przed dziw. się, że
aż do Obraz: drzewi. mieli bard. niej. jasne. poj:
o Bo: a nawet: powątpiewa. czy On wogóle istnie.
Wyni. stąd, że tył. przy Obraz. lud. mogli nabyć
jak. pewne i jasne poj. Bo: a przedewszyst. bezwzględ.
pewno. że istnieje i że jest. nad nimi.

K. jedn. inne jest zdan. Wedł. niego człowiek wyznan.
sam sob. powstanie. Kwiczyńsk. zupeł. sceptycy: Idee.
twi idee duszy i świat. za (ściśle) mieszkaj: paralogizm.
i antynom: gdy dzierzy wiedzi, je za byty rzeczywiś. istniej.
(to idea Bo: w wyż. jenn. stopn. porbaw.
jest obiektywn. nazywiste. To jedno był. pewn. w tym
sceptycyzm. że Bo: jest ideałem koniecz. potrzeb.
zamykaj: i wieńcz: wiedzę ludzk: Która jedn.
istnie. obiekty. ani dowieść ani zaprzecz. nie może.
Czyż K. zapewnie. na tym zaprzest? Bynajmniej. Czy
jedn. może się do Objaw. czy tem własny wiecz. drugą
strona. odpowiedź? Także zbyt. K. zaś. że porz. moral:
a przedewszyst. sumien: jest niezbi. argumen. na istn. Bo.

Kant. 73.

Że zaś moral: nie w nauce. przedm: lecz w czyn: a czyny są dzieł. woli, przeto K. podew. krytyk. Bo w ogólności: dowód jest poniekąd: teoret. spekul: odkry. je jako grunt niewzruszo. ustroju moral: i tam uważ: każe dowod. ~~Krytyka~~ by je najpierw. uzasadn. Krytyk. czyst. rozu: podż. wszyst. w ogóle: Krytyk. praktycz. rozu. przeznacz: pewne: zasiewo. Nam także nas już przez to więc. Przed tem jedn. streścić nale: ostatn. rezult. Krytyk. czyst. rozu: Miało być i jej zadan: odpowiedź. na trzy ~~na~~ ~~wstęp~~: ~~trzy~~ pytania ~~wyjątkowy~~ ~~pytan~~: ~~czy~~ ~~jest~~ ~~możeb~~: ~~matema~~? ~~kosmolo~~. ~~teolo~~: ~~pot.~~ ~~nie~~ ~~pyt~~: ~~czy~~: 1° czy jest możeb. matem.? 2° czy jest możeb. fizyka? 3° czy jest możeb. metafiz.? Na pierw. pytan: odpow. K. w Estetyce czy. pierw. częś: tak. zw. Transcend. Elementarlehre, wykaz: w przyrod: form. czas. przestrz: można zbudow. a priori naukę. wied. matem: Na drug: pyt. odpow. K. w pierw. dzia: Logiki czy. tak. zw. Transcend. Analytiki, dowodz. że z wrodzon. umysłowi Kategor. i zasad na nich opieraj. się można utwor. a priori ogóln. fizy. i mechani. Na trzecie pytan. nareś. odpowiedz. K. przecz: twierdząc że Metafizi: w pojmow. dawn. nie jest możeb: Bo niemasz ~~jest~~ bytu metafizi. jeśli nie pokaże nam o duszy, świe. i Bo: Dusza zajmu. się psycho: a ta nie jest możeb: bo nurtowa. przez same paralogi. Świat. zajmu się Kosmo: a ta znow. antinom. nie niemoże: bo zaraz. od antynom. i na nich kończ. Gdzieś. Teol: Ta równ. nie może być nau. w dawn. znacz: bo nie ma wystarcz. dowod. na probl. najważn. Którym się zajmu: Bóg. w naszej: regulator kosz spekula: umysłow. stanow: ów ideał, do które mają zdąż. wszystk. jedn. zaraz: że temu ideałowi nie ma nigdy przyznaw. rzeczywisto: jeżeli nie chce brząk. się po manow. jak. robi: metafizi. dawniej. Mogłoby się zdaw. że rezult. Krytyk. czyst. rozu. nie tylk. jest ujemny. lecz wyczerp. i że odpow: na pyta. ogól: czy jest możeb. metafi. wypad. wyraź. przecza: że Krytyk. wiedz pozosta. resztę wszel. metafi: Jedn. nie taka była inten. K. Już w (kilka lat po Krytyk. czyst. rozu. ogłos: ~~M~~ Prolegomena zu einer jeden künftigen Metaphysik, w których powtórz. główn. wyniki z Krytyk. czyst. rozu. Ale sam. nawet zaprzeczaj. metaf. dowod. że on tak. uważ. jakąś metaf. za możeb. że nie tylk. dzieło oczyszcz. rozu. od pomies. złudzeń, lecz uważ. za możeb. byt od pomies. rzeczy w sob.

Że metaf. Kr. pozna. w większ. jego dziś: w kryt. prakty. rozu. i w krytyc: władz. sądz:

<u>Uwa</u>. Pomij. ostatn. część: kryt. czyst. rozum. tzw.: Transcendentale Methodenlehre, bo zawie w części: wyjątki z poprzedzaj. działów, w części: pomniejsze myśli, które zosta: rozprowadz. w dwóch później. kryty: Przedmi. więc do kryt. prakty. rozu.

§ <u>Kryty. prakty. rozu.</u>

§. Krytyka prakt. rozumu.

(D. Kritik d. prakt. Vernunft)

Kryty. czyst. rozu. skończy. na zupełn. sceptycyz:
~~który~~ jak widział: Rozum usiłowan. kusi się o pozna.
przedmiot: zamych się. o pozna. tego, co jest bezwzględ.
d. Absolute. Ani Bóg ani dusza ludz: ani wolno. jej
woli nie mogą być pozna: żadna ~~wogóle~~ słowem samodziel.
substan: czy stworzo. - czy niestworzo. Wprawdz. mamy
idee tych przedmio: ale one były. służ: jako reguły
ogól. myśle: treści zaś myśl. one wzboga. nie potraf:
~~Ktoby~~ Ten: który ich nie~~chciał~~ przyjm: nie będz. mniej wiedz.
od tego, kto je przyjmie: Nic nas zresztą nie zmusza
do przyjmow: tych idei, nic nas nie zmusza do wychylan.
się po za granic: zmysło: form, w któr. poznaj. zjawis:
Myśle. nasze odbie. treść swoj. od zmysł: a te odnosz.
się tył. do zjawisk; co leży po za zmysła. tego pomyśl.
nie moży: bo znikąd nam nie jest dan.

Pytan. jedn. czy nie moży. inną drog: dojść do pozna:
rzeczy w sob. Drog. tę odkry. K. w działan. prakty.
Dopóki ktoś pozna: jest on podmiot. którego naciska-
ją przez zmysł: zjawiska; ale ktoś nie jest stworzo.
do poznan. lecz do działan; w działan. zaś zależy.
od nieb: od własn. woli swoj: Stąd ogrom. jest różni
jest międz. poznan. a dział. W pozna: biorę to, co
mi dan: jest, t. j. zjawis: ale nigd. nie mogę dojść
do pewno: czy zjawis. tak się międz. sobą powiąza.
jak mnie się zda: lub czy ze niemi coś się ukry:
Przeciw. w działa. zależy. od czegoś, co jest przed
zjawis: i co dojdę: przez działan. moje zamien.
się w zjawis. O ile więc pewno: wyklucz: z poznan.
o tyle prawdy: w działan: Działan. moje jest fakt.,
który ma pewno. swoj. w sob: Władz. zaś za pomo:
któr: decyduję. się do działa: niezależn. od zjawi:
rzeczy. się wolą a objaw. się woln. woli zowie się
moralno: D. Sittlichkeit. Tył: w woln. działa:
moży: odkr: to, co leży po za świat. zjawis; tył:
moraln. daje nam pewno. że należ: do jakieś. rzecz.

wypisz. nie zmyślon.

System. moralno: wyłoż: K: w szere: dzieł, które doma: niewzór. lepsze: przyjś: w „Kryty. czyst. rozu": O ile ta była przedmiot: dyskus: nie zaw. życzliw. o tyle pisma K. traktuj: o moralno. zosta: przyjś: z wielk. uznan: często naw. z uniesien, bo zdawa. się, że wypełn. wszystk: braki „Kryty. czyst. rozu:" i w miejs: nega: tam wygłoszo: stawia: afirma: pełne dalekonośn: skutk: a przedewszyst: wpływa wielk: na późn. filoz. niem.

~~Cztery~~ Trzy pisma główn: zawiera: ety. K.:

1, Grundlegung zur Metaphysik d. Sitten
Riga 1786.

2, Kritik d. praktisch. Vernunft
Riga 1788

3, { Metaphys. Anfangsgründe d. Rechtslehre
Metaphys. Anfangsgründe d. Tugendlehre. Königsberg 1797 } które dwa dzieła w now: wydan: połączo. wyjdz. pod wspóln. tytu: „Metaphysik d. Sitten in 2 Theilen. Königsb. 1803.

Z tych pism pierw. zajmu. się przeważ. uzasadni moraln: drugie wiadcz. które wypływ. są czyny moral. z rozu. trzecie ~~ostatn. dwa~~ system. moraln. obowiązków. Główn. oryg. pism jest „Kryty. prakty. rozu." to też z niego przedewszyst. możn. pozn. etyk. Kantow.

Podobnież jak Kryty. czyst. tak i Kryt. prakt. rozu. podzielo na dwie części główn: Elementarlehre i Methodenlehre. Pierw. znowu podzielo. na 2 Księ: Ks. I jest o analityce czyst. prakty. rozu. ~~a Ks.~~ II. Przeważn. tem mowa o zasad: (Grundsätze) prakty. rozu. i o motyw: (Triebfedern) tejż prakty. rozu.

Ks. IIa o dyalek. prakty. rozu. zajmu.

się naprzód antynomią prakty. rozu: i jej roz-
wiązan. pot. prymatem prakty. rozu. nad teoretyczn:
dalej nieśmiertelno. duszy i istnien. Bo. i tak
zwan. postulatami prakty. rozu.
Naresz. druga część główna, czyl. Methodenlehre
jest bard. krót. wykład. jak ogóln. prawa prakty.
rozu: zastosow: do działan. i postępow. osobist.
Dla braku cza: nie mogę.
~~Rozbior~~ („Kryt. prakty. rozu." ~~nie mogę etc~~ rozebr. tak obszern.
jak „Kryt. czyst. rozu." które, ogranicz. się do główn.
punkt: Wspomn: że pierw. częś: „Kryt: prakty. rozu."
tak zw: Elementarlehre, rozpad. się na Analit. i Dialek.
Pierw. ma zaden: podob: do estety. i analit. czyst.
rozu: Estety. i analit: czyst. rozu. zajmu. się władza:
czystę: t. j: bez udzia: empir: a temi władz: są
intuicy: umysłu i rozsąd: i rozum. Podobn: na
początk. Kryt. prakty. rozu: zajmu. się tą władzą
z której wypły: morale: Władza ta jest wola.
Jak poznan. może być albo czys: t. j. a priori,
albo empiry. t. j. a posteriori, tak wola nasza
może dział. albo pod wpływem: czyst: pojęć (które
są a priori) albo empiry: (które są a poster.)
Pojęc: determinuj. wolę do dział: nazywa: motywa:
Motyw: dla empiry. woli są przedmio: zmienne
z zewnątrz. Wobec tak: przedmio: (empiryc. może wola
zachow: się albo dodatn. albo ujemn: w pierw.
raz: pragn. posiąść przedmio. w drug. unika.
Aby przedmio: był pożąda: musi obudz. w nas
uczu: przyjemno. (Lust). Ona to spraw. że
jakiś przedmio: staj. się dla nas pożąd: Ale
przyjem: (rozkosz. Lust) mieści się w nasz:
zmysł. wewnę: jako uczuc: jest zat. czemś
empiry. Gdy przyjemn: nie jest ~~stan~~ stan.
ciągło: lecz ciąg: całego życ: nazy. ją szczęściem:
Szczęście. jest cel. do które. zdąża wszys. własn.

Wola empir: jest zat: pragn: pożądliw: a jej motyw: jest rozkosz (przyjemność). Szuka: przyjemno: szuka wola oczyw. najwięk. ale każd. jednos. szuka inn. Każda osoba nie uważa rodz. szczęśliw. Nie moż. zat: żadn: motyw empir: stanow: wspóln. praw. dla wszyst: skąd konklud. K. że szczęśliw. nie może być najwyż: praw. moraln:

Uważa K. za główn. błąd wszelk: etyki przed nim, że szczęśliw: czy eudemonizm głosiła być najwyż: praw. moralno. Wedł. K. moralno. i szczęśliw. są sprzecz. różn. rzeczy. Pragnie: szczęśliw: jest samolubst: a ten sam: negacy. moralno. Oczywiś. nie wszystk: szkoł: moralno: przez szczęśliw. rozumie: wyłącz. Epikur: to K. przyzna: nawz. szczęśliw. ich tak podobn: cnot: do cno: i moralno: że tyle z tąd. da się od nich odróżn. Jeśli nap. moralis: powie: „cno: jest moją szczęśliwo." to pozor: hołdu. on razem: i eudemonizmo: i moralno: ale w gruncie u niego tak. jest czyst: eudemonizm.

Bo co to jest eudemonizm? Determinow. woli przez uczu: przyjem. Za pew. wiel. różn. czy te przyjemn. sprawio. przez pieniąd. przez którą: nauk. przez uczyw. materyal: ducho. lub estety: jedna: przy wszyst. tych różni: zaw: przyjemno: i jakaś rzecz: uczyw. jest motyw: a właśn. o motywach chodzi przy ocenie. moralno. Chodz. o to czy wola jest czyst. czy empir: dla czyst. woli nie ma żadn. pobud. empir: a wszel: przyjem: do nich należy. Pytan. więc, czy jest moralno: zamie: się w drug. pytan: czy jest jakaś wola czys: która nie działa: pod wpływem: ~~przyjemna~~ wewn: która nie jest pragn: nie jest pomocą: przy empir. przedmio: bez tył. przy czys: rozum?

Jak. ~~wszyst~~ wszyst teoret. (na wiz. i wyż: się dzie: tak i wszyst prakty: na wiz. i wyż: wiz: pocho. za pomoc: pragnie: wyż.

Kant
c
76

za przyj.: moraln. Dalej: pyta: czy jest możeb: moraln: może takos przybr: form: czy jest wola wyż: czysta? Na to pyt. odpow: analit. prakty. rozu:

Rozu. analit: najprzód wydziel. z woli wszyst. motyw: empiry. Coż wtedy: pozosta? Pozost: tyl: forma prawna, prawidłowo:/ postępow: Jeżeli zaś motyw: dla woli ma być wyłą: forma, bez wzgl: treści empiry: to może tyl. być najogóln: maksyma, wedł. któr. wszys: ludz: postęp: mogą. bez wzglę. na ich osobli: skłon. i pragnie. Ta maksy: może tyl. w ten spos: być wysłowio: „Działaj tak, aby maksyma woli twojej mogła być zaw: normą ogóln: prawodaw:" ~~i aby tego wszys chcieć rozumn~~. „Handle so, dass d. Maxime deines Willens jederzt zugleich als Princip einer allgem. Gesetzgebg gelten könne." ~~u. Du dieses vernünftigerweise auch zu wollen vermöchtest.~~" Tę zasad. ogól. zowy K. prawem moralno: d. Sittengesetz.

To praw: ogól. obowiązu. wed. K. wszyst. isto. myślą: które posiada wola wolę, a nawet: najwyższ Isto: z tą różni. jedn: że dla istot stworzo: praw. moralne jest przykazan. (Imperative) od które. zależ: są isto: stworzo: Ta zależn. stąd pochodzi, że one, nie mając woli święt: tj: nieprzystępn. pokusom i pragnień: muszą być przymuszone do pełnie. obowiąz. moral, gdy przeciw: Isto: Najwyż: ma wolę na wskroś święt. a przez to nie może dział. inaczej: jak w spos: zgodn: z najwyż. praw. moraln: Stąd wola najświęt. Isto. najwyż: jest zarazem pierwowzor. do któr. wszys. mają wszyst. pożąd. stosujo. (pr. 143. 144_ Kants sämt. W.W. Tom 8a_ edy. Rozenkranza i Leipz. 38.)

37 § Prawo moralne:

Poznali: prawo moralne: w najogólniejszej, wszystk. obowiązującej formie. Poznali: także: tryb wyrażania tego prawa: Gdy nauka zajmuje się tem, co jest, etyka tem, co ma być. Dla tego prawa przyro: dotyczą faktów jak rzeczy niego działa. Konieczno: niezależn. od ludzk. woli. Może wyraz. życzenie np. żeby mi działo się dobrze: żebym doznaw: wrażeń przyjem. a nie doznaw. bólu, ale te życzenia, pomimo tego mogą spełnić się wedł. praw przyrod. z konieczności. Konieczn. Przeciw. dzieje się z życzen. które zależą od mojej woli. Tutaj zaczyna się etyka: Dopóki mam do czynienia z uczucia. wrażeń: instynkt. nie jest w dziedz. moralno: tego praw przyro mogą mieć życzenia: ale życzenia: (optativus) nie może być podstawą etyki: Tere: dawn. filozo. przez utożsam: że instyn: zatem: rzeczy które do polega . ptk. do mnożenia a tylk. ważne: za nie pożąda: lub za któremi, aby jed. mogły mieć dwa kob drugi żeda. to wedł. K. etyka nie dba o to, czy pożąd. jest, aby mogły mieć tyl. jed. rzecz, lecz kategory. iżeby. że tyl. jed. mieć powin: Na tym przykł: widzimy: imperatywów moral. u K.

Imperatyw: odnoszą się do działań ludzk. są albo kategor. albo hypot: W pierw. razie: nakaz jest czynno dla siebie: w drug. razie dla jak: celu rzeczy nieo. biera. Impera: hypotet: są radami: wskazówkami które stwarzają każ. czynno jako względn. dobr. od strony do osiąg. celu. Imperat. zaś kategor: odnos. się wprost do działa. moraln. bo nakazuje spełn. czynno. dla niej sam a nie dla inne. celu. Bez takie. impera: kategor. nie było by etyki. Widzieliś. wyżej dla czego, bo tyl: wola spełnia: najwyższe: prawo moraln. bez żadn. wzgl. osobi. Taki działa: że jej maksyma: może być ogólnem prawem moraln.

dla wszystk: gdyby one działa. wedł. zachcia
osobist. w celach egoisty. nie wszystk. zgod. aby
to się postępow. było praw. najwyż. dla wszyst. ludz.
Wszystk. b. się pozjedali (…). gdyb. każd. nab.
swego inter. tyl. Wyklucz. więc Kategor. imperatyw
wszystk. pobud. egoisty. a dla tem. wszystk. motyw.
empiryczn. Bo motyw. empiryczn. są materyą dla
woli, do któr. imperatyw moraln. dodaje formę.
Form. tę prawdzi. w najwyż. praw. moraln.

Jakiż jest cel tego imperaty. kategor.? Cel
jakiegoś dążenia może być podwój: albo względ.
albo bezwzględ. W pierw. raz. cel do czegoś inn.
służy, w drug. jest on sam dla sieb. celem. Zacho-
dzi: czy są isto: które mogą być tak. celem
dla sieb.? K. uważa: że tyl: osoba ludz: wśród
stwor: ziemsk. stanie sob. cele względ: czyli
więcej. środ. do dopięc. jak: inne. cele Wyni. stąd
że tyl. osoba ludz. może być celem dla sieb: czy bezwzględ.
podcz. gdy inn: mogą być cela: dla niej. Zat. tyl.
osob. ludz. ma warto: bezwzględ., wszystk. inne
jestest. które nie są osoba: samoistn. są cele:
względ. praktyc: dla dzieł. czegoś. Skoro zaś
osob. ludz: ma warto: bezwzględ: należy ogól.
prawo moralne tak wysłow: Postępuj tak,
abyś tak w twoj: osob. jak w osob. inn: zaw:
uważ. ludzkość za cel, nigd. za środ: Handle
so, dass du d. Menschheit sowohl in deiner
Person, als in d. Person eines jeden Andern
jederzeit zugleich als Zweck, niemals blos als
Mittel brauchst. (Zob. Grundleg. zur Metaph.
d. Sitten. rozd. II)

Będ. więc świat moral: system: jestest: rozum:
które wzajem. uważ. sieb. za ~~środ.~~ cele bezwzględ.
nigd. zaś za ~~cele~~ środki. Będ. to państ. celów,
das Reich d. Zwecke, w któr. każd. osoba ma swoj.
godno. Urzeczywistn. ~~tak~~ takiego porząd. moraln. jest najwyż. celem prawa moralne. (Grundleg. zur Metaph. d. Sitt. rozd. II)

§. Autonomia Woli

Prawo moralne. byłob. niezupełn. gdyb. nie było wykonyw.
dla niego same: czy. gdyb. ono nie było najwyższ moral.
Jeżeli. owe ogól. maksy: moraln: będ: przestrzega:
w ślep. posłuszeń. bez wiedzie, dla motyw. egoisty:
n. p. z obaw. przed karą lub z nadzieję. nagro. to wów:
taka jest niemoral: a zat. i porząd. społecz.
w którym by dla podobn. pobud. wykonyw. wszyst.
prawo moralne. nie byłob. moral. Wola ludz. dział.
musi pod wpływ. pobud: Jeżeli. te pobud. nie wynik.
z prawa same: lecz skąd inąd, będą one zaw. egoisty
natu. Tak: motyw: będ. n. p. wola obca, która
nam ~~ta~~ prawo moralne. narzuca.

Potrze: zat. aby wola wypełnić. prawo dla prawa
same. Tego jedn. wola tyl. wte. potraf. jeżeli: ona
sama sob. nada: prawo. Prawo obce może mieć
za sob. powag: może zmusz. do postępowań. przez
siłę, ale nie będ. uznaw. lecz przemoc. Prawo musi
być tak ogól. aby wszys. uzna. je za pra: ale
na to potrze: aby rozu: uznał prawo jako prawo;
za tak zaś tyl: wola uzna prawo, które ona
sob. same nadała. Wolę taką, która sama sob.
nada. prawo, nazy. K. autonomiczną, przeciw.
wolę postęp. obcemu prawu, nazy. heteronomiczną.
Jest więc autonomia woli pierwsz. warun. moralne,
ona tyl. umożl: wykonyw: przykazania kategor:.
(Porówn: Grundlegung zur Metaph. d. Sitten rozd. II.
i Kritik d. prakt. Vernunft. Buch I. Lehrsatz IV)

Kant e 78

§ Wolno. woli.

Autono. woli jest niemoż. bez wolno: wewnę. Już w Kryty. czyst. rozu. zajęd się K. tym probl: a w Kryty. prakty. rozu: obszern. nim się zajmu. Poję: wolno: tak ściśl. wydz. się złącz. z możno. i konieczno. praw. moral: że bez pierw. drugie zgoła być nie może. Stąd wolno. prakty: defini. K. jako niezależno. woli o każd. rzeczy. wyjątk. praw. moraln: „Unabhängigkeit d. Willens von jedem andern ausser allein d. moralischen Gesetze"

Mali być wolno. niezale: od wszelk. warun. to nigd. zjawić się nie może w świe. empiry. bo tam wszyst. zjawis. są uwarunkow. Ani tak. wolno. empiry. pozna. nie moż. bo formy nasze. pozna: odnosz. się do zjawis. Wolno. przeto dla rozum. nie istnie; rozum nie potrze. powiedz. o niej, ani ~~tak~~ że jest ani że nie jest, jak wykaza: w trzeciej antyno. Pomyśl. jedn. moż. ~~wolno~~ przyczynę. Której. zaś. nie podlega warunk. bo mogą skut. być zależ. a przyczy. ich może być niezale.

Take przyczy: niezależ. bytab. prawdz. wolna bylebyś. jej nie szuka. w czasie. W czasie każd. rzeczy zjawi. jest zależ. od wszyst. poprzedzaj; każda zmia. określo. przez zmia. poprzedzają. Co dot. człow. sob. w czas. czy zewn. czy wewn. w nieb. to zależ: stąd człow. nigd: nie znajdz. chwil. w któr. działa. jego były. wola: „Ich bin in d. Zeitpunkt, darin ich handle, niemals frei." powiz. K.

Może więc wolno. dopt. znal. się poza czas: tam gdzie nie masz zjawisk. a gdz. są rzeczy w sob. Podmiot woli: nigd. nie ~~jest~~ podpa. pod zmysły; lecz jest pozazmysłd: charakt: ~~der~~ intelligibile Charakter — nigd. nie jest fenomen. lecz numen.

Czyż taka wolno. jest możeb? Zdaje się wcale, że nie, bo w świe. czysto umysłow. (d. intelligibile Welt) gorze idea Bo: a wolno. nasze obok Bo. ostoi

się nie może dziać. Bo: jest wszystk. byt. to wszyst. rzeczy
od Nie-zależ. są. Nazywa to K: d. Allgenugsamkeit
Gottes. Ale jeś. Bo jest przyczy. wszyst: a sam od
niego nie jest zależ. to działa: ~~tak~~ nasze przeka.
być wolu; rzeczą. bow: nasze: działa: leży w Bo. Jesteś.
marjonetka: które Bo. obra. Takiem automaten
duchow: (automaton spirituale) jest Kar. mowa. Leib.
wedł. K. Wted. miał b. rację Spino. znosząc wszelka
wolno. Ale nau. Spino. choć Kraszkow. nie mniej
jest niedorzecz: bo wtc: czas i przestr. tak. przypad
isto. Bo: i jedn. jest tyl. substan: której my jesteś.
dusza: Aby unikn: panteiz. Spino. i zaprzecze.
wolno: przyzn: K. za jedy. ratu. swój idealizm
transcend. Dowód. czas i przestrz. uważe. że coś rzeczy.
wolno. nie mają, ale gdy je uważe. za formy zjaw.
wtedy mamy możn. ocale. wolno. Przenosi. bow.
wolno: w krain: rzeczy w sob. a zosta: konieczno.
i zależno. owej dziedz. w któr. pano. czas i przest
godzi zapyt. się, jak ten sam podmio. to zeme lud.
ja, może być wol. i niewol: czyli mieć raz charr.
umysło. drugi raz empiry.? Odpowia. K. że nasze
ja może z podwójn. punktu przypatryw. się samemu
sob. O ile dzia. w czas. i przestrz. każd. czyn jego jest
zależn. bo determinowan: przez inne zjawi; o ile
zaś nasze ja niezależ. jest od zjawi. i tyl. przez
pobud. brane z umysł. rozum: skłan. się do działan.
o tyle jest wol: Tak obe charak: ~~empir~~ przedempiry.: i empiry.
są sob. wręcz przeciw. ~~jedna~~ pierw: dział. wedł. praw,
które sam sob. nada: drugi wedł. przyczyn. przyrodz.
które jemu się narzuca: gdyby oba te charak: istnia.
obok sieb. niezgodnie: nie byłob. prawdziw. wolno:
bo wtedy by mia. się obraz: Ale możn. wszyst. czyny
w czas. i przestrz. czyli cały empiry. char. uważ.
za skut. zależ: od charak. aprioryst. Wyni.
stąd, że czyn. nasze nie są wol: bo zależ. od char.
empir; muszą być tak. jak: są sam, ale sam
charak. empir. zależ. od aprioryst. a ten wolny
Z tego punk. widzian. czyny nasze są wprawdz. zależ.
ale mogliś. ich zaniech. lub inn. spełn: gdybyś. byli sob. stwory. inn. char. empiry.

241 — 31

Kant f. 79

§ O sumieniu

Skoro nasz char. empiry. skut. w umysłow. (przedempiry. = intelligibile Char.), czyny nasze będą i determino. i wolne, będą konieczn. zat. nieodpowied. – a będą zał. odpowiedzial. Jeżeli czyn który nie zgad. się z praw. moral. nasze 1° będą: go i uniewinniać i potępiać. Będą go uniewin. poniew. jest wynik. naszych skłon. namiętno. i storm.; będą go potępiać: poniew. char. nasz umysł. mógł być charakt. zmysłow. a zat. i czyno. nas. nad. inny kierun. Ta podwój. ~~pogląd~~ ~~zdar~~ zdan. o czyn. nas.: ~~sprzeczno~~ ~~przeczyny~~ (w nasz. sumieniu: sprzeczka:) ciąg. : jest odzywa. się tam dwa głos: jed. który zaniemi. drugi któ. potęp. nasz. czyny. Jest adwok. jest i sędzia. Sędzią jest sumien.

Sumien. nasz. K. za dowód mierz. jako w nas oprócz charak. zmysłow. istnie. drug. umysło. Gdyb. nasze czyny były konieczn. następstw. tylko warunk. przyrodz. nie moglib. inacz. działać a wted. byłob. niedorzeczno. żałow. że są takie, nie inne. I drugo zwrac. się K. nad związ. jaki zacho. międ. sumien. a char. umysł. Gdyb. nasz. jak. najsiln. usprawiedli. nasze złe postęp. nigd. nie zagłuszy. zgrzyt: ~~podczas~~ w chwili gdy spełnialiś. czyn, byliś. przy pełn. umysł. t. j. w posiadan. naszej wolno. Tak. uzn. K. pogodz. wolno. i koniecz. nasz. czyn.: Gdybyś. znali dokła.: treść duszę, tak mówi, tobyś. znali tak. jego wolę i czyny, moglibyś. nasz. zapowied. naprzód jego czyny z tą samą pewno. z który oblicza. naprzó. zaćmien. słoń. lub księży. Pomimo to atoli nie przesta. być wolny. bo cały ten. ciąg tych czynów konieczn. zawisł od spontanicznego aktu ~~jego~~ jego ~~danego~~ woli. Widoczne stąd, że głów. wina nie spad. na czyn. nasze, lecz na nas sam.: Sumien. mówi: „ten czyn niemoral. jest takim, jakim ty jesteś, ale ty sam nie jesteś takim, jakim być powin." Czyny są konieczn. gdy dany jest char. empiry.: i stałe usposobie. (Gesinnung) ale sam char. empiry. mógł był być inny, bo char. umysł. mógł go wyrobić inn.: skoro jest zupeł. wolny.

Nan. o sumien. wydaj. się wielbicie: K. jedn. z dwóch wielk. dywnen. w koroz. stew. K. jak mówi Szopenhau. (Drug. dyam. jest estety. transcend. wyraźn. i przestrze.) Pomimo piękn. i siłu: ustęp. o wolno. woli i sumien. które podkon. przeszło. wiel. musia zrobić ogrom. i konsept. wraże: zwłaszcz. w kor. które hołdowa: płaskie: eudemonizmowi, nie mogę podziel. owych pochwał bez miary; nie mogę przyzn. Harms'owi (~~Gesch~~ D. Philos. seit Kant p. 221) że K. jest stwór. now. etyki filozofij: ani uważ. z Kuno Fischerem (Gesch. d. neuern. Philos. Bd. IV. p. 87) że po raz pierw. ~~wraz.~~ K. ~~kor.~~ w kor. K. ~~wolno~~: ~~ze pierw~~: wolno: woli ~~z na~~ dałeś się wytłumacz.

Okaże się to z następuj. uwag:

a) Autonom. woli jak K. ją rozum.: jest przyznan. ~~wolnopomu~~ człowie. ~~woln~~ autono. Boż: Jeże to jest moraln. dobr: co wola ludz: autonomi pozostawa: to w czemże będz. ona niez. od woli Bo.? Dawn: uważa. Bo za najwyż. prawodaw: lecz odtąd. sam sob. jest prawodaw. niezależ. od Bo: A nawet jak to zaw: dzieje się w racjonaliz: K. woli ~~pow~~ pewn. mierz. ~~odtąd~~ nie tylk. równ. lecz nad. wyż. od Bo. Bóg bow: nie stwa: ~~ponad~~ ogóln. prawa moralno: lecz każe go przestrzega: bo prawo to tak. więcej. jak Bo: U K. nie ma żad. prawa moral. lecz odtąd je stwarza, sam je sob. nadaj: To jest oczywiś. niedorzecz.: bo jak odtąd zaczęł. się ~~stwarz~~ i umiecowan.: w ponad: logiką i fizyką. któr. praw zmien. nie może, tak zosta: gotow. ponad. moral: dawniej od niego, a które tak. zmien. nie może.

b) Wolno. woli jest u K. tylk. pozor: W tym świe. jej nie mam, bo każd. czyn jego z fatal. konieczno. wypływa z warunk. wśród któr. się nie znajd.: Nie jesteśm. wolni, powiada K. lecz myśli że jesteś. wolni i działa. wedł. idei wolno." Czyż to nie gruba iluzya. Od pierw. chwili zjawie. się na ziemi, nie jesteś. wolni, bo podlega: prawom czas. i przestrze: i warunk. psychol. i fizyol. naszej jestest. Kiedy więc bylib. wolni? Chyb. przed wstąpien. w świat zjawisk zdołaliś. się na czyn wolny, który wszystk. czyny niewol. na ziemi za sobą ciągn. następstwa

Kant I. 80

Uwa: 3. Robi Vl. dawniejsz. ety. zarzu: że one zmysłowo. cztowie: głosi. być najwyż. praw. morale. Polemizu. przeciw dawnej formuł. scholast. która pochodz. od Arystot: nihil appetimus nisi sub ratione boni, ~~jest~~ pod pretekst. że wyr. boni jest dwuznac. i może oznacz. zarów. subjekty. zmysłow. jak dobro objekty. Sam ulebi się, że rozdziel. zmysłowo. die Glückseligkeit, od tego co jest dobr. a co dla niego jest cnotą. Jednak. ta polemi. jest zupeł. nieslusz. Kaz. filoz: odróżn. dobro od zmys: jako przyj. od swe. skut: mylili się w tem, że uważ: że dobro najwyż. uważe. rozkosz (delectabile). Vl. zat. rozwinięj. obie nazwy, nie zgodz. nie mówi nowe. a jeże. cnot. mieni być dobr. najwyż. ~~wszecz~~ także postaw. być. co także uko: przed nim utrzymywa. Oczywiście Vl. chybe w tem, że robi celem. najwyż. prawdew. Wtedy wola, dzietaj: zgodz. z tem praw. jest dobra, dzietają. przeciw. jest złą, inne: słowy: wola lud. decydu. o tem, co ma być dobr. a co złem.

Uwa. 4. Wreszcie Vl. zapyt: dla czego mamy dział: według. powszech. praw. moralno. które sob. sami nadajemy? Jeżeli dla tego, aby być szczęśliwy. wtedy Vl. uczu: nie uchyli się od eudemonizm: jeż: nie dla szczęśliwo. lecz dla obowiąz. jak Vl. ~~mówi~~ czes. wtedy przekona: że spełnia. obowiąz. będ. nam: ~~dobrem~~ zmysł. które zaw. wszystko zpośród. najwyż. dobra. Ta niekonsekw. Vl. występu. jeszcze jaskraw. tem, gdy: wprowa: Bo: napowr. do syste. swe: jako koniecz. warun. szczęśl. zmysłowo. Ale że Bo. jest trzecim z tak. zwan. postulatów praktyc. rozu. wypa. naprzód wspomn. o dwóch drug.

§ Postulaty praktycz. rozu.

Moralno. ca: wykonyw. najwyż. praw. moralno. (d. Sittengesetz) dla niego zawsze. nie było. możeb. bez pewn. warunk. Takich warun: przyjmu. K. trzy; za to zna. nam idee rozum. (Vernunftideen), o któr.

K. wyprow. w ~~analit.~~ dyalekty. wszyst: rozu: idee ~~duszy~~ wolu. woli, nieśmiertel. i Bo: O ile są idea: rozu: nie mogą wpływ. na działan. rozu. ponieważ rozum teorety: nie potrz: dowieść, że im odpowiad. jak. byt rzeczywis. zewn. nasze: umysł: Ale tego mogą wchodź. wszyst. spekulacyj wiedz. tzl. za regulatywki myśle: międ. za przedmio: rzeczywis: które poznaj: i bada: Ale nieco. ma się rzecz w porząd. prakty. w dziedzi: moral: Nawet ~~działan.~~ moral. nie uzasadn. celu, gdyby nie przyjmow: trzech prawd: że wolna wola jest wolną, że dusza nasza jest nieśmiert: że Bóg istnieje: jako ens perfectissimum. Stwór. wszyst. ~~Sędzia złego i dobra~~ i Sprawc: prawdzi: wszystko.

1) O wolu. woli, którą K. identyfik. z autonom. drugi wyprowa: Tut. dodam, że K. stwierd: jej bierne w zwycz: podwoję: ujemn. i dodatn. W znacze. ujemn. ~~jest~~ wolu. jest niezależno. od pobud. zmysło. w znacze. dodat. jest władzą prawodaw: która sama sob. kreśl. najwyż. zasa. działa: to drug. pojęc: jest fałszyw. jak wykaz: poprzedz. co nie przeszkad. wszak. że rozwija. ujemn. i dodatn. stronę w wolno. jest prawd: Ujem. jest niezależno: wszyst. od zewnę: pobud: lecz tak. od wewnęt. poped; ~~dodat.~~ czyli tak. zw. liberum arbitrium; dodat: jest działan. wedł. praw moralno: czyli agere juxta rectam tendentiam subjecti. Dodam tę uwa: że wolno. woli jest konieczn. postulat: dla imperatywu kategor: Imperat. nakłada: na człow. obowią: (d. Pflicht) aby działał. wedł. ogóln. prawa moral: Nie dostrz. K. kontradykc: jaka panuje międ. autono. woli a obowiąz. Nikt nie może sam na sieb. nakład. obowiąz: może tyl. przyjąć dobrow: obowiąz. nakładan. przez wyższ.

Jak z imperaty. kategor. wyprow. postul. wolno woli; tak z poję: cno: wyprow:

2) drugi postul. nieśmiertelno. Celem wszyst. czyn. moral. jest dobro najwyż: Najwyż. dobro jest albo pojmowa. najwyż: supremum, albo skończo: consummatum.

Najwyż. dobro, supremum, jest cnota, dobro skończ.
consummatum, jest połącz. cnot. z szczęściem. czyli jedno.
dobra moraln. i fizyczne. Ustaw. ma znacz. dla
praw. moraln. i dla tego zdąż. i do cno.: i do szczęśliwo.
Połączenie. ale jest święto: czyli doskonało. której
żadn. isto.: stworz. nie może dostąp. w tem życ.
Że jedn. rozum koniecz. wyma.: aby kied. ostate. jej
dostąp. może. sob. jedy.: wystaw.: że dusza w nieskoń.
będ. się zbliżą. ku doskona.: a to być. możeb. przy
istnie. nieśmiertel. Owyż. nieśmiert. może być.
być dusza, jeże. jest substan. niezłoż. Tak K.
przy.: substan.: pojedyn.: wzam. nieśmiertelno:
która: uważ. za niedosta. się dowiedz. w krytyk. czyst.
rozu.: tut. uzupeł.: jako konsekw.: nieśmiertelno:
które same jest postul.: praw moraln.:
Uwa: Dawniej. filoz.: popełn. sob. sprzeczn.
gdy dowodz.: naprz.: że dusza jest subst.: niezłożo.
a z tego dowodz. jej nieśmiertel.: k. przeciw. wprzód
dowod. że musi. coś być nieśmiert.: a potem jako
konsekw. dow. że to musi być subst. niezłoż.
Każd. widz. że ten dowód jest paralogizmem. i że
nie dla tego mamy duszę nieśmiert.: że ~~[illegible]~~ mamy nie
~~[illegible] sob. [illegible]~~ moglibyś. wykon. praw moral.
które sami sob. wydali. lecz przeciw. ponieważ
mamy duszę nieśmiert.: przeto podleg.: praw
moral. które nam zosta.: nadan. razem z byt. naszy.
przez Stwór.

Doskonalen. się zaś w nieskończo. czyli postęp. moraln.
bez granic. nie dowod. duszy nieśmierci.: lecz sam
potrzeb. dowod: Postęp. nieskończ.: basto filoz. niechrześ.
w naszy. czas.: jest prze.: pełen: kontradykc.: jest
centaur: złożon.: z niezgodn.: częśc. organicz.
Isto.: skończ. choćby zbliża. się ku doskonało.:
przez milio. lat, przed: zaw. równo. oddalo. od
końca, jeż. ten nieogran. Skończo. ilo.: nigd. nie
może stać się iloś. nieskończo.: W chrześc. postęp:
jest wzroś. wiedzy. w poznaw. i kochan. Boga
i stworzeń. z zachowan. jedn. więks. i stopni. wyznaczo.
każd. duszy w życ. przyszł.

Nasze najwyż. szczęśliw: do któr. zdąż. dusza,
wymaga:

3) postu: istnj. aby istn. ens perfectissimum.

Szczęśliwo. jest nam. pragnie: ale spełnie. jego nie jest w nasz. mocy. Szczęśliwo. bow: odnosi się do nasz. jestest. zmysłow. które podle. praw. przyro: Aby ona zamien. się w dobro najwyż: potrze: by w należy: przyjor: połącz: się z cnota; cnota bow. w połącze. dopie. z szczęśliw. stano: wedł. K. komplet. dobro najwyż. Jedn: o ile cno: jest w nasz: mocy (bo przy: K. jest zupeł. pogańs.) o tyle szcz: nasze zależ. jest od przyro. a w ostatn. instan: od Stwór. który jed. może taka stwor. harmon. międz. praw. moraln. w nas a praw: przyro. zewn. nas, że dla każd. rozum. jednost. wyni: szczęśliw. jej odpowiedn. Ma więc dobro najwyż. być urzeczywistn. w świe: a tem sam. byt Twórc. moraln. świata należ. przyjmow. Bo.

Tak. wprowadza: Bo. na powrót do syst. w któr. dla niego. nie ma miej: żadn: jak powar. krytyk. wyst. roz.: jest i nielogicz. i niegodn. Bosk. majesta: uczłowiecz. Nielogicz: bo jeśl: rozumujący stworzon: nie mogą przekro. o Jego istn. to niezaprzecz. ~~pragnień~~ osobist.: rozwoj. bez granic: jest podsta: dla: będz. kruchą dla Jego idei. Ale jest tak. niegodn: Bo: to uczłow: Bo jaka rola Jego w porząd. moraln? Że będz. wynagrad. chyba ~~[illegible]~~ postęp. jednos: które o własn. siłe, jak cię się podo: postępu: a tyl. zem: szczęśliwo. od Bo. są domaga. Już Cycer: powiedz: że prosi: ~~Bo~~ Domina o urodzaj, zdrow. majat. ale o cnot. nikt go nie prosi, bo ten sob. każ. człow. sam zdoby:

Widzi: więc na jak. nielogicz. podstaw. opierają się trzy postula:

Po uwag. uczn: o Kryty. prakty. rozu. Kanda. zgodz. się na zrozum. postawę:
przyznaw: tej Kryty: nawet przez zaciek. przeciw. w Niemcz. Mówią, że K. pierw.
raczej wcenn... wielkie. działan. moral. wykaz. w wolności, że od jego czas: dzięki
temu nowe: pierwiastko. filoz. niem. jest filozo. wolno. Aż do K. (tak mów.
niektórzy.) filozo. wszyst. upatryw: norm. i podst. działan. moral. w praw. przyro.;
średn. wieki ~~...~~ mieściły ją w zakon. bożym, Grecy zaś: mieli ją ze sposób rozum.
Dopie. od K. filoz. niem. poczu: i ogłosi: że wolno. jest podst. moral. dział.
Mów. dalej, że ~~...~~ filoz: dotychczas. nie zna woli jako władz. samodziel. życia
duchow; filoz: średniowie zna tylk: jedn. wolę bożą, ~~...~~ która rząd. świat.
nowo. filoz. przed K. zna tyl. instynkt. przyrodz. a obok nich samowo. bez
nadz. praw. wedł. które. działa a tak. zna ją jako przyczt. świat. moral.
(Porów. Harms, d. Philos. seit Kant p 241)

Wobec tych zapatr. uwagę. zasług w Ety: które za wiel: krzywd. dla poprzed.
K. dostaw. przypom: że wolno. woli i poję: prawdz: osoby ludz: została: jak tyle inn. prawd
wiekopomn: dojrzan: przez Grek: a do pełn. jasno: doprowadz: przez ewangel.
Też. już Stoi: stanow. podnosi: że niewo. fizycz: może iść w parze z wolno. ducha
pogan: że przy najświetn: cywiliza: zostaj: w ~~...~~ ciężk. niewoli ducho. a
Dopie: Chryst: wykup: ich i dał mocą: prawo: do wolno: jako zażyw. prawi.
synów. bożych. Proble. zatem wolno: umieszcz. do filozo: przez chrześc. od owej chw:
był ~~...~~: punkt. środko: naokoło które: gromadz: wszystk. dygodrzęd.
kwest. moral. i psychol: K. nie tyl. ~~proble~~ nie: nie rozwi: ~~tego~~ dla zbadan. tego probl.
bez rozwi: go niemożeb: przez wyręczeń: wolno: z. ogr. ludz: o ile zjawia się
się w czas. i przestrz: i przy fantastycz: przedświato, autono: która nie jest
wolno: lecz samowo: Wolno. bow. ducho: za punkt wyjś: mieć musi Łaskę Bożą

za cel ostatn: zależno. od ~~od~~ zakon. boże. Autono. przeciw. Kt. zaprzecz: od własn. ści a ma za cel niezależn. od woli boż. zmierz: do harmon: duchów, mając one dopiero zadz: do cnoch: egoist: zachcian.

Jest tak. bezpodstaw. twierdz. że stanowisk. i średn: wieki nie znały woli, jako osobn: władz: ducha: Dowodzi. tego dla myśli: stanowisk. zamiast. by nas ze dale: wypow. uwag: że chrześć. filoz: od począt. zaw. się wola zajmow: Pytan: czy w Chryst: jedna jest wola czy dwie woje: boska i ludz: ponowne: przez tylko wschd: ~~wiek~~ ~~wszystk.~~ Kości. na wschod; pytan: czy łask. boż: tyl: woje. osiwie: czy też bezpośred. ~~w~~ wolę ludz. porusza, było dyskuto: przez Kości. Zacho: wśród katoli. i pelagian. Ale coż: średn: nie tyl. dla intel. szkol: lecz także: dla szeged. czysto filoz. nauk: zajmow: wstęg: wola ludz: i dale: głęb. jej zbadz: ~~?~~ od filoz: niem: Jeżeli: pozostan. dwie: kwesty: po krytyk. prakty. rozu.: to ta niewątpl: że moraln. jest niemożl: bez duszy nieśmiert: ~~bez~~ woli wol: bez Boga Stwór. A także druga pozostan. kwesty: że krytyk. prakty. rozu: jest wymów: choć mimowoln: zbijen. wszystk. tego, co utrzymy: krytyk. czyst. rozu. Te kwesty: pozostan: ale jakkolw. ciemne, ja cze tyl: wspomi. uczta.

K. 82.

3.VII.53. Jan